

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI GÖÇÜN TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTU: KARAMAN ÖRNEĞİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Melek AÇIKALIN

Danışman
Prof. Dr. Oya AÇIKALIN RASHEM

Karaman-2018

ULUSLARARASI GÖÇÜN TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTU: KARAMAN ÖRNEĞİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Melek AÇIKALIN

Danışman
Prof. Dr. Oya AÇIKALIN RASHEM

Karaman-2018

TEZ ONAY SAYFASI FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	00
Sayfa No	1/1

ULUSLARARASI GÖÇÜN TOPLUMSAL CİNSİYET BOYUTU: KARAMAN ÖRNEĞİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 10.09.2018

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Oya AÇIKALIN RASHEM

Üye : Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN

Üye : Dr. Öğr.Üyesi Erdiñç KİNEŞÇİ

İmzası

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 02.08.2018 tarihli ve 32/253 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Engin bilgisiyle toplumsal cinsiyet konusunda bende farkındalık yaratan, eksiklik ve yanlışlarıma rağmen büyük bir sabır ve anlayış gösteren, tezimin her bir satırında emeği olan değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Oya AÇIKALIN RASHEM'e, başta toplumsal cinsiyet olmak üzere birçok konuda çalışmama katkı sağlayan ve geniş kütüphanesinden yararlanma fırsatı veren Dr. Öğr. Üyesi Erdinç KİNEŞÇİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın en başından sonuna kadar, gerek okumalarda gerekse sahada yardım ve desteğini esirgemeyen arkadaşım Kemal TOLUK'a, üyesi olduğum için kendimi çok şanslı hissettiğim, bana benden çok inanan ve her zaman arkamda olan aileme, özellikle de annem Ayşe AÇIKALIN'a ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak beni her zaman büyük bir misafirperverlikle aralarına alan, göç hikâyelerini, özel yaşamlarını samimiyet ve açık yüreklilikle paylaşan katılımcılara, katkılarından dolayı çok şey borçluyum.

Bu araştırma Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen 05-YL-17 nolu proje kapsamında desteklenmiştir.

ÖZET

Küreselleşme çağında hızlanan uluslararası göç Türkiye'nin de konumunu değiştirmiş, 2017 yılı itibarıyla 3,5 milyondan fazla sığınmacı barındıran bir ülkeye dönüştürmüştür. Kendi istekleri dışında ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan sığınmacılar, göç sürecinde ortaya çıkan bütün olumsuz durumlardan etkilenmektedirler. Bu grup içindeki kadınlar dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de genel göçmenlik sorunlarının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlar ile de karşı karşıyadır. Kadın olmak zaten bir kırılma faktörü iken, sığınmacı kadın olmak kırılma daha da arttırmaktadır. Bu araştırma, Karaman'daki sığınmacı kadınların yeni bir topluma uyum ve katılım süreçlerini, yaşadıkları sorunları ve bunlarla başa çıkma stratejilerini keşfetme amacı taşımaktadır. Bu nedenle nitel araştırma yöntemleri kullanılarak 21 hanedeki kadın sığınmacıların ayrıntılı anlatımları derlenmiş ve evlerindeki ilişkileri gözlemlenmiştir. Hane içi ilişkileri etkileyen faktörler olarak, bir yandan sığınmacıların geldikleri yerdeki yaşam özelliklerine, bir yandan göç sürecine, bir yandan da Türkiye'de ve Karaman'da olmanın etkilerine bakılmıştır. Kadınlığın yeni bir yaşam deneyimi içinde çeşitli biçimlerde nasıl şekillendiğine ve bu yeni deneyimin hane içindeki ilişkilere etkisine odaklanılmıştır. Araştırmada kadınların göçten önce ve sonraki yaşamları arasında iyiye ve kötüye doğru değişimler olduğu bulgulanmıştır. Hane içi toplumsal cinsiyet rejiminin iktidar yapılanması daha eşitlikçi bir nitelik kazanmasa bile, kadınların erkeklere göre daha sistematik şekilde çalışma yaşamına girmesinin (yani göçmen hanesinin en önemli ihtiyacı olan “aşa” erişimde işlevsel hale gelmesinin) hane içi statülerinde bir iyileşmeye yol açtığı gözlemlenmiştir. Daha önemlisi, ev halkının yaşama tutunma biçimi birbirini destekleyici bir yapıya kavuştuğunda ev içindeki toplumsal cinsiyet rejiminde kısmi de olsa kadın yanlı dönüşümlerin izi görülebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Toplumsal Cinsiyet, Sığınmacı Kadın, Karaman.

ABSTRACT

Rapid international migration in the era of globalization; Turkey's has changed its position, as of 2017, has turned into a country that hosts more than 3.5 million refugees. Asylum-seekers who were forced to leave their countries other than their own will be affected by all the negative circumstances that arise during the migration process. The women in this group face problems about immigration as well as problems caused by gender inequality in Turkey, as it happens all around the world. Being a woman is already a factor of fragility, while being an asylum-seeker increases fragility even more. This research aims to discover adaptation to society and participation processes of Karaman's asylum-seeking women, the problems they are experiencing and strategies for coping with them. For this reason, 21 female refugees detailed descriptions were compiled using qualitative research methods, and the relationships in their homes were observed. As factors affecting the relations in households effects of the life characteristics of asylum-seekers; on the other hand the migration process, and also the effects of being in Turkey and in Karaman are analyzed. It focuses on how women are shaped in various ways in a new life experience and how this new experience affects the relationships within the household. In the study, it was found that women changed to good as well as to bad before and after their migration. It has been observed that even if the in-house gender regime does not gain a more equitable character, women become more systematic in their work life than men (in other words, being more functional to reach their most important need "to food"). More importantly, when the way which people of the household hold their lives and have a supportive structure, there can be seen even if a partial formation in the domestic gender regime.

Key Words: International migration, Gender, Female Asylum Seeker, Karaman.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	vi
ŞEKİLLER VE TABLOLAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1.Küreselleşme ve Göç	7
1.1.1.Küreselleşme Çağında Türkiye	11
1.2. Bütünleşme ve Ayrımcılık	13
1.3. İlişkiler Ağı Kuramı.....	16
1.4. Feminist Kuram	18
1.4.1. Feminist Kuramın Göç Sürecinde Kadınların Görünürlüğüne Katkıları	21
II. BÖLÜM: YÖNTEM.....	26
2.1. Araştırma Sorusu, Amaç ve İddialar.....	27
2.2. Evren ve Örneklem	29
2.3. Veri Kaynakları ve Veri Toplama Yöntemi.....	31
2.4. Analiz.....	36
III. BULGULAR	39
3.1. Katılımcıların Genel Özellikleri	39
3.1.1. Geline Ülke	41
3.1.2. Meslek Dağılımları	42
3.1.3. Aile Yapısı	46
3.2. Göç Etme Nedenleri	46
3.3. Göç Yolu ve Yeni Hayata İlk Adım	48
3.4. Göç ve İlişki Ağları	51
3.5. Belediye Hizmetleri: Kurslara Katılım.....	54
3.6. Karaman’da Sığınmacıların Yaşam Alanları.....	56
3.7. Göçmenler Arası ve Göçmenlere Yönelik Dışlayıcı İdeolojiler ve Pratikler.....	61
3.8. Karaman’da Sığınmacılara Sağlanan Kurumsal Destekler	65
3.8.1. Valilik ve Göç İdaresi	65

3.8.2. Karaman Belediyesi	66
3.8.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Karamanlılar.....	67
3.9. Çalışma Hayatı	69
3.10. Kent Kullanımı ve Harcamalar.....	72
3.11. Değişen ve Değişmeyen Kültür Kalıpları.....	74
3.12. Sığınmacıların Gelecekte Beklentileri.....	80
3.13. Göç Sürecinde Kadın Olmanın Anlamı.....	82
3.14. Toplumsal Cinsiyet Örgütleri	86
SONUÇ.....	89
KAYNAKÇA	99
EKLER	106
EK 1: Gözlem Kontrol Listesi.....	106
EK 2: Görüşme Formu	107
EK 3: Anket.....	111

KISALTMALAR

BM - Birleşmiş Milletler

IOM – Uluslararası Göç Organizasyonu

STK – Sivil Toplum Kuruluşları

SYDV - Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

TÜİK- Türkiye İstatistik Kurumu

UNHCR - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

ŒEKİLLER VE TABLOLAR

Œekil 1: Temalar

Œekil 2: Kategoriler

Tablo 1: Katılımcıların Geldikleri Ülkeler

Tablo 2: Erkeklerin Göçten Önce ve Sonra Meslekleri

Tablo 3: Kadınların Göçten Önce ve Sonra Meslekleri

Tablo 4: Katılımcıların Karaman'da Yaşadıkları Mahalleler

GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan göç akımları uluslararası bir sorun olarak karşımıza çıkmakta ve dünyada birçok ülke göç hareketliliğinden etkilenmektedir. Bu süreçte Türkiye de coğrafi konumu nedeniyle, hem göç alan hem de hedef ülkeye geçiş amacıyla kullanılan bir durak haline geldi. Erdoğan'ın (2014) belirttiği gibi yerinden edilen göçmenlerin yarısından fazlasını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır.

Son yıllarda Orta Doğu'da yaşanan iç karışıklıklar ve savaşlar nedeniyle ülkelerini terk eden ve sayıları her geçen gün daha da artan mülteci ve sığınmacılar, dünya gündemini meşgul etmektedir. İçduygu'nun (2015: 279) da belirttiği gibi bu mülteci akımları özellikle Orta Doğu'da coğrafi konum bakımından yakın olan ülkelere yönelmekte; bu ülkeler hedef veya transit noktalar olarak düzensiz göç hareketliliğinden daha fazla etkilenmektedirler.

Kitlesel göçler 21. yüzyılın en önemli sorunlarından biri haline gelmesine rağmen, mülteci/sığınmacı sorunu her zaman güncelliğini koruyan bir konu olmuştur. Savaş, iç karışıklık yaşayan ülkelerin vatandaşları hep kendi ülkelerinden başka ülkelere göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Sığınmacıları kabul etmek istemeyen ülkeler bir yandan bu insanları sınır dışı ederken, diğer yandan da sınırı geçerek yaşama tutunmaya çalışan sığınmacıların yaşam şartlarını zorlaştıran engeller geliştirmektedirler. Böylece sığınmacı olarak adlandırılan insanların sıkıntıları artmaktadır. Bu sorunla başa çıkılmadığı sürece de, bir eşitsizlikler sarmalı ortaya çıkmaktadır.

Sığınmacılar, "yabancı," "sınırdaki insan" veya "içerideki yabancı" gibi kavramlar çerçevesinde irdelenmektedir. Bu kavramların hepsi sığınmacıların, "huzursuz bir durumda" olduklarına işaret eder, çünkü hem kendi yurtlarında değildirler, hem de göç ettikleri ülkelerin bir parçası haline de gelmemişlerdir (Ritzer, 2011: 320).

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinde sığınmacı (mülteci), "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ve politik düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; tabiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlanmıştır (UGÖ, 2009: 43). Ancak yaklaşık 15 yıl içinde bu tanım güncellenmiştir: 1967 yılında imzalanan New York Protokolü ile tanımın girişindeki yer ve zaman ibareleri kaldırılarak, sığınmacı tanımına savaş sonrası duruma uygun daha kapsayıcı bir içerik kazandırılmıştır.

Türkiye 1960'larda göç veren bir ülke iken, 1990'lardan itibaren göç alan ülke, 1980'lerin sonundan itibaren de Avrupa'ya göçmek için geçiş ülkesi konumuna gelmiştir. 2000'li yıllardan itibaren artan göç dalgası ile Türkiye'ye gelenlerin, ülkelerine geri dönmeyi istemedikleri belirtilmektedir (Barın, 2015). Bu dönemde ve özellikle 2011'deki göç akımıyla Türkiye, hazırlıksız bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. İçduygu'ya (2015:282) göre, Türkiye'deki göçmen nüfusunun artmasının nedenleri arasında, Türkiye'nin uluslararası göç sistemlerindeki konumunu değiştiren küreselleşme sürecinin etkileri yer almaktadır. Küreselleşme olgusu, farklı göçmen kategorilerini oluşturan karmaşık bir göç sistemi yaratmıştır.

Aralık 2014 itibariyle Türkiye'de sadece üç buçuk yılda sayıları yaklaşık bir milyon 650 bini aşan Suriyeli göçmen bulunmaktaydı (Erdoğan, 2015: 4). Bunların sadece %13'ü on ildeki 22 kampta, geri kalan %87'si ise Türkiye'nin neredeyse tamamına yayılmış biçimde kamplar dışında yaşamaktaydı. Türkiye'deki Suriyelilerin %53'ünden fazlası 18 yaş altındaki çocuk ve gençlerden, %75'den fazlası ise özel koruma ihtiyacı içindeki çocuk

ve kadınlardan oluşmaktaydı. Göç sürecinde oluşan bu büyük grup içerisinde çocuklardan da genel olarak sorumlu olanların kadın olduğu düşünüldüğünde, kadınların bu göç sürecinden daha da olumsuz etkilendiklerini çıkarsayabiliriz. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2017 Ocak ayı verilerine göre ise Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı üç milyona yaklaşmıştır (UNHCR, 2017). Aradan yaklaşık bir ay geçtikten sonra İçişleri Bakanı tarafından Türkiye'de kayıtlı Suriyelilerin sayısının üç buçuk milyonu geçtiği açıklanmıştır (Haber Türk Gazetesi, 2017). İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 11 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla Türkiye'deki biyometrik verileriyle kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısı toplam 3 milyon 546 bin 905 kişi olduğunu bildirmiştir; bunların 1 milyon 923 bin 459'u erkeklerden, 1 milyon 623 bin 446'sı ise kadınlardan oluşuyordu.¹ Göç ve Uyum Raporu (2018:242) Mart ayı verilerine göre, Türkiye'de bugün 3,5 milyon geçici koruma statüsüyle, 300 bini uluslararası koruma başvurusuyla, 600 bini ikamet izniyle olmak üzere yaklaşık 190 farklı ülkeden, farklı statülerde 4,3 milyon göçmen yaşamaktadır. Rakamlardan da anlaşıldığı gibi neredeyse her yıl bu sayı artmaktadır.

Yukarıdaki rakamlar, göçmen grubunun büyüklüğünden dolayı zaten sosyolojik yönden çalışılması gereken bir konuya işaret etmektedir. Aynı zamanda kendi istekleri dışında ülkelerinden ayrılmaya zorlanan sığınmacılar, yaşadıkları göç sürecinde ortaya çıkan bütün olumsuz durumlardan etkilenmektedirler. Bu grup içerisinde, sığınmacı kadınlar dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de genel göçmenlik sorunlarının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlar ile de karşı karşıyadır. Kadın olmak genel olarak bir kırılma faktörü iken, sığınmacı kadın olmak kırılma faktörü daha da arttırmaktadır.

---

¹ İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü resmi internet sayfasından alınan veriler.

Bu araştırma, Karaman'daki kadın sığınmacıların günlük hayatta karşılaştıkları ayrımcılık, toplumsal hayata katılma ve yeni bir topluma uyum sürecini nasıl yaşadıklarını anlamak açısından önem taşımaktadır. Araştırmada kadınların anlatımları temel alınarak göç sürecindeki deneyimleri ortaya konmuştur. Daha önce Türkiye'ye sığınmacı olarak gelen ve Karaman'a yerleşen kadınlarla ilgili sosyolojik bir çalışmaya rastlanmamıştır; bu nedenle bu çalışmadan elde edilen bulgular, ileriki araştırmalara kaynak teşkil edecektir.

Karaman'da yürüttüğüm çalışma kavramsal ve kuramsal çerçeve, yöntem, bulgular ve sonuç bölümü olmak üzere dört ana başlıktan oluşmaktadır. Kavramsal çerçeve ana başlığı altında ilk olarak küreselleşmenin göç ve göçmenlik üzerindeki etkisine değindim, çünkü dünyadaki bütün ülkeleri ve toplumları yakından ilgilendiren bir konu olarak günümüz göçlerinin temel özelliği uluslararasılaşma ve heterojenleşmedir. İkinci olarak; bütünleşme ve ayrımcılık bölümünde yerel halk ve göçmenler arasındaki etkileşimlerin günlük hayattaki tezahürlerini inceleyebileceğim bir kavramsal çerçeve sundum. Sığınmacı kadınların toplumsal cinsiyet ve etnik farklılık gibi nedenlerle yeni yerleştikleri yerlerde karşılaştıkları uyum, ayrımcılık ve bütünleşme gibi kavramları açıkladım. Üçüncü olarak; sığınmacıların köken ülkeden hedef ülkeye nasıl ve ne şekilde geldiklerini, kurdukları sosyal ağlar ile yerleşikler ve göçmenler arasındaki ilişkileri anlayabileceğim ilişkiler ağı kuramını tanıttım. Kavramsal ve kuramsal çerçevenin dördüncü bölümünde zorunlu göç sürecinde kadınların göç deneyimlerini, feminist bir bakış açısıyla dezavantajlı grup olan sığınmacı kadınlar üzerinden anlamayı hedeflediğim bir kavramsal çerçeve sundum.

Yöntem bölümümde çalışmanın ilk olarak araştırmanın amacını, temel sorusunu ve iddialarını belirledim. Örneklemi nasıl seçtiğimi ve bu örneklem kapsamında kullandığım veri toplama tekniklerinden gözlem ve görüşmelerin nasıl yapıldığını sundum. Son olarak

da analiz kısmında analiz birimi, toplanan verilerin organize edilmesi, temaların kodlanması, işlenmesi, birbirleriyle ilişkilendirilmesi, sunumu ve bunların kavramsal çerçeve ışığında yorumlanması hakkında bilgiler verdim.

Çalışmanın bulgular bölümünde saha araştırması yaparak topladığım verileri ilgili kavramsal çerçeve ışığında sundum. Sığınmacıların göç hikâyelerini, yeni yerleşim yerlerini ve sürecin yarattığı güçlükleri, sağlanan destekleri, göçmen olmanın sosyal dünyalarına etkilerini, değişen sorumluluklarını, kültürel-sosyal ve mesleki özelliklerini toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında irdeledim. Bulguların sunuşunda sıklıkla katılımcıların sözlerini kanıt olarak kullandım.

Sonuç bölümünde ise, kadın sığınmacıların yeni yaşam deneyimleri içerisinde kadınlıklarının Karaman'da nasıl şekillendiğine ilişkin anlatımlarını kavramsal çerçeve ışığında yorumladım.

I. BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Göçün, bu çalışmadaki önemi dil ve kültüre yabancılaşma, bundan dolayı göçmen açısından istese de ilişki kuramama, göçmeni kabul eden grup açısından, var olan iş gücünü yerleşik halkla paylaşmasına veya yaşam biçimine tepki duyma gibi nedenlerle dışlama veya ayrımcılık gibi noktalarda açığa çıkmaktadır. Tüm bu süreçleri genellikle kadın göçmenler erkeklere göre daha farklı yaşamaktadırlar. Bu noktadan hareketle, bu araştırmanın kavramsal çerçevesi dört boyut üzerine kurulmuştur. Bunlardan ilki, 21. yüzyıldaki uluslararası göç olgusunun bağlamını oluşturan küreselleşme sürecidir. Göç küreselleşmeyle birlikte göçmen profili, göç yolları ve yaşantısında köklü değişime uğrayarak, ülkelerinden ayrılmaya zorlanmış milyonları etkileyen bir olgu haline gelmiştir. Bu süreçte Türkiye, düzensiz göç dalgalarının ortasında kalıp, hazırlıksız yakalandığı sorunlara çözüm geliştirmeye çalışan ülkeler kervanına katılmıştır. Türkiye artık sadece

göç veren ülke konumunda değil, başka bir ülkeye gitmeyi hedefleyenlerin geçiş ülkesi ve hatta göçmenlerin yerleşmek istedikleri bir hedef ülke konumundadır; bu süreç birçok toplumsal sorunu da beraberinde getirmektedir.

Kavramsal çerçevenin oluşturduğu ikinci boyutu, göçmenlerin yeni mekânlarındaki yerleşik halklarla ilişkilerinde belirebilecek gerilimleri çözümlenmeye katkı sağlayan bütünleşme ve ayrımcılık meseleleri oluşturmaktadır. Göçün toplumsal etkilerindeki en önemli problemler dil ve kültürden kaynaklanmaktadır, çünkü dil ve kültür, uyum sürecinde Türkiye'deki ilişkileri belirleyen etmenlerdir. Etnik ve mezhepsel yeni karşılaşmalar da diğer toplumsal etmenler arasındadır. Tüm bu etmenler, bir yandan sığınmacıların yeni kültürlerle karşılaşmalarında gerilimler yaratırken, bir yandan da yaşadıkları travmaları atlatmalarında, dayanışma ağları kurmalarını kolaylaştırarak olumlu bir işlev görebilmektedir.

Üçüncü boyut, mültecileri veya sığınmacıları misafir eden ülkelerde göçmenlerin yaşama tutunmalarını sağlayan ilişki ağlarıdır. Mülteciler/sığınmacılar, göç ettikleri yerlerde genellikle bir arada yaşarlar; kendi aralarında ilişki ağları kurup, sosyal ve fiziksel mekânı paylaşırlar; böylece yerleşik halka karşı bir koruma oluştururlar. Bunun nedeni bazen yerleşik halkın sığınmacıları tehdit unsuru olarak görmeleri, bazen de sığınmacıların, bu tür bir potansiyel tehdiye karşı önlem almalarıdır. Göçmenlerin genellikle kenar mahallelerde ve bir arada yaşaması yeni ilişki ağlarını ortaya çıkarmaktadır.

Dördüncü boyutu, göçmenler arasında, hayat mücadelesini güçlkle yürüten özgül bir grup olarak kadınların durumunu anlamayı kolaylaştıracak toplumsal cinsiyet düzeni ve rejimleri oluşturmaktadır. Kadın göçmenler, bu süreçte hem kadınlıktan, hem de göçmenlikten kaynaklanan sorunlarıyla başa çıkmaya çabalarlar. Buna yol açan neden, göç edilen toplumda da dezavantajlı olan kadın sığınmacıların uygun yaşam olanaklarına sahip

olabilmek için daha da donanımsız (dil, eğitim vb. sorunlar) ve savunmasız konumda olmalarıdır (Çubukçu, 2013). Bu nedenle kadın sığınmacılar erkeklere oranla, göç sürecinden çok daha fazla ve olumsuz yönde etkilenirler.

Özetle bu dört boyutu dikkate alarak bu araştırmada, farklı etnik kimlikteki kadınların göç ettikleri yerde çevre ile etkileşimlerini ve göç sürecinden nasıl etkilendiklerini toplumsal cinsiyet bağlamında anlamaya çalıştım. Aşağıda, bu dört boyuta ilişkin literatürden nasıl yararlandığımı gösterdim.

1.1. Küreselleşme ve Göç

21. yüzyılı şekillendiren süreçlerden biri olarak küreselleşme, sadece mal, sermaye ve iş gücü piyasalarını değil, hayatın bütün alanlarını etkilemiş, değiştirmiş ve dönüştürmüştür.

II. Dünya Savaşı'nın ardından gelişen teknoloji ile göç hareketleri hızlı bir şekilde artmış ve 20. yüzyılın ikinci yarısı "Göç Çağı" olarak nitelendirilmiştir (Unutulmaz; 2016: 137).

İnsanlık tarihinin başlamasıyla ortaya çıkan göç olgusu Koffman'ın (2000, akt. Barın, 2015: 12) tarif ettiği şekilde, insanların yaşadıkları yeri farklı sebeplerle uzun ya da kısa süreli terk etmesidir. Göç olgusu, insanların sadece yaşadıkları yerin değişmesini değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerini de içermektedir. Göç ve göçmenlik sadece demografik değil, bütün toplumsal yapıyı etkileyen karmaşık bir süreci de oluşturmaktadır. Bu nedenle uluslararası göçün yoğunlaşması, göç ağlarının anlaşılabilir bir yapıya dönüşmesi küresel bir yaklaşımı gerektirmektedir (Erbaş, 2011:177; Öner, 2016:579).

Göç, küreselleşmeyle birlikte bölgesel çatışmalar ve yoksulluğun şekillendirdiği, daha da derinleşen ve yaygınlaşan bir toplumsal sorun haline gelmektedir. Küreselleşmenin yoğunlaşmasıyla birlikte, uluslararası göç artmış ve göçmen grupları içerisinde, toplumsal cinsiyete bağlı olarak kadın göçmenler öncelikli risk gruplarından biri

haline gelmişlerdir. Oysa ana-akım yaklaşımlarda (örneğin neo-liberal teorilerde), küresel süreçlerin erkekler ve kadınlar üzerinde benzer şekilde etkiler yarattığı varsayılmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların deneyimleri ve sesleri çoğu kez dikkate alınmamaktadır (Ritzer, 2011: 468). Küreselleşmeyle ilişkili son zamanlardaki alternatif yaklaşımlar ise, küreselleşmenin insanlar üzerindeki etkisinde toplumsal cinsiyetin önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Çünkü daha çok kapitalist süreç ve ilişkilere dayanan küreselleşme, devam eden toplumsal cinsiyet yapılarını, engelleri ve etkileşimleri küresel bir ölçekte tanımlamaktadır. Bauman'ın (2012: 9) da belirttiği gibi, insanlar kendi seçimleriyle ya da başka seçenek olamadığında hareket haline geçerler. Ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılanlar için ortaya çıkan koşulların yarattığı sonuçlar ise son derece eşitsizdir. Dolayısıyla son yıllarda yaşanan göç sürecinde küreselleşmenin yapısı ve yarattığı özgül dinamikler önemlidir.

Günümüz göçlerinin özelliği daha çok uluslararasılaşma ve heterojenleşmedir. Göç temelde mekanlar arası yer değiştirme olarak nitelendirilebilir. Bu nitelendirme köken ve hedef ülkelerinin varlığını gerektirir. İsteğe bağlı göçlerde bu mekansal değişim daha kesin ve rutin bir şekilde yaşanırken, sığınma olgusunda köken ülkeden ani ve hazırlıksız ayrılışı bir başka ülkeye kaçak olarak sığınma ya da hedef ülke için geçiş güzergahı olmaktadır. Hedef ülkeye geçişte Türkiye'de yaşamak bir alternatif olarak değerlendirilmektedir. Kadın sığınmacılar göçte daha az görünür olmakta ve daha çok özel alanı yani evi kadın mekanı olarak konumlamaktadır (Buz, 2009:304).

Dünya genelinde 1992'de göçmenlerin toplam sayısı Uluslararası Göç Organizasyonu'nun (IOM) açıklamalarına göre 100 milyondur ve bu sayının 20 milyonunu sığınmacılar oluşturmaktadır. Dünya nüfusunun %1.7'si doğduğu ülkeden başka bir ülkede yaşayanlardan oluşmakta olup, bu oran dünya nüfusunun yıllık artışının yaklaşık yarısı

kadardır. 1992'den sonra ortaya çıkan özellikle Afganistan'daki gelişmeler ve Sovyet Birliğinin dağılması sonrasında Ortadoğu'daki oluşumlar sonucunda, daha güvenli bir yer bulmak için ülkelerinden ayrılan insan sayıları her yıl artmaktadır (Erbaş, 2009: 203).

Erbaş'a (2011: 190-191) göre, küreselleşme süreci dünyanın her yerini etkisi altına alacak şekilde işlemektedir. Ancak bazı bölgeler bu sürecin olumsuzluklarından daha fazla etkilenmektedirler. Böylece küreselleşme sürecinin olumsuzluklarından çok fazla etkilenen insanlar "daha güvenli" yerlere gitme ihtiyacı duymaktadırlar. 2000'li yıllarda Orta Doğu'da yaşanan iç karışıklıklar, küreselleşmenin de etkisiyle sürekli bir savaş halini almış ve binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur. Hayatta kalan insanlar ise ölüm korkusuyla ülkelerini terk ederek, güvenli bölgelere göç etmeye başlamıştır. Böylece yüz binlerce insan bilinmezlerle dolu bir göç sürecinin içerisine dâhil olmuştur. Avrupa ülkelerine geçiş noktası olan Türkiye'de coğrafi konumu nedeniyle sığınmacıların uğrak yerlerinden biridir. Savaşın olduğu Orta Doğu ülkelerinden, hayatta kalmak için kaçan sığınmacılar Avrupa'ya gitmese dahi güvenli bir ülke olması düşüncesi dolayısıyla Türkiye'ye yerleşmektedir. Türkiye'ye geldikten sonra Birleşmiş Milletler yetkilileri tarafından farklı şehirlere gönderilen sığınmacılar, yeni yerlerinde hayatlarına devam etmektedir. Ulaşım ve teknolojideki gelişmelerinde artmasıyla birlikte insan hareketliliği önemli ölçüde hız kazanmıştır. Bu insan hareketliliği toplumun farklı kesimlerini farklı biçimlerde etkilese de teknolojideki gelişmeler hemen her kesimi belli oranlarda etkilemiştir.

Göçmenler buldukları yerden birçok ülke ile bağ kurmuşlar ve sürekli etkileşim halinde olmuşlardır. Son yıllarda yaşanan ulus ötesi göçlerin etkileri nedeniyle teknoloji ile birlikte değişen bir göç süreci ortaya çıkmıştır. Aynı anda iki yerde olabilmeyi sağlayan teknoloji (ulaşım, iletişim) sayesinde ülkeler arası iletişim artmıştır (Unutulmaz, 2016:490). Göçmenler iletişim yoluyla ülkelerinde geride bıraktıkları kişilerle iletişim

kurmakta ve oradaki sosyal, kültürel, politik sorunlardan daha kolay şekilde haberdar olabilmektedirler.

Bauman (2012: 90) göçmenleri "sınıf-altı" diye nitelendirdiği topluluğa benzetir ve iki kategoriye ayırır. "Yukarıdakiler," yaşadıkları süre boyunca gönüllerince gezen ve gidecekleri yerleri kendi istekleri doğrultusunda seçen insanlardır. "Aşağıdakiler" ise, kendi istekleri dışında yaşamayı tercih ettikleri yerlerden ayrılmaya mecbur bırakılmış olanlardır. İkinci kategoride olanlar yola düştüklerinde gidecekleri yer, genelde kendilerinin seçimine göre değil, başkalarının seçimine göre belirlenmektedir. Kineşçi'nin (2017: 67) de ifade ettiği gibi bu ikili ayırım, günümüz dünyasında sınırları daha da arttırmaktadır. Kimisi sitelerin güvenlik duvarları ardında yaşarken aşağıda kalanlar, belki de hep kalmak durumunda olanlar tecrit halinde ve getto yerlerde yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu durum, hareketlilik, iletişim kurmak ve sınırları aşmak gibi amaçlara ulaşılmasını imkânsızlaştırmanın aksine öteki korkusu, yabancı korkusu ile şekillenerek korkular yeniden üretilmekte ve diyalog imkânsızlaşmaktadır. "Sınıf-altı" kategorisinin sosyal bilimler literatüründeki yerini irdeleyen metinler (Erkilet 2011: 79-139; Gezgin 2016: 78-80), Bauman'ın bu terimi seçmesinin anlamına ışık tutmaktadır: Bu kavram sayesinde sistemin dışındaki unsurlar işaretlenmekte; çalışmayan, ancak devletin ve/veya hayırseverlerin yardımlarıyla varlığını sürdürebilen bir kategoriden söz edilmektedir. Bu araştırmadaki sığınmacılar da genellikle çeşitli yardımlarla (STK, devlet, gönüllü) yaşamlarını sürdürmektedir. Bu nedenle Bauman'ın (2012) sınıf-altı kavramı çalışmadaki sığınmacıların analizinde önemli bir bağlamı oluşturmaktadır.

Bauman (2012: 20), zamansal/mekânsal mesafelerin kuruluşunda "uzak" ve "yakın" karşıtlığına başvurur. "Yakın," kolaylıkla ulaştığımız, alışlageldik, aşına olduğumuz, açık ve net şekilde bildiğimiz, her gün rastlanan şeyleri içerir. "Uzak" ise, kişinin ancak zaman

zaman girebildiği ya da hiç giremediği, içinde kişinin öngöremediği ya da anlamadığı şeylerin meydana geldiği bir mekândır. "Uzak," kişinin hakkında çok az şey bildiği, fazla bir şey bekleyemeyeceği ve sorumluluk almasını gerektirmeyen şeyleri de içinde barındırır. Ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler zaman ve mekân kavrayışını etkilemiş, yıllar içinde insan hareketliliğini artırmıştır. Bauman'ın "yakın" ve "uzak" ayrımlarının pek bir anlamı kalmamış ve sürekli hareket halinde olan insanlar için zaman ve mekân sınırı sorun olmaktan çıkmıştır (Erbaş, 2011:191).

Bauman'ın (2012) "uzak" tanımlaması bu araştırmanın analizinde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü sığınmacıların hakkında çok fazla bir şey bilmediği bir yere göç ettikleri ve o yerin toplumsal yapısında uzaklık ve yakınlık arasında sıkıştığı görülmektedir. Sığınmacılar belli bir uzaklıkta olma durumu ile belirli bir noktaya bağlılık arasında kalmışlardır. Toplumun kabullenmediği ama birlikte yaşamak zorunda olduğu arada kalmış kişiler olarak yeni hayatlarına devam etmektedirler.

1.1.1.Küreselleşeme Çağında Türkiye

Küresel koşullar içerisinde değişen ulaşım ve iletişim kanallarının artışına paralel olarak, sınırlar arasındaki düzensiz göç hareketleri son yıllarda oldukça yoğunlaşmıştır. Kaynak ülkelerdeki ekonomik sıkıntılar, yoksulluk, çatışmalar ve siyasi çalkantılar gibi nedenlerle göç dalgası artmıştır. Avrupa ülkeleri coğrafi yakınlık ve ekonomik gelişmişlik gibi nedenlerle doğrudan göç alan ülkeler haline gelirken, Türkiye hem hedef hem de transit ülkeler olarak göç akışlarından etkilenmiştir. Küreselleşmenin göç konusunda Türkiye'ye etkisi, farklı göçmen kategorilerini de içeren karmaşık bir göç sistemi yaratmıştır (İçduygu, 2015: 279-282).

Türkiye'nin uluslararası göç geçmişinde Cumhuriyet döneminde bile önemli değişimler yaşanmıştır (Kirişçi 2000, akt. İçduygu 2015: 279). Öncelikle nüfusun

homojenleştirilmesi amacıyla, Anadolu'dan Türk ve Müslüman olmayanların ayrılması ve diğer ülkelerden Türk ve Müslüman nüfusun gelişi sağlanmıştır. Erder'e (2000) göre Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye yönelen göçü eski ve yeni dönem olarak ayırmak gerekmektedir. 1980'lere kadar olan görelî eski göç ulusun inşasında önemli kabul edilmiş ve diğer bölgelerde yaşayan etnik Türklerin ülkeye dönmesini kapsamıştır. 1980'lerden sonra ise yoksulluk, ekonomik, sosyal ve siyasi çatışmalar gibi nedenlerle hem Batı ülkelerine hem de Türkiye'ye artan bir göç dalgası ortaya çıkmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye Ortadoğu, Asya, Afrika gibi farklı coğrafyalardan göç almaya başlamıştır (Özer, 2015:2). 1960'lı yıllardan itibaren de Türkiye toplumunun önemli bir kesimini etkileyen ve ekonomik açıdan ülkenin kalkınma programlarına yansiyacak derecede önemsenen Batı Avrupa'ya işçi göçü yaşanmıştır. Türkiye'den ülke dışına göç, özellikle 1980 ve 1990'lardaki artan sayıda düzensiz göçmen ve sığınmacı ile birlikte, aile birleşmesi biçiminde devam etmiştir.

2011 yılında Arap ülkelerinde başlayan bölgesel çatışmalar küreselleşmenin de etkisiyle birçok ülkeye yayılmıştır. Unutulmaz'ın da (2016: 136) belirttiği gibi Uluslararası Göç Organizasyonu'na göre tarihin hiçbir döneminde son yıllardaki gibi artan zorunlu göç olayı görülmemiştir. Dünya genelinde göçmen sayısı 214 milyon üzerindedir. 2050 yılında bu sayının 405 milyonu geçmesi beklenmektedir.

Aynı zamanda 2011 yılında Suriye'de başlayan rejim karşıtı gösterilerin de kısa zamanda iç savaşa dönüşmesiyle birlikte komşu ülkelere doğru kaçan insan sayıları her geçen yıl artmaktadır. Küreselleşme süreci tüm dünyada, ancak bazı bölgeleri diğer bölgelerden daha fazla etkileyecek şekilde işlemektedir. Suriye krizinden 911 km'lik sınırı olan Türkiye de etkilenen komşu ülkelerden biri olmuştur (Erbaş, 2009: 207; Erdoğan, 2015: 317). Türkiye'nin AB üyelik süreci ile birlikte uluslararası göç ve göçmenlerle ilgili

konularda önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yoğun Suriyeli göçmen akımı, Türkiye’de “yabancıların” toplumsal kabulü ve topluma uyumu açısından ilk kez zorlu deneyimlerin yaşandığı bir süreç olmuştur (Özer, 2015: 75).

Türkiye küreselleşmenin birçok boyutundan dünyadaki birçok ülkeye kıyasla, oldukça yüksek düzeyde etkilenmektedir, çünkü Türkiye jeo-stratejik konumundan dolayı Batı’yla Doğu’nun, Kuzey’le Güney’in buluştuğu bir noktada, Avrasya’nın merkezinde yer almaktadır (Kıvılcım, 2013: 228).

1.2. Bütünleşme ve Ayrımcılık

Bir ülkede yaşayan vatandaşların eşitliği anayasa tarafından kabul görse de belli bir grup ya da grubun üyeleri bazen ayrımcılığa uğrar. Ayrımcılığın nedeni kimi zaman din ve inanç, kimi zaman ırk yada etnik kimlik, kimi zaman da kültür olmaktadır. Etnik gruplar sosyal hareketliliğe uyum açısından toplumun yerleşik üyelerinden daha fazla zorlukla karşılaşılır. Çünkü etnik grup üyeleri alt sınıftaki insanlar için geçerli olan genel engelleyici faktörlerin yanı sıra göçmenlere özgü olan kimi sorunları da aşmak zorundadırlar. Bu sorunların başında hakim olan dili bilmeme, toplumu yeterince tanımama, hukuksal konum zayıflığı, bireysel ve kurumsal ayrımcılık gelmektedir. Yapısal faktörler göçmenlerin topluma katılımını engeller ve dikey sosyal hareketliliğine set çeker. Yapısal faktörler tesadüfi olmayan her düzeyde ortaya çıkan ve sürekliliği olan faktörlerdir. Bu faktörler göçmenlerin konumunu olumsuz yönde etkiler ve toplumda kendi kültürlerini dışa vurmalarını da engeller (Canatan, 1990:10-11).

Büyük ölçekteki nüfus grupları göç sürecine katıldıklarında, yeni yerleştikleri ülkelerde veya yerel ortamlarda tedirginlikler ortaya çıkabilmektedir. Bu durumun nedenleri arasında, yaşam biçimi farklılığından iş piyasasındaki olanakların daralmasına kadar çeşitli faktörler yer almaktadır. Catles ve Miller (2008: 20) evrensel bağlamda göç

hareketlerinin toplumun belli kesimlerinin sert şekilde tepkisini çektikleri üzerinde durmaktadırlar. Onlara göre ekonomik ve toplumsal yapılanmayı da dolaylı olarak ama çok boyutlu şekilde etkileyen göçmenler, alışlagelen yaşam koşullarının değişmesine neden oldukları için bir tehdit unsuru olarak görülmektedirler. 21. yüzyıl başlarında yaşanan sosyo-kültürel göçlerle birlikte ülkeler önemli bir toplumsal değişim ve dönüşüm geçirmektedirler. Farklı etnik ya da dinsel grupların kamusal alanda yer almak istemeleri, geldikleri ülkede “ev sahibi” olanlar ile “yabancılar” arasında ayrımcılık, ötekileştirme ve imkânları paylaşım konusunda anlaşmazlıklar yaratmaktadır. Bu potansiyel sorun alanının içinde hedef ülkedeki vatandaşların endişelerini giderecek toplumsal ve yönetsel mekanizmalar yaratılabildiği ölçüde "bütünleşme," yaratılmadığı ölçüde ise "ayrımcılık" ortaya çıkmaktadır.

Bütünleşme yaratabilecek mekanizmaları geliştirmenin zorluğu, günlük yaşamda sıklıkla ayrımcılık örneklerine rastlanmasından, ayrımcılık kavramının Göç Terimleri Sözlüğü'nde tanımlanmasından ve uluslararası kuruluşların ayrımcılığı yasaklamasından bile anlaşılabilir. Göç Terimleri Sözlüğü'ne (2009: 4) göre ayrımcılık, "lehine olunan ve aleyhine olunan arasında hiçbir makul ayırımın yapılamadığı bir durumda, herkese eşit davranmama" olarak tanımlanır. Türkiye'nin de altında imzası bulunan 1945 Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilk üç maddesine göre de ayrımcılık, ırk, cinsiyet, dil ya da din açılarından yasaklanmıştır. Aynı şekilde, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ikinci maddesine göre, ayrımcılığın her türü, örneğin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi düşünce, ulusal ya da toplumsal köken ve mülkiyet gibi statüler açısından yasaklanmıştır.

Etnik grupların yerleşik olanlarla içinde buldukları etkileşim sonrasında ortaya çıkan sorunlar, göçmenlerin kamusal alanda görünür olmalarıyla birlikte hedef ülkelerin gündeminde tartışma konusu haline gelmiştir. Çayır ve Ceyhan (2012) ise, eşitlik talep

eden yabancılarla yerleşik olanlar arasındaki ilişkilerde çatışmalar olabileceği gibi, ilişkilerin barış potansiyelini de bünyesinde barındırabileceğini anlatmaktadırlar. Dolayısıyla göç süreci iyi yönetilebilirse ileride çoğulcu, demokratik, huzursuzlukların olmadığı bir toplumsal ve siyasal yapı kurabilmek de mümkün olacaktır.

Bir başka tartışma konusu da sığınmacıların yerleşik halkla iç içe yaşamalarıdır. Sığınmacıların kamplara yerleştirilmesi uygun geçici bir çözüm olarak uygulanmakta, fakat sorunlar kalıcılışmaktadır. Sığınmacıların kamplarda yaşaması toplumdan soyutladığı ve ekonomik desteğe daha çok ihtiyaç duyulduğu için kalıcı yoksulluğa neden olduğu anlaşılmaktadır. Göç alan ülkeler, sorunu çözmek için geri dönüş, bulunulan yere entegrasyon ve bir başka ülkeye yerleştirme üzerinde odaklanmaktadır (Hazan, 2016:189).

Bauman'a (2017:165) göre "ötekini", "yabancıyı", dışarda ve uzakta tutma çabasını ve farklı olanla iletişim, karşılıklı bir bağ kurma kararlılığının önüne geçilmesi toplumsal bağların yeni kırılganlığında beklenen bir tepkidir. Bu kararlılık, kirlenme ve arınmaya karşı günümüzde duyduğumuz saplantılı ilgiye, "yabancı unsurların" artmasının kişisel güvenliğe yönelik bir tehdit, güvenliği de toplumsal temizlik hali olarak görme olarak yorumlamaktadır.

Araştırmada ortaya çıkan etnik farklılıklar sığınmacıların gündelik yaşamını derinden etkilemektedir. Etnik ilişkiler genellikle günlük yaşamda ortaya çıkmayan derin çatışmalara zemin hazırlayabilecek nitelikte ilişkilidir (Barth, 2011: 42-61). Bu kapsamda, etnik kimliklerin etiketlenmesi, topluluklara olduğu kadar aileler ve kişilere de yapılandırılmakta ve günlük hayatta bu etiketler kullanılmaktadır. Etnik kimlikler gruplar arası kurulan ilişkilere şekil vermektedir. Etnik kimliğin bir başka toplum tarafından bir leke olarak görülmesinin yarattığı sorunlar göçmenler arasında da karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede ben de yaptığım araştırmada, sığınmacı kadınların toplumsal cinsiyet ve etnik farklılık gibi nedenlerle yeni yerleştikleri yerlere uyum sağlamaya çalışırken yaşadıkları ötekileştirme, yabancı düşmanlığı gibi pratiklerle toplumsal hayatta karşılaştıkları sorunları ayrımcılık bağlamında irdeledim.

1.3. İlişkiler Ağı Kuramı

İlişkiler Ağı Kuramı, göçmenlerin gerek göç ettikleri ülkelerde gerekse ülkeler arasında kurdukları sosyal ağların varlığına ve onların sayesinde meydana gelen göç hareketlerine dayanmaktadır. Göç sürecinde etkili olan ağlar, sosyal temellere yerleştirilmiş bir şekilde zayıf veya güçlü olabilirler. Sosyal ağlar, belli bir yerleşim yerine önceden göç etmiş insanlarla yeni göç etmiş olanlar arasında kurulan ve etnik, dinsel, hemşerilik ve dostluk temelinde gelişen ilişkiler bütünüdür (Özyakışır, 2013: 59). Abadan-Unat (2002, 18) sosyal ağları daha genel bir bakışla şöyle tanımlamaktadır: “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır.”

Göçmenler göç edilen ülkelerde genellikle dışarıya kapalı sosyal ağlar oluşturmaktadırlar. Daha önce göç etmiş kişilerle yeni göç eden kişiler arasındaki ilişkiler bu bakımdan önemlidir. Yerleşikler ile göçmenler arasındaki ayrımcılık nedeniyle göçmenler, birbirleriyle daha yakın ilişki kurmaktadır. Sığınmacılar arasındaki toplumsal dayanışma için yakın çevreyle kurulan bağlar göç edilen yerde önemli olmaktadır. Açıkalın (2017: 276-281) yakın dayanışmayı arttıran dört önemli kurumdan (aile, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk) bahsetmektedir. Böylece sığınmacıların kurdukları ağlar günlük hayatta karşılaşılan zorlukları aşip toplumsal normlara uyum sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Göçmenler, içinde buldukları toplumdaki kendilerini yalıtma, kendi grubunun içine kapanma davranışları sergilemektedir. İlişki ağlarının varlığı sayesinde tüm ihtiyaçlarını kendi grubu içerisinde karşılayan yeni göçmen kişiler, daha çok kendi grubunun içine kapanmakta ve göç ettiği ülkedeki halkla temastan kaçınmaktadır. Örneğin çalışmada, yerleşiklerle yakın ilişki kuramayan ve aralarına almak istemeyen sığınmacılar kendi aralarında kurdukları sosyal ağlar ile yapılan yardımlarda birbirlerine yardımcı olmaktadır.

İlişki ağlarıyla göçmenler, yeni katıldıkları topluma daha kolay uyum sağlarlar. Crisp uluslararası göçmen ağlarının birçok etkisini ve işleyişini dört ayrı kısımda incelemektedir. Uluslararası göçmen ağlarının ilk etkisi bilgiye yöneliktir (Crisp 2006, akt. Çağlayan 2006: 88). Kurulan ilişki ağı, potansiyel göçmenler için önemli bir bilgi kaynağıdır ve ağ göçe katılacak kişileri bilgiyle desteklemektedir. Bu bilgi akışı, potansiyel göçmenin nasıl gideceğini, yani transferi ayarlama, ülkeye girişte gerekli olan belgeleri temin etme, farklı ülkelerde göçmenlik yasalarıyla ilgili bilgi verme, gözaltına alma ve sınır dışı etme gibi hukuksal konularda bilgilendirmeye yöneliktir. Göçmen ilişkiler ağının ikinci etkisi, potansiyel göçmenin ülkesinden ayrılıp hedef ülkeye gitme maliyetini karşılama ve bu maliyeti en aza indirmeye yöneliktir. Uluslararası göçmen ağının üçüncü etkisi, illegal göçü artırma ve illegal göçün organizasyonuna zemin hazırlamaktır. Göçmen ilişkiler ağı bir ülkeden diğerine göç edecek olan kaçak göçmenler için gerekli olan alt yapı organizasyonunu yapmaktadır. Ağın son etkisi ise varılan ülkedeki ekonomik desteğe yöneliktir. Kurulan ağ göçmenlerin ilk geldikleri dönemdeki geçimlerini sağlamakta ve yeni gelenleri bu bağlamda desteklemektedir.

İlişki ağı kuramı göçmenler açısından kritik bir öneme sahiptir. Göçün başlangıcını ve hedef yerini etkileyerek önemli ölçüde kimlerin göçeceğini belirler. Göçün hızı ve büyüklüğü sosyal ağlarla önemli oranda belirlenir. Kurulan sosyal ağlar göçmenleri, göçün

verdiği rahatsızlık ve masraflar bakımından rahatlatır. Nitekim yaptığım analizde ilişkiler ağı kuramı, göç öyküsünün Karaman'daki kısmına odaklandığım için en çok, yukarıda sözünü ettiğim son etki çerçevesinde kullanışlı olmuştur: Göçmenler arasında bilgi akışının sağlanması ve Türkiye'de bir şehirden bir başka şehre kaçak olarak gelenler için yapılanlar da dahil olmak üzere kalacak yer ve iş ayarlama organizasyonları gibi. Şüphesiz bu tür avantajlar sağlarken ilişki ağları bir yandan da göçmenleri, içine girdikleri toplumdan yalıtmakta ve kendi yurtlarıyla ilişkide tutmaktadır.

1.4. Feminist Kuram

Feminist düşünce 1960'lardan bu yana, nitel araştırma yöntemlerinin yeniden şekillenmesiyle birlikte sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerine önemli katkılarda bulunmuştur (Punch, 2014: 134). Feminist kuramın epistemolojik temeli, eleştirel okul ve yorumsamacılığa yakındır (Kümbetoğlu, 2015: 53). Bu çerçevede fenomenoloji önemlidir, çünkü bu bakış açısıyla yapılan araştırmalar günlük hayatın pratiklerini, bu pratikleri ortaya koyan bilginin, davranışların, düşüncelerin, inançların ve algılamaların temelinde anlamaya ve yorumlamaya çalışır. Bu doğrultuda feminist yöntem, fenomenolojik yaklaşımdan yararlanarak kadınların deneyimlerini, günlük yaşamlarını ve kadınlık bilgilerini anlamaya ve yorumlamaya yönelir.

Feminist kuram, eleştirel okuldaki benzeri şekilde yararlanır. Eleştirel okul, görünenin altında yatan gerçekliği, bu gerçekliğin eşitsiz, çatışmacı ve karmaşık özünü anlayarak ortaya koymayı hedefler (Kümbetoğlu, 2015). Buna paralel olarak feminist yöntem kadınların günlük hayattaki pratiklerinin, sosyal, ekonomik ve politik yapılarla nasıl belirlendiğini anlayabilmek için, bu alanlarda ortaya çıkan eşitsizlik, ayrımcılık ve çelişkileri açığa çıkarmayı önemser.

Feminist kuram ve politikalar, evi bütünlüğü içerisinde alır ve tartışmalarda ev konusu, ev içi emek ve kamusal/özel ayrımı olarak iki temel odak çerçevesinde düşünülür. Feminizmle beraber cinsiyet kültürünün ve evin inşasında önemli bir nokta haline gelmiştir. Feministlere göre, erkek kültürle kadın ise doğayla özdeşleştirilir, böylece kadının ikincilleştirilmesi meşrulaştırılır (Bora, 2009: 63-66). Erkek egemen kültür anlayışında, kültür doğadan bağımsız salt akıla dayanan bir düzeyde ele alınır. Doğa ise ikincil olan kadına ait ve egemenlik altına alınması mümkündür (Selek, 2011: 46).

Segal'e (1992: 96) göre insan toplumsaldır; gelişimini toplum içinde ve toplum sayesinde gerçekleştirir. Biyoloji kültürü etkiler, ancak yaşantılarımızı nasıl etkilediği tarihsel ve kültürel olarak belirlenir; yani toplumsal cinsiyetin oluşum süreci toplumsal yaşantıdan etkilenir. Connell (1987: 190-191), Segal'e (1992) göre bir adım daha ileri giderek, toplumsal cinsiyet olgusunu bir nesne olmaktan ziyade, toplumsal bir süreç olarak görmekte; kadın ve erkek diye kategorik bir ayrıma gitmenin karşısında durup, farklı kadınlık ve erkekliklerin olduğunu belirtmektedir. Connell'a (1987) göre cinsiyet rolü teorisi kavramında erkek veya kadın olmanın anlamı, kişinin cinsiyetiyle belirlenen genel bir rolün canlandırılmasıdır. Cinsiyet rolü teorisi toplumsal yapıyı kişiliğin oluşumuyla birleştirir. Toplumsal yapıda ilişkiler, toplumsallaşma sürecinde rolün öğrenilmesi ve içselleştirilmesiyle gerçekleşir (Connell, 1987: 78-79). Bu süreç biyolojik temelli bir ikilik sunduğunda, toplumsal yapıda ve pratikte kadın ve erkek rolleri birbirinden keskin bir şekilde ayrışır ve farklı cinsiyet yönelimlerine yer verilmez.

Sığınmacıların ülkelerinden ayrılıp göç ettikleri ülkelerdeki farklı toplumsal yaşam biçimleriyle etkileşime girmeleriyle birlikte toplumsal cinsiyet ilişkilerinde bazı değişiklikler meydana gelebilir, ama cinsiyet eşitsizliklerini yaşamaya devam etmeleri olasıdır. Connell (1987: 72-73) bu tür kısmi değişimleri "yeniden inşa" olarak

kavramlaştırır ve bunu değişen toplumsal hayatın etkisiyle, ilişkilerin yeniden erkek egemen ideolojiye göre sergilenmesi olarak açıklar.

Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kavramının biyolojik olarak tanımlanmasından farklı olarak kültürel olarak tanımlanması olarak ifade edilebilir. Ayrıca toplumsal cinsiyet tanımı iktidar ilişkilerinin yarattığı kadınlığın ve erkekliğin pratiklerini de anlamamızı sağlar. rnek verecek olursak, ataerkil bir toplumsal yapıda hegemonik erkeklikler grldği gibi iktidar ilişkileriyle inşa edilen ezilen erkeklikler de görülebilir. Connell (1987) farklı kadınlık ve erkeklik pratiklerinin toplumsal yapıda, iktidar ilişkilerinden kaynaklandığı ve bu iktidar ilişkilerinden nasıl inşa edildiğini anlatır.

Connell (1987) erkekliği, erkekliğin kadınlığa karşı tanımladığı bir toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde kurulan ve bu yolla kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini sürdüren toplumsal bir yapılanma olarak sunar. Erkekler arasındaki iktidar ilişkileri kadar kişilik gelişiminin farklı örüntüleri de farklı erkeklikleri yapılandırır. Erkekler arasındaki toplumsal cinsiyet politikaları hegemonyacıdır, yani toplumsal olarak egemen erkekliğin nasıl tanımlanacağı konusunda müdahaleler içerirler. Hegemonyacı erkeklik biçimi belirli zaman ve yer özelliklerine göre ataerkilliğin kurumlaşmasını ve kadınların denetlenmesi için belirli stratejileri belirlemesini anlatır (akt. Kandiyoti, 2011: 200-201).

Sancar (2013: 51-53) Connell'a gönderme yaparak, kadın ve erkek meknlarının ayırıtılmasında iktidarın rolüne dikkat çeker. Kadının daha çok iktidar tarafından tabi kılındığı ve ikincil konumda olduğu ev gibi ortamlar özel alanlardır. Kahvehaneler gibi daha çok erkeklerin bulunduğu alanlar ise kamusaldır. Sancar (2013) bu kavramı "cinsiyetlendirilmiş mekânlar" olarak da tanımlamaktadır. Kadın göçmenler daha çok eve bağlı kılınırken, eşler ya da erkek çocuklar genellikle ev dışı alanlarda çalışırlar. Toplumda

kadına annelik ve geleneksel kadınlık rolleri atfedilmiş, kadın bu rolleri ile tanımlanmıştır. Kadın göçmenler bir taraftan göç edilen yere uyum sağlamaya çalışırken diğer taraftan da geleneksel kadınlık rollerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Toplumsallaşma sürecinde kimlik kazanan sığınmacı kadınların da içselleştirdikleri "kadınlık" rollerini gittikleri ülkelerde koşulsuz şekilde devam ettirdikleri gözlemlenmektedir (Coşkun, 2016: 93).

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin temelinde, kadının kadınlık rolleri gereği gündelik hayatta yerine getirdikleri yeniden üretim süreci dikkate alınır, kadınlar değişimin taşıyıcıları olarak kabul edilebilir. Rathgeber'e (1990) göre kadınların ezilmesinin nedenleri, üretim ve yeniden üretimin toplumsal inşasında yatar ve bu ezilmenin görüldüğü en önemli yer kadına atfedilen özel alan yani hanedir (Akis, 2016: 383).

Fiziksel mekan bir toplumda kadın ve erkeğin yaşam deneyimlerini, alanını ve sınırlarını belirleyen bir göstergedir. Kadın ve erkeğin günlük yaşamına dair deneyimleri somut olarak görülen alandır. Connell toplumları ve bireyleri biçimlendirenin egemenlik ve iktidar ilişkileri olduğunu söyler. Kadın ve erkeğe ait rollerin ve cinsiyete dayalı iş bölümünün yarattığı iktidar ve otorite ilişkilerinin, alanları kurgulama biçimleriyle işleyişinin ortaya çıkardığı kendine özgü bir toplumsal pratiğe işaret eder. Baktığımızda her ne kadar göreceli olsa da çeşitli ülke ve coğrafyalarda kadınların cinsiyetçi iş bölümüne tabi tutuldukları, belirli sınırlar içerisinde yaşadıkları görülür (akt. Çakır, 2009: 76).

1.4.1. Feminist Kuramın Göç Sürecinde Kadınların Görünürlüğüne Katkıları

Göç konusunda yapılan çalışmalarda feminist araştırmacılar 1970'lerden itibaren, kadınların göç sürecindeki deneyimlerinin ve davranışlarının önemli olduğunu ve kadının görünmezliği konusunu vurgulamışlardır (Buz, 2007). Toplumsal cinsiyetin göç etme kararını şekillendirdiği gibi, göç sürecini de şekillendiren bir özellik olduğu fark edilmiştir. Ayrıca kadınların ırk, sınıf ve etnisite gibi özelliklere göre farklılaştığı ve yapılandığı

ortaya konmuştur. Feminist kuram, kadın ve erkek arasındaki bütün eşitsizlikleri göz önünde bulundurarak, sığınmacı kadınların deneyimlerine toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve etnisite gibi çoklu tanımlamalar ışığında daha dikkatli bir bakış önermektedir. Bu çerçevede göçte farklı kadınlık durumları ortaya konmaktadır. Göç araştırmalarında eril bakış açısını değiştiren feminist araştırmalar, göç ve toplumsal cinsiyet kategorilerinin etkileşimlerini dikkate alarak, göçün ataerkil cinsiyetçi yapısını açığa çıkarmaktadır (Catles ve Miller, 2008: 12). Feminist bakış açısı geliştikçe ve göçe katılan kadın sayısındaki artış fark edildikçe, göç hareketliliğinde "özne" olarak görülmeyen kadın görünür hale gelmektedir (Çubukçu, 2013).

1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci tanımının yapılması, hemen ardından 1967 Protokolü ile II. Dünya Savaşı'yla ortaya çıkan karışıklıklar ve eksiklikler giderilmeye çalışılmış, 1980'lerde feminist kadın hareketleri bu protokolde toplumsal cinsiyet kavramının görmezden gelinmesine dikkatleri çekmiştir. Kadınların göç deneyimlerinin uluslararası yazında konu edinmesi ikinci dalga kadın feminist hareketlerinin ön plana çıkarmasıyla 1970'li yıllara kadar dayanmaktadır. Bu yıllarda mülteci kadınlar daha çok kurban, savunmasız, dezavantajlı olarak tasvir edilmektedir. 1980'lerin sonlarına doğru gelindiğinde ise feminist eleştiriler ile pasif olanı temsil eden olarak görülen kadınlar göç yazılarında "kurban edilen" şeklinde kullanılmaya başlanmıştır (Akis, 2016:379-382). Feministlere göre kadın, zorunlu göç alanının bir kısmına ekleyerek değil, alanın tamamında ele alınmalıdır.

Feminist teoriye göre, temel olarak araştırmacının yaklaşımı, kadınlarla ilgili bilginin elde edilmesinde ve diğer kadınları anlama çabasında kendini belli eder. Aynı yaklaşım kadınları "bilen özneler" olarak görmeyi ve değerlendirmeyi gerektirir (Kümbetoğlu, 2015: 53). Bunların yanı sıra, feminist teori sayesinde, toplumda zaten

dezavantajlı konumda olan kadınların, zorunlu göç nedeniyle ülkelerinden ayrılmak durumunda kalmalarının yanı sıra, göç edilen ülkelerde de başka türlü ötekileştirme ve eşitsizliklerle karşılaşmakta olduklarına ilişkin bir duyarlılık oluşmuştur.

Toplumsal cinsiyet toplumsallaşma süreci ve kültürün içinde edinilen kadın ve erkek olma özelliklerini anlatan bir kavramdır. Her iki cinsin toplumda üstlenmiş oldukları işlerin, yerine getirdikleri rollerin doğal ve kendiliğinden bir sonucu olmaktan ziyade toplumsal cinsiyet kültür tarafından belirlenmiş, öğrenilmiş ve zaman içerisinde değişebilir (Çakır, 2009: 79). Kadın annelik rolüyle hem biyolojik hem de toplumsal bakımdan yeniden üreticidir.

Kadınların toplumsal rolleri nedeniyle sadece hane içerisindeki üretici konumunda görüp kamusal alanda hiç yer almıyorlar gibi görmek yanıltıcı olabilir (Buz, 2009: 311). Geldiği ülkede sadece eve ekmek getiren, gün boyu dışarda çalışan erkek, yabancı ülkede daha düşük statülü bir işte çalışmakta ve kadına ev işlerinde, çocuk bakımında yardım etmektedir. Göç süreciyle beraber toplum tarafından kadına ve erkeğe atfedilen geleneksel rollerinde sekteye uğradığı görülmektedir. Akis'e (2016:387) göre yapılan bazı araştırmalarda kadın göçmenlerin zorunlu göç sürecinde geldikleri yabancı ülkelerde gerek uyum sağlama gerek iş bulma konusunda daha aktif oldukları görülmektedir. Kadın-erkek geleneksel toplumsal roller her ne kadar göçle birlikte sekteye uğrasa da Baran'ın (2012) da ifade ettiği gibi kadının çalışma hayatına atılması ataerkil ilişkileri esnekleştirmekte, ancak kültürel dokunun değişmesi kısıtlı kalmaktadır.

Kadın içinde yaşadığı kültürde, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak temelde ev üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir. Böylece ev ve ev işleri kadının öznelliğinin kurulmasında önemli bir yeri vardır (Bora, 2010:21). Orta ve üst tabakadan kadınların alt sınıftan kadınları ücretli ev içi hizmetler için tercih etmesiyle, bu zincire

göçmen kadınlar da katılmıştır. Kadın yoksullukla başa çıkmak için ev işlerinde çalışırken görünmeyen bir emek türü olan ev içi emeği de görünür kılmaktadırlar.

Kamu refahını sağlamaya yönelik önlemlerin yokluğu ya da zayıflığı kadınların çocuklar, hastalar ve yaşlılarla ilgili bakıcı rollerinin sürdürülmesinde etkili olmuştur. 1980’lerde izlenen iktisat politikalarının ağırlaştığı bir ekonomik ortamda, kadınların parasal katkıları ev halkının refahı için zorunlu bir hale dönüşmüştür (Bolak, 2015: 211-216). Böylece küçük atolyeler gibi ekonominin düşük ücretli kesimlerinde yarı zamanlı işlerde, ev merkezli geçici işlerde istihdam edilmeye hazır kadın işçi talebi artmıştır. Kadınların iş piyasasında yer almaları çoğu zaman elverişsiz koşullarda olmuş, evlilik ilişkilerinin gözden geçirilmesine ve hanedeki cinsiyete dayalı iş bölümünün yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. Erkeklerin geleneksel işbölümünün değişimine direnmelerinin sebepleri, mevcut patriyarkal yapıdan fayda elde etmeleri ve değişim ile kimliklerine yönelik oluşacak tehditleri içermektedir. Aile reisinin erkek olduğu ve erkeğin güçlü olduğuna ilişkin erkeklik tanımlarının değişmesi ve bu değişimin kadınların iş hayatında yer alması ile erkekleri daha az saygı görecekları yönünde endişelenmektedir (Erşen, 2015: 44). Bu durumda erkekler yenilmişliklerini evde, kadın üzerinde kuracakları tahakkümle örtme yolunu bir çıkış olarak görebilirler. Türkiye’deki patriyarkal yapı sığınmacı erkeklerin aile içerisinde var olan iktidarını daha da arttırabilir. Bu durumda “rejimin duvarında gedik” açılıp açılmayacağı, biraz kadına ve çevredeki diğer aktörlere, biraz da cinsel politikalara, bağlama veya konjonktüre bağlı olacaktır (Açıkalın, 2017; Connell, 1987).

Sığınmacı kadınların göç ettikten sonra gündelik yaşamlarında değişen bir başka unsur da giyim kuşamlarındaki değişikliklerdir. Çakır’a (2009: 87) göre kadınların nasıl giyindikleri bir toplumun niteliklerin önemli bir göstergesi olarak görülmektedir.

Geleneksel zamanlarda ülkenin dini yapısını, modern zamanlarda ise ulus devletinin yüzünü gösteren bir simge olarak düşünüldüğünden kadınların giyimini politik mesele görülmüş ve karıştırılmıştır. Kadın giyiminin bir başka özelliği iç mekandan dış mekana çıkmalarının yönünü ve sınırlarını belirleyici bir unsur olmuştur. Kadınların kamusal alanda giderek artmasıyla giyim denetlenme aracı olarak görülmüş ve çeşitli dönemlerde de doğrudan kadın bedeni üzerinde kontrol sağlamaya çalışılmıştır.

Zorunlu göç sürecinde kadınların ve çocukların sayısının fazla olmasını Erdoğan (2014) “özel koruma ihtiyacı içinde bulunanlar” olarak tarif etmektedir. Bu süreçte çocuklardan da sorumlu tutulan kadın olduğuna göre sorumluluklarında daha fazla artış görülmektedir. Zorunlu göç alanındaki araştırmalarda olduğu kadar yardım kampanyaları ve mülteci/sığınmacı afişlerinde de genellikle kadın ve çocuklar savunmasız ve dezavantajlı gruplar olarak birlikte kullanılmaktadırlar. Erkekler ise daha sert algılandıklarından ve siyasi gruplarla daha fazla özdeşleştirildiklerinden mülteci/sığınmacı tanımına uygun görülmemektedirler (Akis, 2016: 390). Bu nedenle kadınlar ve çocuklar reklam panolarında ve yardım kampanyalarında daha fazla yer almaktadır. Bu durum ayrıca kadınların annelik rollerinden bağımsız düşünülmeceğini de göstermektedir.

Göç sürecinde kadınları temel olarak yapılan bu araştırmanın amacı, zorunlu göç sürecinde kadınların göç deneyimlerini, feminist bir bakış açısıyla Karaman'daki sığınmacı kadınlar üzerinden anlamaktır. Bu araştırma ile göçmen kadınların göç sürecine dâhil olmasıyla birlikte başlayan zorlukları ve yaşadıkları sıkıntılar ile göçten önceki ve sonraki toplumsal cinsiyet kimliklerini, konumlarını ve rollerini karşılaştırarak, yaşamlarında bir değişim olup olmadığını sorguladım. Feminizmden hem kuram hem de yöntem bakımından yararlandım.

II. BÖLÜM: YÖNTEM

Son yıllarda zorunlu göçün artmasıyla birlikte ülkemize gelen mülteciler/sığınmacılar, kendi kültürlerine yabancı, uzak yerlerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu durum yerli halkların da içinde yer aldığı çeşitli gerilimlere, yeni sosyal ilişkilere, gündelik hayatın farklılaşmasına, yoksulluğun artmasına ve en önemlisi de sosyal yapıyı değiştiren ve dönüştüren göçe dair yeni hikâyelerin artmasına neden olmaktadır.

Bu araştırma, göçmenlik ve yerleşiklik arasında dinamik bir ilişki olduğu, ancak bu ilişkinin sığınmacılık bağlamında göçmenlik aleyhine eşitsiz bir yapılanmayla işlediği ve tabi kılınmış toplumsal cinsiyet kimliklerinin (örneğin kadınlığın) eşitsiz ilişki yapılanmasını boyutlandırdığı yönündeki bir kavramsal çerçeveye dayanmaktadır.

Bu çerçevedeki temel kabul, toplumsal hiyerarşinin altındaki unsurların daha kırılğan oldukları, ancak tümüyle belirlenmiş bir yaşam sürdürmedikleridir. Bu kırılğanlığın hangi ölçüde ve nasıl kurulduğu veya hangi ölçüde ve nasıl aşıldığı derinlemesine görüşmeye ve kısmen, katılımsız gözleme dayanarak aydınlatılabilir. Ortaya çıkan sonuç, katılımcıların katkısını reddetmemekle birlikte, araştırmacının bakış açısından bir anlama ve yorumdur. Yani gerçekliğin "ta kendisi" değildir; bu anlamda bu araştırma yorumsamacı bir yaklaşım izlemektedir.

Neuman'a (2016: 130-131) göre yorumsamacı yaklaşımda araştırmacılar çoğunlukla nitel araştırma yöntemlerini kullanırlar. Pozitivist araştırmacılar, çok sayıda insan hakkında belirli özellikleri "kesin" biçimde ölçüp, bulgularını istatistiki verilerle gösterirken, yorumsamacı araştırmacılar gündelik yaşamda daha az sayıda insanın toplumsal yaşamlarını nasıl anlamlandırdığını ve sürdürdüğünü nitel yöntemler aracılığıyla anlar ve yorumlarlar. İnsanların doğal ortamlarında gündelik hayatı nasıl deneyimlediğini keşfetmek ancak yorumsamacı yaklaşımla mümkündür. Macionis (2012: 36) pozitivist

yaklaşımında her insanın dünyayı aynı şekilde deneyimlediği varsayılırken, yorumsamacı yaklaşımda insanların toplumsal ya da fiziksel gerçekliği aynı şekilde tecrübe edip etmediklerinin sorguladığına vurgu yapar. Pozitivist yaklaşım insan davranışlarını temel alırken, yorumsamacı yaklaşım insanların davranışlarından ve çevrelerinden ne anladıklarını önemser. Pozitivist yaklaşım araştırmacıların arka planda kalarak, dikkatli istatistiki ölçümler yaptığı araştırmalar için daha uygun iken, yorumsamacı yaklaşım öznel anlamlara odaklanarak ve insanların doğal ortamlarında nasıl bir anlam oluşturduğunu saptayabilmek için daha yararlıdır. Sığınmacı kadınların gündelik hayat deneyimleri ve çevreyle olan etkileşimleri araştırma sürecine dâhil olduğundan yorumsamacı anlayışa dayanmıştır.

Güvenilirlik ve geçerlilik, bilimsel araştırmalarda bütün ölçümlerde az çok dikkate alınan meselelerdir. Her ikisi de ölçümleri “yapılara bağlamakla” ilgilidir (Neuman, 2016: 276-277). Güvenilirlik ve geçerlilik bir araştırma için önemlidir, çünkü yapılar çoğunlukla belirsizdir, dağınıktır ve doğrudan gözlemlenemez. Kusursuz bir şekilde güvenilirlik ve geçerliliğe ulaşmak nerdeyse imkânsızdır. Güvenilirlik bir araştırmanın, tutarlı ve sağlam olduğu anlamına gelir; geçerlilik ise, doğruluğa işaret eder. Araştırmanın güvenilirlik ve geçerlilikle ilgili kısıtlar, alınan önlemler ilgili bölümlerle ayrıntılandırılmıştır.

2.1. Araştırma Sorusu, Amaç ve İddialar

Kendi istekleri dışında ülkelerinden ayrılmaya zorlanan sığınmacılar, yaşadıkları göç sürecinde ortaya çıkan bütün olumsuz durumlardan etkilenmektedirler. Bu yüzden ülkesinden ayrılarak zorunlu göç sürecine katılan grupların, içinde buldukları olumsuz koşullar sosyolojik ilgiyi gerektirmektedir. Bu grup içerisinde, sığınmacı kadınlar ve yaşadıkları deneyimler çalışmanın merkezindedir. Bu araştırma, Karaman'daki kadın

sığınmacıların günlük hayatta karşılaştıkları ayrımcılık, toplumsal hayata katılma ve yeni bir topluma uyum sürecini keşfetmek ve anlamak açısından önem taşımaktadır.

Sığınmacı kadınlar toplumsal cinsiyetten ve göçmenlikten kaynaklanan sorunlarıyla başa çıkmaya çalışırken, kendi yaşamlarını az ya da çok kurma olanakları da buluyorlar mı? Yaptığım araştırmayla bu temel soruya cevap aramaya çalıştım. Göç edilen yerde kadınlık konumlarının nasıl belirlendiği, bu göç sürecinden nasıl etkilendikleri, karşılaşılan sorunlarla nasıl başa çıktıkları bu araştırmanın temel ilgi alanlarını oluşturmaktadır.

Geldikleri ülkelere sığınmacı olarak yerleşen kadınların bu göç sürecinden daha da olumsuz etkilendiklerini düşündüğüm için ben de bu araştırma ile sığınmacı kadınların yaşam deneyimlerini anlamayı amaçladım.

Küreselleşme ve göç olgusunun birbiriyle ilişkili olması, ayrıca toplumsal cinsiyete bağlı işbölümünün kapitalist sistemin temel özelliğini oluşturması, bu araştırmanın, bağlamını üzerine kurduğum özelliklerdir. Küreselleşmenin etkisi altında oluşan uluslararası göç artmış, göçmen gruplarındaki kadınların sayısı fazlalaşmıştır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet düzeninin etkisiyle kadın göçmenlerin, zorunlu göç sürecinden, erkeklerden daha farklı şekillerde etkilendikleri bu araştırmanın ilk iddiasıdır. Kadınlar göç sürecine sadece çocuklarıyla birlikte kocaları olmadan katılmak zorunda kalabilmekte, bunun sonucunda sorumlulukları çeşitlenmekte, iş bulma ve çalışma konusunda zorluklar yaşarlarken, ev işlerini de sürdürmeleri gerekmekte, aynı süreçte sosyal ve duygusal hayatlarında da bir dizi çalkantı olabilmektedir. Dolayısıyla bazı boyutları itibariyle kadınların zorunlu göçten erkeklere oranla daha olumsuz etkilendiklerini bulabileceğimi düşünüyorum.

İkinci iddia, yaşanan somut mekândaki (ör., Karaman'daki) yerleşiklerin sığınmacıları kabul etme biçimleri ve düzeyleri, sığınmacıların toplumla olan ilişkilerini ve

geldikleri toplumda kendilerini konumlandırma biçimlerini etkiler; ama sığınmacıların bu ilişkilere katılma biçimleri, kendi aralarında kurdukları göçmen olmaktan kaynaklanan dayanışma ağlarından da etkilenir.

Üçüncü iddia, toplumsal hiyerarşinin altındaki unsurlar daha kırılgandırlar; dolayısıyla göçmenlik ve yerleşiklik arasında kurulan dinamik ilişkide, sığınmacılar genellikle zayıf / madun tarafı temsil ederler. Tabi kılınmış toplumsal cinsiyet kimlikleri de bu eşitsiz ilişki yapılanmasını boyutlandırır.

Yukarıda açıklamış olduğum iddialar, sığınmacıların demografik özellikleri, kent kullanımı, bütçe yapımı ve kullanımı, ev içi ilişkiler, göç öncesi ve sonrası sosyo-ekonomik tabakalaşmadaki konumları gibi değişkenlerin dikkate alınmasını gerektirmektedir.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2017'de Karaman kent merkezindeki zorunlu göç nedeniyle çeşitli ülkelerden Türkiye'ye gelerek Karaman'a yerleşen sığınmacı kadınlar oluşturmaktadır. Evreni yani nüfus grubunu saptamak için Karaman Göç İdaresi'ne, Karaman Belediyesi'ne ve Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) gittim. Kayıt dışı göçmenler de olduğu için kesin sayıya ulaşma konusunda başarısız oldum. Karaman Belediyesi Mülteci Komisyonu Başkanlığı'na, Karaman Göç İdaresi'nden 2018 Nisan ayında verilen bilgiler doğrultusunda 2670 kayıtlı, 1530 ise kayıtsız olmak üzere toplam 4200 sığınmacı olduğunu öğrendim. Sığınmacı aile üyelerinin en az beş kişiden oluştuğunu varsayarsak, toplamın 840 hane olduğu tahmin edilebilir. Ancak bazı evlerde en az iki ailenin birlikte yaşadığını da görüşmelerimiz sırasında gördüm. Ayrıca sığınmacıların sürekli hareket halinde oldukları da düşünülürse, kesin hane sayısına ulaşmanın neredeyse olanaksız olduğu çıkarsanabilir.

Araştırma keşif amaçlı olduğundan derinlemesine görüşme yaptığım kadınların, içinde buldukları durumu göz önüne alarak yorumladım ve bu nedenle olasılığa dayalı olmayan örneklem türlerinden kartopu tekniğini kullandım. Kümbetoğlu'na (2015: 99) göre kartopu örnekleme, araştırmacının tam olarak evrenin büyüklüğünü bilmediği, hakkında net bir bilgiye sahip olmadığı ya da evrenle ilgili bir kaydın bulunamadığı durumlarda kullanılan yararlı bir yöntemdir.

Kartopu tekniği, araştırmacının bir kaynak kişiyle görüştüktan sonra görüşülen kişiden aldığı bilgiler temelinde diğer katılımcıların belirlendiği tesadüfî olmayan bir örnekleme biçimidir (Neuman, 2016: 324). Ben de ön görüşmeleri yapabilmek için Karaman Belediyesi'nde faaliyet gösteren Mülteci Komisyonu'ndaki yetkili kişiyle iletişime geçtim ve onu "kaynak kişi" olarak kullandım; sonucunda ön görüşmeleri yaptığım dokuz haneye ulaştım. Araştırmamı öncelikle bu hanelerde değerlendirdim. Daha sonra bu hanelerde yaptığım görüşmelerdeki kişileri "kaynak kişiler" olarak kullanıp toplamda 21 haneye ulaştım.

Kartopu örneklemesinin en önemli dezavantajı olan benzer katılımcılara ulaşarak, alanın temsilinde kayda değer bir temsil sorunu yaratma riskine karşı hem kaynak kişilerin farklı özellikler taşımalarına, hem de katılımcıların kimlikleri ve yaşantıları bakımından farklı olmalarına özen gösterdim. Bu tür bir özen gösterilmesi, amaca uygun bir örnekleme tekniğinin de devreye sokulması anlamına gelmektedir. Örneğin, kaynak kişilerin sığınmacılarla ilgisi farklı olan ve sığınmacılardan da oluşan birkaç kişi olması; katılımcıların da uyruklarının, etnik özelliklerinin, geliş zamanlarının, sosyo-ekonomik niteliklerinin ve yaşlarının farklı olmasına dikkat ettim. Bu nedenle birden fazla kaynak kişi kullandım. Araştırmada kadın katılımcıları Türkçe bilenlerden ve bir yıldan fazla

süredir Karaman'da ikamet edenlerden seçmeye özen gösterdim. Yalnızca bir kadın katılımcı görüşme yaptığım 2017 yılının Haziran ayından üç ay önce Karaman'a gelmiş.

Bir araştırmada ele alınan problem bütün yönleriyle incelenemez. Yapılacak olan araştırmalarda kaynakların etkin bir şekilde kullanılma özelliklerine dikkat edip, evreni az-çok temsil edecek olan örneklem grubu buna göre oluşturulmalıdır. Bu bakımdan, önerdiğim araştırmanın en önemli kısıtı genellemeyle ilgilidir. Pozitivizm araştırmacılara, olasılığa dayalı örneklemelerle genellenebilir verilerin toplanmasını önerir. Böylece verilerin kolaylıkla ampirik kontrole uygun olması sağlanıp tümevarım yöntemi uygulanabilir (Keat ve Urry, 2001: 120). Nicel araştırmalar tümevarımcı, nitel araştırmalar ise tümdengelimci bir bakış açısına dayanır. Tümevarımda görülen örneklem ve evren arasındaki ilişkiler homojen bir dağılım gösterir ve birebir temsil etme varsayımlarına dayanır. Tümdengelimde ise örnekleme anlamak için evrene bakmak gerekir. Oysa nitel araştırmalarda bir "tüm," yani sınırları kesin olarak belirlenmiş bir "bütün" tanımı yapmak neredeyse olanaksızdır. Bu nedenle de söz konusu toplumsal konuları içeren olayların incelenmesinde kullanılan nitel araştırma tekniklerinden elde edilen bilgiler araştırmanın bütününe genellenmez. Kısacası, genelleme mantığı pozitivist ve tümevarımcı yaklaşımının epistemolojisidir (Özmenteş, 2014). Punch'ın da dediği gibi (2014: 147) buradaki amacım, genelleme yapmak değil, ama olayları bütünlüğü, karmaşıklığı ve bağlamı içerisinde öznenin anlatımlarına göre anlamak ve yorumlamaktır. Araştırmada herhangi bir genelleme kaygısı gözetmeden, her bir görüşmeyi kendi içerisinde, kendi anlam bütünlüğü çerçevesinde analiz ettim.

2.3. Veri Kaynakları ve Veri Toplama Yöntemi

Yaptığım çalışma, nitel bir alan araştırmasıdır. Karaman'a sığınmacı olarak gelenler çalışmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Araştırmayı yönlendiren değişkenler;

katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, medeni hali, mesleği ve ülkesidir. Bu araştırmanın verilerini öncelikle bireylerle yaptığım görüşmelerden toplamam ve bireylerin özelliklerinin de analizde önemli bir yer tutması nedeniyle analizin merkezinde duran birim birey yani kadınlardır.

Araştırmada 21 aile ile görüştüm ve beş kadın katılımcı ile derinlemesine görüşme yaptım. Derinlemesine görüşme yaptığım kişi sayısı az olsa da bir yıldan fazla süreyle bu 21 haneyi birden fazla ziyarette bulundum. Böylece 21 hanede görüşme ve gözlemler yaptım. Genelde hanedeki bireylerin tamamıyla özelde ise o hanedeki kadınların günlük yaşantılarına ilişkin verileri kayıt altına aldım. Bu durum araştırmanın temsil gücünü arttırmaktadır. Hanenin en temel sosyo-ekonomik verilerini sistematize edebilmek için 21 hanede yaşayan 122 kişinin yaş, cinsiyet, eğitim gibi özelliklerini bir anketle kayıt altına aldım (EK 3). Hanelerindeki diğer şahıslar hakkında anketle topladığım bilgiler ve içinde buldukları koşulların gözlemlenmesiyle, gündelik hayatları, sosyal çevreyle olan ilişkileri ve etkileşimleri keşfetmeye çalıştım.

Veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme ve yarı yapılandırılmış katılımsız gözlem kullandım. Tamamen yapılandırılmış görüşme formu oluştursaydım, sorular sınırlı ve belirlenmiş olacaktı. Oysa yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullandığım için, görüşme sırasında ortaya çıkan yeni konu ve sorunlara göre yeni sorular oluşturdum. Böylece her katılımcının yaşadığı farklı deneyimler açığa çıktı. Sığınmacılarla görüşme yapmadan önce hazırladığım kontrol listesi (Ek 1) sığınmacılık, göç yolu, yeni mekân, uyum, yoksulluk ve toplumsal cinsiyet odaklı sohbet yürütmemi sağladı. Böylece katılımcıların anlatımlarına dayanarak yaptığım derinlemesine görüşmelerde hikâyeler üzerinden çıkarım yapmamı kolaylaştırdı.

Nitel yaklaşımlarda gözlem daha az yapılandırılır. Bu durumda araştırmacı önceden belirlenen kategori ve sınıflamaları kullanmaz; daha doğal, açık uçlu bir şekilde gözlem yapar. Davranışlar bir dizi eylem ve olayların doğal akışı içinde gözlemlenebilir. Bunun amacı, gözlem verilerini çözümleyebilmek ve betimleyebilmek için gerekli kategori ve kavramların baştan verilere ya da araştırmaya dayandırılmasından ziyade, araştırma sürecinde ortaya çıkmalarına izin vermektir (Punch, 2014: 176). Bu nedenle yaptığım araştırmada katılımcıları, doğal bir gözlem ortamı olan evlerinde gözlemlerim. Kümbetoğlu'na (2015: 132) göre diğer tekniklerle kıyaslandığında doğrudan gözlem, görece kolay ve araştırmacının alana kolayca dâhil olacağı bir veri toplama yoludur. Görüşme sırasında ortaya çıkan anlık oluş ve değişimleri ya da farklı boyutları bu sayede görme fırsatı buldum. Katılımcıların sohbet esnasında söylemedikleri veya kaçındıkları davranışları bu yolla gözlemlerim. Kümbetoğlu'na (2015: 75) göre gözlem formu, gözlemcinin başvuracağı bir kontrol aracıdır. Gözlem formunu kullanarak, sınırlı olan görüşme zamanını etkili bir şekilde kullanma şansını yakaladım. Böylece ilgilendiğim konular hakkında daha sistematik ve bütünlüklü bilgi elde etmiş oldum.

Görüşme ve gözlem esnasında ortaya çıkan sorunların giderilmesi için önceden kontrol listesi oluşturup, bunları pilot uygulamayla test ettim. Ardından görüşme ve gözlem esnasında bu kontrol listesini kullanarak veri toplama sürecini kontrol altında tutabildiğim ve topladığım verilerin niteliğini artırma olanağım oldu. Hazırladığım görüşme formunda katılımcılara, göç etme kararını alma nedenleri ve sürecin nasıl gerçekleştiği, yeni yaşam koşullarına uyum konusunda ne gibi zorluklar yaşadıklarını sordum. Hane içi ilişkilerde bir değişim olup olmadığını, göçün ilişkiler üzerindeki etkisine yönelik pratikleri sorguladım (Ek 2). Gözlem yaparken, katılımcıların sorulan sorulara

samimi olarak cevap verip vermedikleri, istekli/isteksiz tavırları, duygu ve düşünceleri ve ev düzenleri gibi temalara odaklanan kontrol listesi hazırladım (Ek 1).

Yapılan ön görüşmelerde, sığınmacıların çoğunun Farsça, Arapça ve İngilizce konuştuğunu anladım. Dolayısıyla tercüman kullanmam gerekmektedir. Gittiğim her evde Türkçeyi en az bir kişi biliyordu ve çoğu zaman bu kişiler çocuklar oluyordu. Çocukların evde olmadığı zamanlarda ise kadın tercüman kullanmaya özen gösterdim. Derinlemesine görüşme yaptığım beş kadın katılımcı Türkçeyi iyi konuştukları için bu evlerde başka bir tercümana ihtiyaç duymadım. Yalnız diğer hanelerde kadınlar hem Türkçe konuşamadıkları hem de sorduğumuz soruları anlamadıkları için bir sığınmacı kadından tercümanlık yapması için yardım istedim.

Araştırmada kadınların daha az Türkçe bilmesi nedeniyle bir tercüman yardımıyla görüşmeleri yapmam, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği konusunda bir kısıtlılık yaratmaktadır. Tercümanın yarattığı ilk risk, katılımcılarla doğrudan ilişki kuramamamdı. Bu durum bir veri kaybına yol açacaktı ve bu konuda başka bir seçenek gözükmemekteydi. Bu riski, kısmen aynı evlere birden fazla ziyaret yapmakla gidermeye çalıştım. Tercüman kullanmamın yarattığı ikinci risk, farklı dilleri konuşan katılımcılar olduğu için birden fazla tercümana ihtiyaç duydum. Bu riskin güvenilirliğe ve dolayısıyla geçerliliğe etkisini sınırlamak için her tercümana sığınmacılar hakkında ve alan çalışmasıyla ilgili temel bilgilerin tekrar tekrar vermem gerekti. Bu konuda üçüncü risk tercümanın cinsiyeti ile ilgilidir: araştırmayı kadın görüşmecilerle yaptığım için erkek tercümanın girmesi mahrem konuların konuşulmasını engelleyecekti. Bu sorunu kısmen, her katılımcıyla birden fazla görüşme yaparak ve onları kendi ortamlarında birden fazla kez gözlemleyerek aştım. Katılımcıların sözel anlatımlarında atlanan, saklanan, belirgin olmayan veya sözel anlatıma uygun olmayan özellikler ise (ör., ev içi mekanların düzeni, pratikte nasıl kullanıldığı,

ilişkilerdeki sertlik veya yumuşaklık), katılımsız gözlemlerle belirledim ve bulgular bölümünde ayrıntılarına değindim. Katılımsız gözlemden kasıt, gözlemcinin ortamın doğal bir aktörü haline gelmeden, kendini belli ölçüde kenarda tutarak yaptığı gözlemlerdir.

Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullandım. Cihazı kullanmadan önce araştırmanın etik olması bakımından katılımcılardan izin aldım. Katılımcıların neredeyse tamamı ses kayıt cihazı kullanmama izin verdi. Saha araştırması boyunca hem gözlemler hem de görüşmeler esnasında hatırlatıcı notlar, anahtar kelimeler ve önemli noktaları belirten özet notlar tuttum. Hatta katılımcılardan izin alarak hatırlatıcı fotoğraflar çektim. Görüşme boyunca katılımcıların kendilerini güvende hissetmeleri için onları sorguluyormuş gibi sorular sormak yerine göç hikâyelerine göre sohbet havasında görüşmeleri yürüttüm. Bazı katılımcılardan araştırmanın amacına uygun veri elde edemeyeceğimi anladığımda görüşmeyi hissettirmeden ve kibarca sonlandırdım. Çünkü ziyarete gittiğimiz bazı evlerde niçin orada olduğumuzu açıklamamıza rağmen yardım yapacağımızı düşündükleri için gerçek öyküleri toplayamıyorduk. Bazı katılımcıların ise kullanışlı ve araştırma için önemli bilgiler vermesi halinde anlatımlarına müdahale etmedim.

Çalışmanın bütününe etkileyebilecek bir diğer risk alanı ise, katılımcıların birden fazla görüşmeyi istememesi, hızla yer değiştirmelerinden dolayı yeni görüşmelerde kendilerine ulaşamaması ve hatta potansiyel katılımcıların görüşmeyi uygun bulmaması ile ilgilidir. Bu tür durumlarla sıklıkla karşılaştım, önlemi ise yeni katılımcı adaylarının bıkmadan aranması yoluyla sağladım. Böylece görüşmeyi kabul etmeyen katılımcılar yerine, daha önce görüşme yaptığım başkalarına yöneldim.

Yaptığım ön görüşmelerde tek başına gitmenin iletişim kurmada zorluklar yarattığını gözlemledim. Örneğin erkek sığınmacılar kadın olarak sorduğum sorulara yere bakarak cevap verirken, erkek arkadaşımı kadın sığınmacılar kapıdan girişte başlarını

eğerek selamlıyorlar, erkek erkeğe tokalaşıyorlardı. Bu nedenle veri toplama sürecinde, sığınmacıları konu alan bu araştırmanın bir başka boyutu üzerine çalışan bir sınıf arkadaşımınla birlikte, aynı evlere gittik. Erkek arkadaşım erkek katılımcılarla ben de kadın katılımcılarla görüşmelerimizi gerçekleştirdik. Bu pratik sorunun önemi, görüşmeci olarak ben ve arkadaşımın aynı olgunun birer yüzüne (kadınlık ve erkeklik bakış açılarından) yoğunlaşmamızda ve araştırmalarımızı buna göre tasarlamamızda da etkili olmuştur. Katılımcıların bana güven duyması bu araştırma açısından son derece önemliydi, çünkü bu sayede katılımcıların deneyimlerini samimiyetle anlatmaları ve başka katılımcılara ulaşmamı kolaylaştırmaları mümkün olacaktı. Katılımcıların belirlenmesinden itibaren araştırma süresi boyunca katılımcılarla sürekli iletişim halinde oldum ve bir yılı aşkın süre boyunca katılımcılarla görüşmemi sürdürdüm.

Geçerlilikle ilgili bir başka risk, sığınmacıların sürekli “tetikte ve savunma halinde olmalarının” güvenilir ve geçerli veriler elde etmeyi zorlaştırmasıdır. Buna ek olarak, beklenti ve onaylanma isteği de katılımcıların cevaplarının kurmaca unsurlar barındırabileceğini akla getirmektedir. Bu sorunun üstesinden gelmek için de birden fazla tedbir aldım. Öncelikle çalışmanın amacı, yeri geldikçe katılımcılara aktardım ve hatırlattım. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarıyla iletişime geçerek, sığınmacıların önemli gereksinimleri hakkında bilgi edindim; bu doğrultuda katılımcılara her ziyaretime destekte bulunmaya özen gösterdim. Aynı hanelere tekrarlanan ziyaretlerim sayesinde, iletişimimin güçlendiği, güven hissinin oluşmaya başladığı ve araştırma hakkında daha samimi şekilde konuşulmasını olanaklı hale geldiğini düşünüyorum.

2.4. Analiz

Nitel analiz, veri oluşturmayla birlikte yürütülen bir süreçtir. Nitel veri analizinde fikirler, kavramlar ve temalar, deşifre edilmiş görüşme metinlerinin tekrar tekrar okunmasından

sonra oluşur. Kümbetoğlu'nun (2015: 152) önerdiği üzere araştırmama yön verebilmek için kavram ve kategorileri kodlayarak birbirlerinden ayırttım. Nitel araştırmacılar genellikle, veri analizi ile metin ve görsel verilerin analizi için olan yaklaşımları birlikte kullanmaktadır. Analiz süreci verilerin organizasyonunu, temaları kodlama ile birbiriyle ilişkili hale getirmeyi, verilerin sunumunu ve bunları yorumlamayı içermektedir (Creswell, 2013: 179).

Araştırmada öncelikle bireysel düzeyde analiz yaptım; bu kapsamda analiz nesnesi kadınlardır. Ancak kadınların sıkıntılarını ve değişimlerini hanedeki ilişkilerini anlamadan yorumlamam mümkün olmayacaktı. Bu nedenle anket sonuçları hanelerin bireysel düzeyde analizine dayanmaktadır. Görüşmelerde aldığım notlar temaları oluşturmak için kolaylık sağladı. Temalar verileri sınıflamama ve yorumlamama yardımcı oldu. Verileri yorumlayabilmek için de belli kategoriler geliştirdim. Analiz için oluşturduğum temalar şunlardı; katılımcıların temel özellikleri, ayrımcılık ve bütünleşme, uyum, toplumsal cinsiyet. Kullandığım kategoriler ise; etnik ayrımcılık, karar alma, sosyal alan/özel alan, gelecekte beklenenler, geri dönme/kalma isteği, sosyal yardım, çalışma, sokağa çıkma, kadınlık/erkeklik, iş bölümü ve evlilik idi.

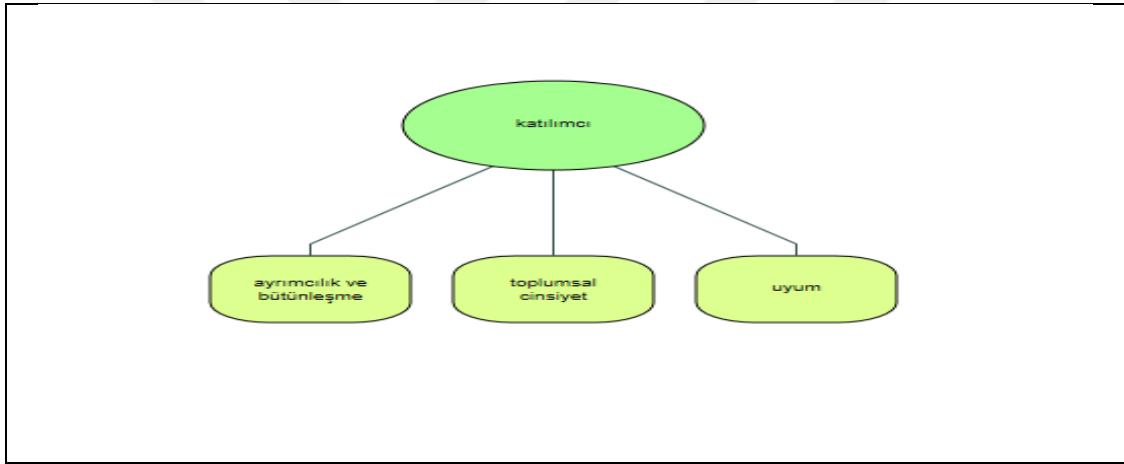
Görüşmelerden elde ettiğim verileri, katılımcıların anlatımları doğrultusunda, ayrıntılarına önem vererek, yani Kümbetoğlu'nun (2015: 154) "betimsel yaklaşım" dediği şekilde analiz ettim. Böylece görüşmelerin çözümlenmesinde yer alan kelimelere, ifadelere, kullanılan dile, diyalogların yapısına ve özelliklerine, kullanılan sembolik anlatımlara ve benzetmelere dayanarak tanıma temelli bir anlatım kurdum; bu anlatım boyunca katılımcıların kendi sözlerini olduğu gibi aktararak yaptığım yorumlara kanıt sundum. Katılımcıların hepsi Türkçeye yeterince hâkim olmadıkları ve bazen de tercüman

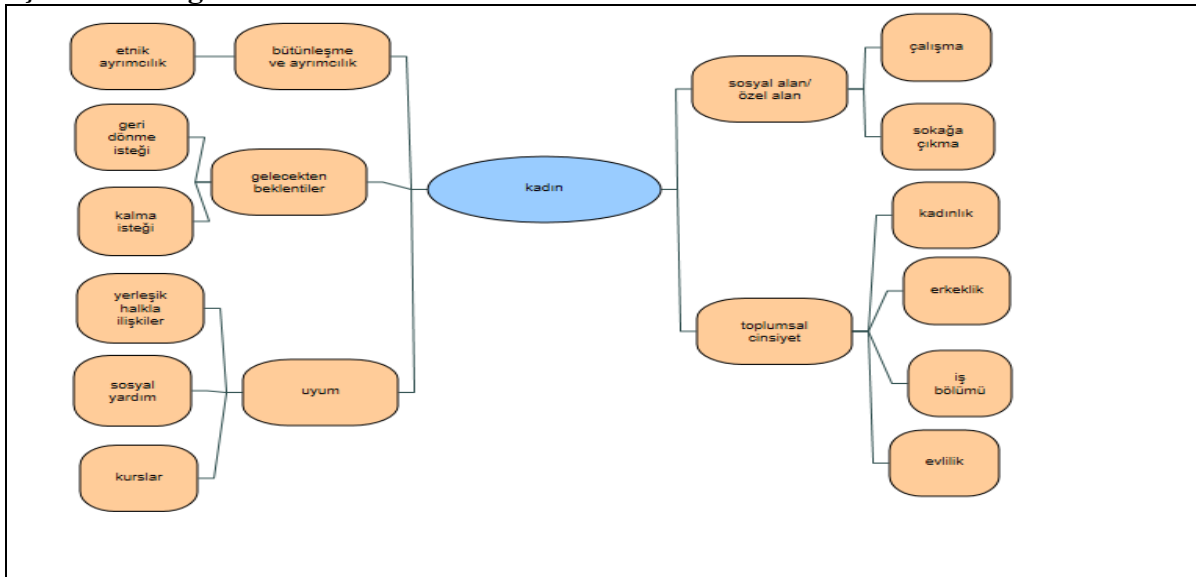
kullandığım için cümleler bozuktu. Deşifre yaparken cümlelerin akıcılığını sağlamak ve metni anlaşılır kılmak için anlatım bozukluklarını yalnız kısmen gidermeye çalıştım.

Nitel verilerin analizinde, verilerin yönetilmesinde ve şekillendirilmesinde NVivo yazılımını kullandım. NVivo programı ile oluşturduğum temaları ve kategorileri aşağıda (şekil1 ve şekil2) gösterdim. Creswell'in (2013: 203-4) dediği gibi, birçok işlevi bulunan NVivo yazılımı ile temaları ve kategorileri grafik olarak göstermem, verileri daha kolay yönetmemi ve görsel hale getirmemi sağladı. Ayrıca NVivo programı sayesinde istediğim verilere çok fazla vakit harcamadan kolayca ulaşabildim.

Şekil 1: Temalar

Şekil2: Kategoriler

III. BULGULAR

Yaptığım araştırmada, savaş nedeniyle ÷lkelerinden ayrılmak zorunda kalan ve gittikleri ÷lkelerde sığınmacı/m÷lteci statüsünde yaşayan insanların günlük hayattaki deneyimleri konu edilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde Karaman'da yaşayan sığınmacı kadınlarla yaptığım görüşmeleri ve onların ortamlarına yönelik gözlemlerimi, kullandığım metot ve kavramsal çerçeveye dayanarak analiz ettim. Sığınmacıların günlük hayat içerisinde karşılaştıkları göçmen olmaktan kaynaklanan sorunlarını ve yeni bir topluma uyum süreçlerini anlamayı hedefledim. Ayrıca sığınmacı kadınların, göç sürecinde toplumsal cinsiyet eşişsizliğinden kaynaklanan sorunlar ile nasıl başa çıktıkları, göç öncesi ve sonrası yaşam deneyimlerinde ne gibi değişimler meydana geldiğini irdeledim. Böylece araştırmanın en başında sorduğum sorulara bulgularım ışığında cevap vererek, sığınmacı kadınların Karaman'daki görünürlüklerine katkıda bulunmaya çalıştım.

3.1. Katılımcıların Genel Özellikleri

Araştırma kapsamındaki 21 hanede gerçekleştirdiğim anket, hanelerin toplamında 122 kişi yaşadığını, hane büyüklüğünün ortalama 3,9 kişi olduğunu (en geniş ailede 10 sayıda birey ve en küçüğünde 3 sayıda birey) ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında 21 hanede kişilerin 58'i kadın 64'ü erkektir. Cinsiyet dağılımı neredeyse eşiştir, ama erkekler biraz daha fazladır (%48 kadın ve %52 erkek). Haneler ağırlıkla genç nüfusa sahiptir: 18 yaşının altındakiler örneklemin %51'ini oluşturmaktadır ve bu grupta yer alan 63 kişinin %25'i daha okul çağına ulaşmamıştır. TÜİK'e göre Türkiye'deki çalışma yaşının 15-64 olduğunu dikkate alırsak, 122 kişinin 72'si çalışma yaşında oldukları anlaşılmaktadır. Bu grubun da ezici çoğunluğu 17-56 yaş arasındadır; grubun en yaşlıları 65 yaşında bir erkekle, 61 yaşında bir kadındır. Hanelerden birinde bedensel engelleri olan 11 yaşında bir kız ve 27 yaşında bir erkek, başka bir hanede ise 13 yaşında down sendromlu bir erkek çocuk

saptanmıştır. Ayrıca iki hanede de hamile kadın vardır. Karaman'a gelen sığınmacıların yaşları göz önünde bulundurulduğunda genç ve çalışabilir nüfus özellikleri taşıdığı görülmektedir.

Bu genç nüfus grubunun yarısından fazlası üniversite ya da lise mezunudur. Beş hanedeki aile üyelerinin en az ikisi üniversite mezunu olup, beş hanedeki diğer bireylerin en fazla lise mezunu oldukları ve göç nedeniyle eğitimlerine devam edemedikleri görülmüştür. Genellikle üniversite mezunu olan katılımcıların ülkelerinde de (Yemen, Sudan, Irak, Filistin, Suriye) büyük şehirlerde yaşadıkları, ailelerinin de yüksek gelir seviyesinde, meslek sahibi oldukları anlaşılmıştır. Üniversite mezunu olan katılımcıların kendi dilleri (Arapça, Farsça) dışında, iyi derecede İngilizce bildikleri belirtilmiştir. Afganistan ve Suriye'nin kırsal kesimlerinden gelen sığınmacıların ise çoğunun en fazla ortaokul seviyesinde eğitim aldıkları, kadın ve orta yaş üstü aile bireylerinin ise okuma yazma bilmedikleri saptanmıştır.

Ülkelerinde okula devam eden 6-18 yaş aralığındaki 47 çocuktan 29'u Türkiye'ye geldikten sonra da okula devam etmektedirler. Türkiye'ye göç ettikten sonra eğitime devam eden çocuklar genellikle bir alt sınıftan başlatılmaktadırlar.

Eğitime devam etmeyen 6-18 yaş aralığındaki 18 çocuktan altı erkek vasıfsız olarak düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Bunların ikisi sanayide olmak üzere, diğerleri inşaat, telefonda ve fırında çalışmaktadırlar. Bu çocuklar çalıştıklarının karşılığını alamadıklarını ya da fazla mesai yaparak çalıştırıldıklarını belirttiler.

Okula gitmeyen 10-16 yaş arası dört kız çocuğun ise Türkiye'deki karma eğitim nedeniyle aileleri tarafından eğitime devam etmeleri istenmemektedir. Görüşmeler sırasında ortaöğretim düzeyinde okullara gitmesi gereken kız çocuklarının, eğitime devam edip etmeyeceği ebeveynlere sorulduğunda, İmam Hatip Lisesi olursa gönderilecekleri

vurgulanmıştır. Afgan bir kadın ise özellikle kız çocuklarını okula göndermek istediğini söyledi. Bu katılımcı, ülkesinde okul öncesi öğretmenliği yapmış bir kadındır. Görüşmelerden anlaşılan, kız çocuklarının okula devam etmesini isteyenlerin, genellikle ülkelerindeyken varsıl ve eğitim seviyesi yüksek kentli ailelerden olduklarıdır.

3.1.1. Geline Ülke

Araştırma kapsamındaki 21 hane altı değişik ülkeden gelenleri kapsamaktadır (Tablo 1). Tablo1, en çok Afganlılara ulaşabildiğime ve bunu Suriyelilerin izlediğine işaret etmektedir. Araştırmaya katılan Suriyelilerin yarısından fazlası ve Afganistan'dan gelenlerin hepsi kırsal kesimden gelirken, Yemen, Irak, Filistin ve Sudan'dan gelenler büyük şehirlerde yaşayan kimselerdir.

Tablo1: Katılımcıların Geldikleri Ülkeler

Gelinen Ülke	Hane Sayısı
Suriye	5
Afganistan	7
Yemen	2
Sudan	2
Filistin	1
Irak	4
Toplam	21

Katılımcılardan en yenisi üç aydır Karaman'a yerleşmiş iken, en eskisi yedi yıldır Karaman'da yaşamaktadır. Bu süreler araştırmanın yapıldığı 2017 Haziran ayı itibariyledir. Yedi yıldır Karaman'da yaşayan Yemenli erkek katılımcı ayrıca resmi bir kurumda tercümanlık yaparak geçimini sağlamaktadır. Türkiye'nin hızlı göç almaya başladığı 2011 yılının başında Karaman'a yerleşen bu katılımcı, diğer sığınmacılara oranla oldukça iyi bir işte çalışmaktadır. Görüşme yapılan tarihlerde yaklaşık üç aydır Karaman'da yaşayan Suriyeli aile ise daha önce beş yıl İstanbul'da yaşadıklarını, yaşam şartlarının zorluğundan

dolayı Karaman'a gelmeye karar verdiklerini belirtmişlerdir. Diğer sığınmacıların Karaman'a gelişi 2012-2016 yılları arasında değişmektedir.

Araştırmaya katılan sığınmacıların yarısı Birleşmiş Milletler'in, diğer yarısı ise ilişki ağları sayesinde (eş, dost ya da akrabalarının yönlendirmesi doğrultusunda) Karaman'a gelmiştir. Yalnızca bir katılımcı daha önce Karaman'ın Zembilli Ali Efendi Kurân Kursu'nda imamlık yapmış ve herhangi bir yönlendirme gereksinimi duymadan, Suriye'de çıkan savaş sonrası güvenli bölge olduğu düşüncesiyle hemen buraya gelmiştir.

3.1.2. Meslek Dağılımları

Çalışma yaşındaki (çoğunluğun 17-56 yaş aralığında olduğunu kabul edersek) erkeklerden 27 kişiden altısı gelmeden önce de çalışmıyordu, göçten sonra ise çalışmayan kişi sayısı artmış ve 11 olmuştur. Aynı yaş aralığındaki 30 kadının ise göçten önce 16'sı çalışmıyor ve ev kadını iken, göçten sonra bu sayı sekiz olmuştur. Göçten önce çalışmayan kadının oranı %53 iken göçten sonra yaklaşık yarısına düşmüştür. Aşağıda Tablo 2 ve 3'de 27 erkek ve 30 kadının iş dağılımlarındaki çarpıcı değişmeyi özetledim.

Tablo2: Erkeklerin Göçten Önce ve Sonra Meslekleri

Meslek	Göçten			
	Önce	%	Sonra	%
İMALAT-İNŞAAT		19		26
Tamirci	1		1	
Elektrikçi	1			
Mobilyacı	1			
Terzi	1			
İnşaat	1		6	
HİZMET 1		21		4
Avukat	1			
Bilgisayar Mühendisi	2			
Memur	1			
Muhasebeci	1			
Tercüman			1	
Turizm	1			

HİZMET 2		19		11
Bekçi			1	
Bakkal	2		1	
Şoför	3			
Lokanta			1	
TARIM	5	19	3	11
DİĞER		22		48
Hurdacı			2	
Çalışmayan	6		11	
Toplam	27		27	

Çalışma yaşındaki 27 katılımcının meslek dağılımlarını gösterdiğim Tablo 2’de göçten önce %19’u imalat-inşaat sektöründe çalıştığı ancak göçten sonra ise bu oranın %26’ya yükseldiği görülmüştür. Göçten sonra inşaat sektöründe çalışan erkeklerin tamamı Afgan’dır. “Hizmet 1” olarak sınıfladığım daha nitelikli işlerden (avukat, öğretmen, bilgisayar mühendisi) gelir edinenler göçten önce %21’lik oranı oluştururken, göçten sonra %4’e düşmüştür, çünkü göçten sonra sığınmacılar kendi mesleklerini yapamamışlardır. “Hizmet 2” olarak sınıfladığım daha az nitelikli işlerde (bekçi, bakkal, şoför) çalışan bireyler ise göçten önce %19 iken, göçten sonra %11 olmuştur. Tarım sektöründe çalışan erkekler göçten önce %19 iken göçten sonra %11’dir. Göçten önce tarım sektöründe çalışan erkeklerin tamamı Afgan’dır. Afganlar ülkesinde kırsal kesimde yaşayanlar ve tarımla geçimini sağlayan kişilerdir. Göçten önce çalışmayan erkekler %22 iken göçten sonra bu oran artmış ve hurdacılık yapan kişilerinde eklenmesiyle %48’e yükselmiş, böylece ikisinin toplamı genel toplamın neredeyse yarısını oluşturmuştur (Tablo 2). Çalışma izinleri olmadığı için örneğin bilgisayar mühendisi erkeğin hurdacılık, avukatın ise tamircilik yaptığı kayda değerdir. Göçten sonra çalışmayan erkeklerin yerine kadınlar ve çocuklar çalışmaktadır.

Göçten sonra tarım sektöründe çalışan aşağıda Tablo 3'te gösterdiğim gibi daha çok Afgan kadınlar olmuştur. Ev kadını olanların göçle birlikte çeşitli hizmet sektörlerinde çalıştıkları görülmektedir.

Tablo3: Kadınların Göçten Önce ve Sonra Meslekleri

Meslek	Göçten Önce	%	Göçten Sonra	%
HİZMET 1		13		3
Eczacı	1			
Ofis Yöneticisi	1			
Doktor	1			
Öğretmen	1			
Tercüman			2*	
HİZMET 2		0		20
Ev içi Hizmet			4	
Hasta Bakıcı			2	
HİZMET 3		53		27
Ev Kadını	16		8	
TARIM	10	3	15	50
Toplam	30		30	

*Tercümanın biri hasta bakıcılık da yapıyor.

“Hizmet 1” olarak sınıfladığım (örneğin uzmanlık gerektiren alanın bilgisini öğretim yoluyla edinme gibi) ülkelerinde eczacı, ofis yöneticisi, doktor olarak çalışan kadınların göçten sonra çalışmadıkları, öğretmen olan kadının ise hasta bakıcılığı yaptığı araştırmada ortaya çıkmıştır (Tablo 3). Yukarıdaki tabloda “Hizmet 3” olarak sınıfladığım (örneğin kültürel olarak aktarılan tecrübi bilgiye göre öğrenme gibi) ev kadınlarının göçten önce ve sonra sayılarını gösterdim. Göçten önce ev kadını olan 16 kadın varken göçten sonra bu sayı sekize düşmüştür. Bu grup güçlenme olanağı en zayıf olan gruptur. Göçten önce ev kadını %53’lik kısmı oluştururken, göçten sonra %27’ye düşmüştür. Vasıflı işlerde çalışan kadınların tamamına yakını artık ev kadınlığı yapmaktadır. Göçten sonra tarım sektöründe çalışan kadınların tamamı Afgan’dır ve daha çok kırsal bölgelerden

gelmişlerdir. Araştırma kapsamındaki Afgan ailelerde erkeklerin tamamı inşaat sektöründe, kadınların ise elma deposu ya da bahçesinde çalıştığı saptanmıştır. İnşaat sektöründe çalışan Afgan erkekler çalıştıklarını görüşmelerimizde gizlemişlerdir. Erkek katılımcı olmadan eşleriyle yaptığımız görüşmelerde inşaatta çalıştıkları anlaşılmıştır. Görüşmelere giderken bazen yanımızda götürdüğümüz yardım amaçlı gıda ya da kıyafetlerin her zaman götürüleceği düşüncesi veya sigortasız çalıştıklarından dolayı duyulan endişe yanlış bilgilendirmeye neden olmuş olabilir. Kırsal kesimden gelen Afganların tarım sektöründe çalışmaya yatkın oldukları belirtilmiştir. Bir Afgan kadın ise hem hasta bakıcılık hem de tercümanlık yapmaktadır. Suriye’de ev kadını olan bir katılımcı ise hasta bakıcılığı yaptığı evde aynı zamanda ev işlerini de yapmaktadır. Göç sonrası kadınlar hane bütçesine katkı sağlamak için çalışma hayatında yerlerini almışlardır. “Çalışma Hayatı” bölümünde konunun ayrıntılarına değineceğim. Göçten önce dışarda herhangi bir işte çalışmayan kadınların, Türkiye’ye göç ettikten sonra iş hayatına katılmaları dikkat çekicidir. Görüşmeler esnasında göçten önce genellikle evden dışarı çıkmayan, çıkmaya karar verse bile kayınvalide ve eşinin ağabeylerinin izni olmadan dışarı çıkamayan kadınlar, göçten sonra iş hayatına atılmışlardır. Kadının göçten sonra hayatındaki değişikliklere “Değişen ve Değişmeyen Kültür Kalıpları” bölümünde değinilecektir.

Katılımcılar hem Karamanlılar hem de hemşerilik ile kurdukları ilişkiler ağıyla iş bulmaktadır. Örneğin Suriyeli 36 yaşındaki kadın, komşusunun bakıma muhtaç iki kişinin olduğunu ve yapabileceğini sorması üzere çalışmaya karar vermiş. Afgan 38 yaşındaki kadın ise gittiği kursta temizlik işleri yapacak birinin işe alınacağını öğrenmesi üzere o kursta çalışmaya başlamış. Elma deposuna zaman zaman giden 17 yaşındaki Afgan kadın ise o deponun çavuşu olarak çalışan komşusunun sayesinde işe başlamış. Böylece

katılımcılar göçten sonra ülkelerinden “uzak” yerlerde çalışma hayatına katılarak uyum sürecine kısmi de olsa adım atmışlar.

3.1.3. Aile Yapısı

Görüşme yaptığım 21 hanenin 16’sını anne, baba ve çocukların bulunduğu çekirdek aile oluştururken, dördünü büyükanne, büyükbaba ve evli çocukların da beraber yaşadığı geniş aile oluşturmaktadır. Bir hanede ise anne ve üç çocuk bulunuyor; bu hanede baba, Suriye’de çıkan savaş sırasında kaybolmuş ve kendisinden bir daha haber alınamamış.

21 hanedeki çocuk sayısı en az bir, en fazla sekizdir. 21 hanenin yarıya yakınında bir ila üç çocuk varken, yarısından fazlasında dört ile altı çocuk vardır; sadece bir ailede sekiz çocuk kaydedilmiştir. Hanelerdeki çocukların hemen hepsi ailelerinin yanında yaşarken, bir ailenin iki çocuğu evlidir ve ayrı evlerde yaşamaktadırlar.

Sığınmacı aileler hızlı karar vererek savaştan kaçmak için geride aile üyelerini bırakırlar. Aşağıdaki bölümlerde ayrıntılarına değindiğim gibi bazı aileler önce çocuklarını güvende olmaları için Türkiye’ye gönderip daha sonra kendileri gelirken, bazı ailelerde önce baba gelip gerekli şartları sağladıktan sonra eşini ve çocuklarını yanına getirmektedir. Bütün ailelerin ülkelerinde hâlâ evli çocukları, anneleri, babaları ve akrabaları vardır. Türkiye’ye geldikten sonra Birleşmiş Milletler tarafından farklı şehirlere gönderilen aile üyeleri de vardır. Araştırmada Karaman’a gelen ailelerin genç nüfus özellikleri taşıdığı görülmüştür.

3.2. Göç Etme Nedenleri

Bu bölümlerde sığınmacıların yabancı olarak geldikleri Karaman’da yaşama tutunmak için neler yaptıkları, var olan yerleşik kültüre kalabalık bir göçmen kitlesinin gelmesiyle yaşanan etkileşimleri anlatmaya çalıştım. Göç etmeye neden olan etmenlere ve karar alma sürecindeki bireylerin rolüne değindim.

Suriyeli 36 yaşındaki kadın sığınmacı ülkeden ayrılma kararı alanın ilk olarak eşi olduğunu, kendisinin ayrılmayı hiç istemediğini söylemiştir. Fakat yaşanan zorlu şartlar, güvenli olmayan ortam, her gün bombaların arasında yaşanan ölüm korkusu nedeniyle çocuklarının geleceği için ülkeden ayrılmayı kabul etmiş:

Savaş için. Korktum çocuklarım vardı; çok başladı; savaş kötü bir şey, çok. Ben önce bilmiyordum, Hasan [eşi] bana geldi dedi ki; 'Hadi topla.' Asker vardı, böyle çok savaş başladı. Korktum üç tane çocuk var (Grş. 4: Suriyeli, 36 yaşında).

Yemenli 32 yaşındaki katılımcı göç etme kararını verirken, eşiyle ortak bir karar verdiklerini anlattı. Önce göç etmek istemediğini ama savaşın biteceği umudunu kaybedince eşinin kararını destekleyip, göç etmesi gerektiğine karar vermiş. İlk olarak eşi Türkiye'de Gaziantep'e gelerek iş ve ev bulmuş, kendisi de altı ay sonra çocuğuyla birlikte eşinin yanına Türkiye'ye yerleşmiş:

Savaş yüzünden. Muhammet [eşi] önce gelecekti, sonra ben, 2013. Muhammet altıncı ayda gelecekti, ben üç ay otur, Yemen, sonra, Mutasım [oğlu], ile ben gelecek. Önce ben istemiyorum gelecek, ama meselen ben çalışıyor eczane, sonra meselen erkek gel istiyor, hap ağrı kesici ben yok silah var, lazım ben otur ev. Sonra gelecek buraya. Ben eczanede özel çalışıyordum. Can güvenliğim yoktu. Önce istemiyor ben gelmek, sonra lazım gelmek, belki savaş bir ay, iki ay iyi ama yok meselen bir ay, iki, üç çoktu savaş (Grş. 11: Yemenli, 32 yaşında).

On yedi ve 38 yaşındaki Afgan katılımcılar, kız çocuklarının okula gitmemesi gerektiği aksi takdirde Taliban tarafından ölümle tehdit edildiklerini belirtmiş ve bunun üzerine ailenin önlem olarak ülkeyi terk etmede karar kıldıkları görülmüştür:

Savaş vardı. Kızlar okula gidecek. Taliban gelecek; 'Bir daha siz okula gelerseniz biz sizi öldüreceğiz.' Eve geldik babam dedi ki abime; 'Sen kızları al gitsin, ben annenle beraber sonra geleceğiz.' ondan sonra biz buraya geldik. Bir ay sonra annem babam da geldi, o kadar sorun vardı yani, başka sorun yoktu. Afganistan'da savaş, Taliban okula gitmemize izin vermedi (Grş. 20: Afganistanlı, 17 yaşında).

Savaş nedeniyle. Daeş küfür, hakaret ediyorlardı, “kızlar okula gitmez, işe gitmez” diye; bomba vardı (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Özbek asıllı Afgan bir katılımcı yine çocuklarının geleceği ve eşinin savaşa katılmak istemediği için ülkeyi terk ettiklerini söyledi. Göç etme kararını önce eşinin aldığı, daha sonra kendisinin ve çocuklarının da yanında gelmesi için eşini ikna ettiğini belitti:

Savaş çoktu. Babası [*çocukları göstererek*] daha önce iki sene çalıştı geldi Afganistan’a. Kunduzdan ev aldı, dükkan açtı, terzilik için. Kurban bayramı geldi. Kaynanam köye gelin dedi, gittik. Kurbanımızı yaptık, üç gün bayram geçti. Afganistan savaş vardı. Taliban var orada, askerleri öldürme çok. Yakmışlar her yeri, bizde geri eve gidemedik. Bir ay köyde kaldık kaynanamın yanında. Savaş durdu biraz. Çocukların babası; “duramayız burada” dedi. Yollar kapalı, kimse dışarı çıkamaz. Bu çocuklar okula gidemiyor, okul mokul yok, kapandı. Öyle olunca mecbur çocukların babası; “gidecem Türkiye’ye” dedi öyle olunca “bende geleceğim, çocuklarımı da al” dedim. Oda kabul etti, geldik bu tarafa (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

Ülkeden ayrılma kararının ya aile reisi olarak kabul edilen baba tarafından ya da aile fertlerinin ortaklaşa aldığı kararla alındığına işaret etmektedir. Göç etme kararı bir kişi tarafından alınmış gibi görünse de ortaya çıkan zorlu durum, insanları ülkelerinden ayırmaya mecbur bırakmıştır. Katılımcıların hepsi ülkelerini, ailelerini ve akrabalarını savaş nedeniyle geride bırakıp, başka bir ülkede yaşamlarını sürdürme kararı aldıkları görülmüştür.

3.3. Göç Yolu ve Yeni Hayata İlk Adım

Zorunlu olarak ülkelerinden ayrılan insanlar, yeni bir yaşam alanı ararken göç yolunda da birçok sıkıntılarla karşılaşmışlar. Göç etmeye mecbur bırakılan insanlar hayatta kalma mücadelesi verirken, kadın sığınmacılar için göç yolu daha da olumsuz şartlar içermekteymiş. Görüştüğüm Afganistanlı kadınlar Türkiye’ye geliş sürecinin 10 ila 25 gün

sürdüğünü söylediler. Özellikle 28 yaşındaki Afgan katılımcı, hamile olmasına rağmen yolun kimi yerlerini yürüyerek, kimi yerlerini arabayla, kimi yerlerini ise atla geçtiklerini belirtti. Kadın katılımcıların hemen hepsi yolda gelirken kendilerinin ya da çocuklarının hastalandıklarını söylediler. Çocuklardan da sorumlu olan kadın olduğu düşünüldüğünde bu zorlu şartlar kadınları daha derinden etkilemektedir.

Arabamızla geldik, bazen yürüyerek geldik; bazı yerlerde çocukları ata bindirdik, çocuklar korkuyordu...Kendim çok sıkıntılıydım, hamileydim, midem bulantı vardı. Yemek yoktu, çok sıkıntılı geçti. İran'da dört gün, beş gün kaldık. *[Türkiye'ye kaçak olarak gelmelerini sağlayan araçlar]* Bir günde iki vakit yemek veriyordu; sadece ekmek yoğurt kendileri getiriyordu. Dışarı bizi koymuyorlardı. Babasını dışarı koymuyordu. Çıkacak *[olduğunda]* silahla tutuyordu (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

Bu katılımcının eşinin bir ziyaretimizde söylediğine göre, Türkiye'ye kış aylarında 21 günde kaçak yollarla gelmişler. İnsan kaçakçılığı yapan kişilerle sınırda tanışıp, belirli bir ücret karşılığında Türkiye'ye giriş yapmışlar. Türkiye'de ilk olarak Van'a giriş yaptıkları ve dört gün boyunca Türkiye'ye gelmelerine aracılık eden kişiler tarafından saklanmalarına yardım edildiğini söyledi. Yolda bazı yerlerde de saklanmak zorunda kalmış ve günlerce sadece su ve ekmekle beslenmişler. Paralarını aldıktan sonra serbest bırakılan aile üyeleri BM'ye gidip, Karaman'a yerleşmişler.

Derinlemesine görüşme yapılan diğer dört kadın katılımcı ve aileleri pasaportlarıyla yasal yollardan Türkiye'ye gelmişler. Bunlar, sınırı geçerken herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmadıklarını, aksine sınırdaki jandarmaların davranışlarından çok memnun olduklarını belirttiler.

Afganistan'dan buraya uçakla geldik 25 günde, annemle babam bir ayda geldi: Pakistan, İran sonra buraya geldik. *[Pakistan ve İran'da]* Orada da çok insan ölüyor, ekmek yok, para yok; biz gelirken kaç tane çocuk gördük, öldürdü; onlara ekmek su yoktu, çok zor geldik (Grş. 20: Afganistanlı, 17 yaşında).

Hudut aştı ya dört sene önce [*devlet*] kapıyı kapattı, minibüs[*le*] geldiler... Jandarma, “kimlik ver.” [*katılımcı*] “bu benim çocuklar”[*jandarma*]; “tamam hoş geldin.” Verdi izin. Para yok, Sara [*kızı*] hasta, korktu, çok zor, ama geldik (Grş. 4: Suriyeli, 36 yaşında).

Uçakla geldik. Savaş var, sıkıntı var. Ev, araba vardı, sıkıntı yoktu. Mecburen geldik. 10 gün sürdü. Biraz araba, biraz yürü. Ankara’ ya gittim, ilk olarak. Benim annem Burdur’ da oturuyor. ‘Oraya gidecem’ dedim. [*Yetkililer*] ‘yok olmaz’ dediler. ‘Siz Karaman’a gideceksiniz.’ Ev yok, Türkçe yok, kim yardım edecek. [*Yetkililer*] ‘yok Karaman’a gideceksiniz’ dedi (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Hayatta kalmak için ülkelerinden ayrılan göçmenler, geride diğer aile üyelerini bırakmak zorunda kalmıştır. Kimi göçmenler kaçak yollarla kimi göçmenler ise yasal yollarla Türkiye’ye sığınmıştır. Diğer aile üyelerinin niye onlarla birlikte gelmediğini sorduğumda, onların savaş bittiğinde haber vereceğini, böylece buradakilerin ülkelerine geri dönebileceklerini söylemişlerdir. Ama ne yazık ki planladıkları gibi olmadığını, savaşın bitmediğini, bu yüzden de geride kalan aile bireylerinin de ilk fırsatta gelmeyi düşündüklerini anlatmışlardır.

Sadece amcam ve halam var; onlar da buraya gelecek ya üç gün ya da dört gün sonra. Çünkü onlar dedi ki biz duruyoruz, savaş durursa siz de gelin. Ama dün akşam bizi aradı, savaş çok oldu biz de geleceğiz. Onlar da Karaman’a gelecek. Onların kız Karaman’a geldi; aynı benim gibi yaşında 18-19. Çünkü Taliban onlara izin vermedi okula gidecek falan; ondan hepimiz buraya geldi (Grş. 20: Afganistanlı, 17 yaşında).

Bunun babasının [*kızını göstererek*] abisiyle birlikte ev tuttuk, birlikte oturuyorduk. O kaldı, o da şimdi köye gitti annesinin yanına. Savaş olunca tekrar şehre gelmiş. Büyük abisi köyde annesi, hanımı, çocukları. Telefonla görüşüyoruz o kadar, sık konuşamıyoruz. Bayramlarda bir annem var, abim var, onlarla görüşüyorum. Onlarda köyde (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

Hayatta kalmak ve biran önce güvenli bir yer bulmak için yollara düşen göçmenler, göç yolunda çok sıkıntı çektiklerini anlattılar. Açlık ve hastalık bu sıkıntıların başında geliyor. Kaçak olarak gelen aile arabaların bagaj kısmında saatlerce saklanarak Türkiye’ye geldiklerini söylediler. Yasal yollarla gelen aileler ise sınıra kadar yolda saklanarak,

bombalardan korunarak gelmişler. Çocuklar bu zorlu yolda genelde ateşli hastalıklarla mücadele etmişler. Yanlarına çok fazla para ya da eşya alamayan göçmeler Türkiye'ye giriş yaparak can güvenliklerini sağlamışlar.

Araştırmanın bu bölümünde sığınmacıların savaş gibi zorunlu nedenlerde ülkeden ayrılmaya nasıl karar verdikleri, bu karar alma yetkisinde bireylerin rolüne, nereden ve hangi şartlarda Türkiye'ye geldikleri yönündeki sorulara cevap alınarak oluşturuldu. Göç yolunda ne tür zorluklar yaşadıkları, bu durumla nasıl başa çıktıklarına değinildi.

3.4. Göç ve İlişki Ağları

Göçmenlerin Türkiye'ye gelmesinde birçok çekici faktör yer almaktadır. Bunlar; coğrafi yakınlık, Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması, savaşın olmaması, akraba ilişkileri ya da daha önce Türkiye'ye yerleşen yakınlarıyla kurdukları ilişki ağlarıdır. Sığınmacılar böylece geldikleri ülkelerde kendilerinden önce gelen akraba, arkadaş gibi kurdukları ilişki ağları ile göçün ortaya çıkardığı zorluklarla daha kolay başa çıkmaktadır. Hedef ülkeye göç eden göçmen burada kendileri gibi yabancı olanlarla ve hemşerileriyle bir arada yeni bir dinamik oluştururlar. İlişkiler ağı sayesinde katılımcılar, yeni topluma yerleşmelerinin ve uyum sağlanmalarının daha kolay gerçekleştiğini anlattılar.

Örneğin Suriyeli bir katılımcı ve ailesi, savaştan dolayı İstanbul'a yerleşen bir arkadaşlarından dolayı yaklaşık dört sene önce İstanbul'a yerleşmişler. İstanbul'daki yaşamı çok pahalı ve kenti kalabalık bulan bu katılımcı, eşinin erkek kardeşinin Karaman'da yaşaması dolayısıyla ailesiyle birlikte buraya gelmiş. Türkiye'nin farklı yerlerinde de olsa sürekli iletişim halinde olan aileler ortaya çıkan sorunlar, günlük hayatta karşılaşılan zorluklar nedeniyle bir arada yaşamak için aynı şehre yerleşmişler. Karaman'a akrabalarının yanına gelen sığınmacı aile, ikamet izni olmamasından kaynaklı sosyal yardımlardan yararlanmasa da bu durumdan şikâyetçi olmadıkları gözlemlendi.

Akrabalarına yakın bir yerde ev kiralayan aile hem akrabalarının hem de yerleştikleri mahalle sakinlerinin yaptıkları yardımlarla geçimlerini sağlıyorlar. Kurulan sosyal ağlar ve akrabalık ilişkileri ile yeni bir “göç zinciri” oluşturmuşlar.

Hasan’ın arkadaşı İstanbul’da. Dört sene önce 400, sonra 450, böyle çıktı meselen; pazara para yok, çıktı [*tanıdıklar yardım etti*]. Hasan’ın arkadaşı vardı, burada[Karaman], gel dedi. Hasan’ın kardeşi de burada, geldik (Grş. 4: Suriyeli, 36 yaşında).

Otuz sekiz yaşındaki bir başka Afgan katılımcı ise yaklaşık 1,5 yıldır Karaman’da bulunuyor. Ülkede savaş ortasında kalan ablası ve ailesini Karaman’a davet ediyor. Görüşme yaptığımız zaman yeni gelen abla ve ailesi, katılımcılarımızla beraber kalıyordu. Kendilerine yakın ve uygun bir ev bulup biran önce taşınacaklarını söylediler. Bu örnekte de görüldüğü gibi başka bir ülkede sığınmacı olarak yaşamada akrabalık oldukça önem taşımaktadır. Böylece sığınmacılar yabancı olana karşı kendilerini koruma altına almaktadır.

İlişki ağlarını kullanamayan sığınmacılar hem dil sorunuyla karşılaşmış hem de ilk defa gördükleri şehirde nereye gideceklerini bilememişlerdir. Katılımcılar ülkelerinden ayrılırken yanlarına çok fazla para almamaları, ilişki ağlarının olmaması hedef ülkede iyi olmayan evlerde oturmalarına, enformel sektörlerde çalışmalarına da neden olmuştur.

Gözlemlerim sırasında derme çatma, iki odası bulunan tuvalet ve banyonun diğer sığınmacılarla ortak kullanılan, kirası 250-400 TL arasında değişen sağlık koşullarına çokta uygun olmayan evlerde yaşayanlarla karşılaştım. Özellikle Afganların çoğunlukta yaşadığı Zembilli Ali Efendi Mahallesi’nin başka ülkeden gelen sığınmacılar tarafından tercih edilmediğini gördüm. Büyük ve eski olan binanın her bir odası Afgan aileler tarafından kiralanmıştı. Bir arada yaşamalarında, Afgan olmak, akrabalık ve sosyal ilişki ağlarının payının oldukça büyük olduğunu gözlemledim. Burada yaşayan Afgan erkeklerin tamamına yakını inşaat sektöründe çalıştıklarını belirttiler:

Ankara’da kart verdiler, orda nereyi istiyorsunuz dediler, bizim de akrabamız vardı Karaman’da, arkadaş yani, emniyete gidin size kart verecekler dedi. Bizde gittik, yani biz dedik, Karaman’a gideceğiz diye (Grş. 20: Afganistanlı, 17 yaşında).

Üç katılımcı ise Karaman’ı hiç bilmediklerini, BM’nin yönlendirmesi ile buraya geldiklerini söylediler. Bu katılımcılardan birinin eşi daha önce İstanbul’da çalışmış. Bu nedenle Afganistanlı olan bu aile önce oraya gitmiş, ama hayat şartlarının zor, pahalı ve sağlık imkânlarından yararlanamama nedeni ile BM’ye tekrar başvurunca Karaman’a yönlendirilmişler:

Kendim hamileydim, bazen hasta oluyordum. Hastanelere gittik, sağlık ocaklarına gittik hiç bakmıyorlardı. Ondan çok iyi değildi, orda doktorda biraz sıkıntı çektik. Babasının parası ev kirası yetişmedi. Arkadaşları bu tarafları tarif etti. Babası karar verdi, tamam bu tarafa geldik. Tanıdık kimse yoktu.[BM’deki yetkili] Ankara diğer taraflar dolu dedi, Karaman’a gönderdi (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

Yemenli 32 yaşındaki katılımcı ise daha önce Gaziantep’e yerleştiğini ve orada üç ay yaşadığını söyledi. Gaziantep’i sevmediği için tekrar Ankara’ya gidip, yeni bir yere gitmeyi talep ettiklerini anlattı. Neden sevmediğini sorduğumda kaçamak cevaplar verdi. Gaziantep’te kültürel çeşitliliğinin fazla olması, sınıra yakın ve sığınmacıların ilk tercih ettikleri şehirlerden biri olması nedeniyle bu katılımcı orada yaşamak istemediğini ima etti. Gözlemlediğim kadarı ile dini ağlar yerleşmede önemli olmuştu. Karaman’da Müslümanlığın olduğunu, insanların daha iyi yaklaştığını, komşuluğun burada daha iyi olduğunu söylemiştir:

“Karaman meselen iyi, ben sevemiyor Gaziantep, meselen burada komşu Türk çok iyi, önce orda yok, ben üç ay evde orada.”

Sığınmacı ailelerin bir kısmı hayatta kalma umuduyla akrabalarını bırakarak ülkelerinden ayrılmaktadır. Bir kısmı ise akrabaları ile aynı anda ülkeden ayrıldıklarını ama yetkililer tarafından Türkiye’nin farklı şehirlerine yönlendirildiklerini belirtmişlerdir. Bu aileler genellikle farklı şehirlerde yaşama tutunamayıp, kaçak olarak akrabalarının

bulunduğu şehre yerleşmişlerdir. Bu nedenle araştırma sürecinde karşılaştığım ailelerin birçoğunun akraba olduklarını ve bir arada yaşadıklarını gözlemledim.

3.5. Belediye Hizmetleri: Kurslara Katılım

Göçmenler Karaman'a yerleştikten sonra Karaman'da yaşayanlar ile uyum içerisinde yaşayabilmek için yerel yönetimler tarafından yürütülen bir takım uyum faaliyetlerine katılmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise dil kurslarıdır. Karaman Belediyesi'nin yürüttüğü bu kurslara gelen sığınmacılar, gündelik hayatlarını az da olsa kolaylaştıracak düzeyde Türkçe öğrenmektedirler. Kurs bitiminde Türkçe bildiklerine dair sertifika da almaktalar. Kadın katılımcıların hepsi bu kurslara dâhil olmamış, Karamanlılarla kurdukları ilişkiler ile Türkçe öğrenmişlerdir. Bazı katılımcılar buna ek olarak Kur'an kurslarına da katılmışlardır.

Araştırmayı yaptığım 2017 yılında Karaman Belediyesi tarafından kadın sığınmacıların para kazanırken, yabancı bir ülkede olmanın olumsuz koşullarından daha az etkilenmelerini hedefleyen el becerileri kursları açılmıştır. Böylece kadın sığınmacılar bir taraftan göçmenlikten kaynaklanan sorunlarla baş etmeye çalışırken, sosyal alanda erkek göçmenlerden farklı olarak deneyim kazanmaktadırlar. Erkek göçmenler genellikle kendi ülkelerine has ürünlerin ticaretini yaptıkları bakkal ya da bir arada eğlenceli vakit geçirdikleri internet kafe gibi küçük işletmelerde günlerini geçirirken, kadın göçmenler belediyenin kendileri için oluşturdukları sosyal alanda vakit geçirmekteler. Örneğin 38 yaşındaki Afgan katılımcı bu sosyal mekândan sıkça yararlandığını, “Her gün gittim sabah sekiz, dokuzda gittim, 11’de çıktım Belediye’den, iş yokken gidiyorum. Kızlar da gitti, çok gitti. Kur’an kursuna da gidiyorlar” şeklinde anlatmıştı.

Ancak çeşitli nedenlerle kurslara gitmeyenler de vardı. Örneğin 28 yaşındaki Afgan katılımcı şöyle açıklar: “Hiç gitmedim kursa gitmek isterim ama çocuklar için

gidemiyorum. Karaman'a geldikten sonra öğrendim. Türk komşulara gidip geliyoruz." Bu katılımcının eşi ayrıca tercümanlık yapmaktadır ve çocukları da Türkçeyi iyi derecede konuşuyorlar. Diğer taraftan küçük çocukları olduğu için ve çok sık Türk komşularıyla iletişimde olduğundan Türkçe kursuna gitmemiş. Türkçe kurslarına gitmeyen sığınmacılarda dikkat çeken nokta ise, okuma ve yazma bilmedikleri, ama günlük yaşamdaki deneyimlerinden, Türkçe konuşanlarla kurdukları iletişim sayesinde konuşabildikleridir.

On yedi yaşındaki Afgan katılımcı, okul çağında olmasına rağmen hem okula hem de kurslara gitmek istemediğini şöyle anlatıyor: "Yok küçük kardeşim okula gidiyor. Kurslara gitmek istemiyorum, çünkü çok az Türkçe biliyorum. Yazmayı da bir arkadaş var 20 sene olmuş geleli, akşamları onun yanına gidip yazmayı öğreneceğim."

Otuz iki yaşındaki Yemenli katılımcı ise bebeğinin küçük olması ve bakması için kimseye bırakamayacağını, bu nedenle de Türkçeyi internet aracılığıyla evde öğrendiğini ifade etti:

"Yok, bebek var. Meselen biraz var, ben biliyor internet, önce ben gidiyor üniversite 12 ay, bebe hasta bırak. Ev, hava soğuk. Bu meselen evde, soğuk, hasta ben gitmedi. Şimdi iki hafta gidiyor. Ayşe abla [komşu] yazdı. Soğuk burada, çok hasta ben bırakıyor üniversitede kurs."

Iraklı 41 yaşındaki erkek katılımcı aile üyelerinin de bulunduğu bir sohbetimizde, okul çağındaki 16 yaşındaki kızını okul ya da kurslara göndermek istemediğini belirtmiştir. Çünkü Türkiye'de karma eğitim düzeni olduğunu, ancak İmam Hatip Lisesi olursa kızını okula gönderebileceğini söyledi. "Türkiye'de okula gitmek ister misin?" şeklinde bir soru kızı yönelttiğimde ise önce "hayır" diyerek cevap vermesi, ardından annenin arkasına saklanıp, babasını işaret etmesi oldukça dikkat çeken bir davranıştı. Görüşmelerimizde bize kaynak kişi olarak yardım eden kişi, bir sonraki okul döneminde kızın İmam Hatip

Lisesi'ne gönderilmesi için babayı ikna etti. Kızın okula devam etmek istemesi ama baba tarafından izin verilmemesi, aile reisi olarak babanın eril iktidarını ortaya koymaktadır.

Kurslara katılım konusunda kararı genellikle kadınların kendilerinin aldıkları söylenmiştir. Yerleştikleri evin su ve elektrik aboneliklerini almak için belediyeye gittiklerinde Mülteci Komisyonu yetkililerince karşılanıyorlar. Açılan kurslar hakkında bilgilendirilen kadınlar gitmek istedikleri kurslara böylece katılıyorlar. Ortak payda olan sığınmacılık etrafında toplanan katılımcılar birbirlerini bu kurslardan haberdar ediyorlar. Açılan kursların en başında Türkçe kursu geliyor. Türkçe kursu bitiminde sertifikaları vermek için düzenlenen törene katıldığında orada bulunanların çoğunun kadınlardan oluştuğunu gördüm. Sosyal yaşama tutunmak için Türkçe öğrenmek sığınmacılar için oldukça önemli bir konu olmaktadır.

3.6. Karaman'da Sığınmacıların Yaşam Alanları

Karaman'ın merkezinde bulunan toplam 69 mahallenin 10'una yerleşen 21 hanenin hangi mahallelere yerleştikleri aşağıda gösterilmiştir.

Tablo4: Katılımcıların Karaman'da Yaşadıkları Mahalleler

Mahalle	Hane Sayısı
1 Abbas	2
2 Ahi Osman	2
3 Alishahane	3
4 Hisar	1
5 Külhan	2
6 Nefise Sultan	2
7 Piri Reis	2
8 Rauf Denктаş	1
9 Valide Sultan	1
10 Z. Ali Efendi	5
Toplam	21

Bu mahallelerin sınıfsal özellikleri kesin olarak varsıl ya da yoksul niteliklere göre ayırmak mümkün değildir. Daha önceki yıllarda merkezde oturanlar genellikle Karaman'ın

varlıklı ailelerinden oluşuyordu. Kentleşmenin hızla artması ve kırsal bölgelerin boşalmasıyla birlikte şehir merkezinde yaşayanların yerleştikleri mahalleler artık sınıfsal niteliklere göre değil, daha çok aynı köyden ve akrabalık bağlarına göre olmaktadır. Karaman'ın varlıklı ailelerinin yerleşimleri günümüzde şehir merkezinin dışında ya da çeşitli bölgelere yapılan sitelerde yer almaktadır. Zamanla şehir merkezi her kesimden insanın ikamet ettiği yer haline gelmiştir.

Yukarıda sıraladığım mahalleleri aynı köyden olma ve akrabalık bağlarına göre sınıflamak mümkündür. Valide Sultan, Nefise Sultan, Külhan, Rauf Denктаş, Hisar Mahalleleri genellikle Karaman'ın eski, köklü ve zengin ailelerinin oturduğu yerlerdir. Şehir merkezinde yer alan bu mahallelerdeki evler eski binalardan oluşmaktadır. Burada yaşayan varlıklı aileler yapılaşmayla birlikte yeni yerleşim yerlerine gidince, bu evler daha çok öğrencilere ya da bekâr olarak yaşayanlara kiralanmaktadır. Son yıllara ise bu eski evlerin kira ücreti düşük olmasıyla birlikte sığınmacı aileler tarafından da tercih edilmektedir. Zembilli Ali Efendi ve Piri Reis Mahalleleri daha çok memur kesimin ve Taşkale köyünden gelen insanların yerleşim yeri olarak tercih ettikleri mekânlardır. Larende ve Fatih Mahallesi daha çok başka şehirlerden gelen Kürtlerin yaşadıkları yerlerdir. Orta ve alt sınıfın yoğunlukta olduğu, fabrikada çalışan işçilerin yerleşim yeri olarak en fazla tercih ettikleri yerler Hürriyet ve Mümine Hatun Mahallesi'dir.

Zembilli Ali Efendi Mahallesi'nde 'abdal' olarak nitelendirilen Romanların ağırlıklı olarak yaşadığı birkaç sokak, Siyahser ve Abbas Mahallesi, Afganların da yoğunlukla tercih ettiği yerleşim yerlerindedir. Diğer ülkelerden gelen sığınmacılar (Irak, Yemen, Sudan, Suriye) daha çok şehir merkezinde yer alan, kirası düşük olan eski binaların olduğu yukarıda belirttiğim mahallelere yerleşmişlerdir.

Göç süresince ve sonrasında kurulan ilişki ağları ile sığınmacılar, genellikle gelinen ülkede yabancı olma durumu ile dayanışma içerisinde ilişkilerini sürdürmektedir. Sığınmacıların birbirleriyle dayanışma içerisinde olması, yaşanan sorunların çözümlerine de imkân tanımaktadır. Bilmedikleri bir şehre geldiklerinde, bir tanıdıkları varsa, önce onların yanında kalmakta, birkaç gün sonra onların yardımlarıyla kiraladıkları eve yerleşmekte. Kiralanan yerler, genellikle sığınmacıların maddi imkânların göre olmaktadır.

Hasan'ın kardeşi burada geldiler misafir, bir hafta sonra ben tuttum bu ev. Benim oğlum misafir [*kalıyor*] amcasında çıktım, cadde dedi, kart var [*pencerede kiralık ilanı*] bu cadde dedi ki, baba gördüm kira, valla hemen geldi, Hasan tuttum. Ev sahibi kontrat yaptım (Grş. 4: Suriyeli, 36 yaşında).

Karaman'a geldim, bir hafta çok zor. Mümine Hastanesi'nin orda eski evlerde kaldık, 350 kirayla. Yağmur damlıyor, kimlik yok, çocuklar hasta. Bir arkadaş gidiyor, ben buraya [*evi kiralamam*] oturdum sonra (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Bir arkadaş vardı, 15 gün bizle beraber oturdu. Sonra onlar Almanya'ya gitti, ilk bu evde oturduk (Grş. 20: Afganistanlı, 17 yaşında).

Kırsal kesimden gelen sığınmacılar genellikle bodrum katlarını ya da çok odalı evlerin bir odasını kiralamaktadır. Görüşme yaptığım bazı evler ise ev sahibinin ambar olarak kullandığı, eşyalarının bulunduğu ve kapısının kilitletiği, kalan iki odasını kiraladığı, karanlık ve rutubetin çok olduğu bodrum katları olmaktadır. Örneğin yeni evli bir çift olan Suriyeli ailenin yaşadığı merkeze yakın evi, dışarıdan bakımlı görünen bir apartmanda yer alıyordu. Ancak katılımcılarımız apartmanın ayrı bir bölümünden giriş yapılan bodrum katında kalıyorlardı. Evin girişini bulmak biraz zordu ve burası evden çok, bir depoyu anımsatıyordu. Ev hem bodrum katında hem de pencereler koyu renk perdelerle kapalı olmasından dolayı içerisi karanlıktı; gözlerimiz ancak bir süre bekledikten sonra karanlık ortama alışmıştı. Nem ve rutubet kokusu oldukça yoğundu; evin bir odasında ev

sahibinin eşyaları vardı. Hamile kadın için evin sağlık koşulları uygun değildi. Onlara kullanma alanı olarak bir yatak odası, mutfak ve salon bırakılmıştı.

Sığınmacıların akrabalık bağları ile kiraladıkları evler genelde birbirine yakın konumda bulunuyor. Böylece sığınmacılar birbirlerine yardım etmekte ve dayanışma içerisinde hayata tutunmaktalar. Sığınmacıların oturdukları mahalleleri, akrabalık bağları kadar sınıfsal özellikleri de belirlemektedir. Örneğin Irak'ta kendilerine ait bir mobilya imalathanesi olan 10 kişilik aile, Karaman'ın Abbas Ağa Mahallesi'nde oturuyorlar. Ev, belediye binasının karşısında yer alıyor. Üç katlı evin ikinci katında yaşıyorlar. Aile üyelerinin hemen hepsi ülkelerinde meslekleri olan bireylerdir. Evli olan kızı ve ailesiyle birlikte yaşayan bu aile ülkelerinde yüksek gelir seviyesinde bir konumda olduklarını belirttiler. Ailede 21 ve 24 yaşındaki erkekler, Karaman'da şartlar gereği çalışma izinleri olmadığı halde sanayide beden işçisi olarak düşük ücretli işte çalıştıklarını anlattılar. Aile bizimle sohbete devam edeceklerini ama sanayide izinsiz çalıştıkları için resmi kurumlara şikâyet etmememizi bizden rica ettiler. Niçin orada olduğumuzu açıkladıktan ve güven sorununu az da olsa aştıktan sonra sohbete daha samimi bir şekilde devam ettik.

Otuz sekiz yaşındaki Afgan katılımcının evi, Karaman Kalesi civarında beş katlı bir apartmanda yer alıyor. Katılımcı bizi diğer aile üyeleriyle tanıştırmak için evine davet etti. Eve girdiğimizde derli toplu bir oturma odasına yönlendirildik ve içerde ev sahibinin Afganistan'dan yeni gelen akrabaları vardı. Kendilerine ev bulana kadar burada misafir olarak kaldıklarını söylediler. Meraklı gözlerle bizi izleyen aile üyeleriyle kısa bir tanışmadan sonra niçin orada bulunduğumuzu anlattık. Oldukça samimi ortam içerisinde sohbetimiz devam etti.

Ziyarete gittiğimiz bir başka ev Karaman'ın merkezinde bulunuyor. Tek katlı toprak yapıya sahip olan evin pencereleri olmadığı için kâğıt ve naylonla kapatılmış. Bahçe

kapısı tahta ve tenekelerle kapatılmaya çalışılmış. Dışardan oldukça bakımsız görünen evin içerisi de çok dağınık ve kirliydi. Sağlık koşullarına uymayan bir mekânda yaşamlarını sürdürüyorlardı. Hemen bizi içeriye davet ettiler ve yabancı olan bizlere utangaç tavırlar sergilediler. Aile üyelerinden olan genç kızlar içeriye girmeyip, odanın kapısında bulunan deliklerden bizleri gözetliyorlardı. Evde Türkçe bilen sadece bir kişi vardı ve onun tercümanlığında diğer aile üyeleri hakkında bilgi alabiliyorduk. Yaklaşık dört yıldır Karaman'da olmalarına rağmen kadınların Türkçe öğrenememesi dikkatimizi çekti. Genellikle çekingen, dış çevreye karşı kapalı tutum sergileyen kadınların bizlere olan davranışlarından dil bilmediklerini gözlemledim.

Görüşme yaptığımız diğer ev ise Karamanlıların 'abdal' olarak nitelendirdikleri bireylerin yoğunlukta yaşadığı Zembilli Ali Efendi mahallesinde bulunuyor. Aynı yerde bulunan, iç içe girmiş evler düzensiz yapılardan oluşuyor. Burada yaşayanların söylediklerine göre 13 aile burada yaşıyor. Bu büyük binada yaşayanların hemen hepsi Afganistan'dan gelenler oluşturuyor. 17 yaşındaki Afgan katılımcı ile birlikte, binanın arka tarafından bir merdivenle yukarı kata çıktık. Merdivenden çıkarken bizleri izleyen diğer aileler, bizim kim olduğumuzu katılımcıya soruyorlar ve katılımcı kendi dilinde açıklama yapıyordu.

Sığınmacılar genellikle Karaman'da en çok kira ve sabit faturalar için para harcadıklarını belirtmişlerdir; bunları gıda harcamaları izlemektedir. Genellikle gıda, Karaman Belediyesi'nin vermiş olduğu BİM kartlarıyla ya da sosyal sorumluluk sahiplerinden oluşan bir grup gönüllü tarafından karşılanmaktadır. Kira ise sığınmacıların enformel işlerde çalışarak kazandığı para ile karşılanmaktadır. Sığınmacı aileler eğitime devam etmesi gereken çocuklarını okula göndermeyip, ucuz iş gücü olarak çalıştırmakta, böylece haneye asgari ücretin epey üzerinde para girebilmektedir.

Karaman'a yerleşen erkek sığınmacılardan bazılarının Türkçeyi daha kolay öğrendiklerini ve iyi konuştuklarını sohbetler esnasında gözlemledim. Diğer sığınmacılara oranla daha uzun süredir Karaman'da yaşayan bu sığınmacılar, ayrıca tercümanlık yaparak da gelir elde etmektedir. Görüşme yaptığım bir kadın katılımcının eşi bir taraftan Afganlara özgü gıda ürünlerinin satıldığı bakkalda çalışırken diğer taraftan tercümana ihtiyacı olanlara hastane, valilik, göç idaresi gibi kurumlarda yardım etmektedir.

Bir başka Yemenli erkek katılımcı ise resmi olarak Karaman Göç İdaresi'nde çalışarak geçimini sağlamaktadır. Ayrıca belirli bir ücret karşılığı bizim için de tercümanlık yapabileceğini açıkça belirtti. Katılımcıya neden bu araştırmayı yaptığımızı anlatmamıza rağmen görüşme esnasında resmi bir kurumda çalıştığını belirterek, herhangi bir soruna neden olabilir düşüncesi ile ses kayıt cihazı kullanmamıza izin vermedi.

Sığınmacıların Karaman'da yerleştikleri mahalleleri nasıl ve neye göre tercih ettikleri, şehir merkezine yakınlıkları, yaşamlarını sürdükdikleri evlerin fiziksel özelliklerini araştırmanın bu bölümünde anlattım. Bir sonraki başlık altında sığınmacıların kendi aralarında ve Karamanlı olanlarla çeşitli nedenlerle birbirlerine karşı gösterdikleri dışlama ve ayrımcılığa değindim.

3.7. Göçmenler Arası ve Göçmenlere Yönelik Dışlayıcı İdeolojiler ve Pratikler

Göçmenler geldikleri ülkelerde genel olarak yabancı olarak görülürken bir yandan da etnik farklılıkları nedeniyle dezavantajlı olarak görülmektedir. Karamanlılar arasında sığınmacılarla beraber yaşamaktan memnun olanlar olduğu gibi dışlayıcı tavırlar sergileyenler de vardır. Örneğin Karaman'da Afganlar uzak durulması gereken, istenmeyen kişilerdir. Araştırma sırasında da özellikle Afganlardan uzak durmamız gerektiği ısrarla söylendi. Afganlar genel olarak şehrin dışında bir arada ve çoğunlukla kimsenin tercih etmeyeceği yıkık toprak binalarda yaşamaktadır. Karşılaştıkları sosyal

dışlanma, baskı ve dil engeli yaşanması dezavantajlı konumlarına bir halka daha eklemiştir.

Karamanlılar arasında yapılan sohbetlerde duyduğum kadarıyla şehrin düzeninin bozulduğu, gençlerin işsiz kalmalarına sebep olduğu ya da suçların arttığı söylenmektedir. Sığınmacılar genellikle yerli halkın çalışmayı tercih etmediği alanlarda ya da aynı işlerde düşük ücret karşılığında çalıştıkları görülmüştür. Araştırmaya katılan Iraklı kadının dokuz yaşındaki erkek çocuğu okulda Türk çocukları tarafından hakarete uğramış. Bir başka örnekte bir grup Afgan çocuk Karamanlı bir çocuğu bağlayıp, fiziksel şiddet uygulamış. Karamanlı aile Afgan çocuğun evine giderek “sizi biz burada misafir ediyoruz, besliyoruz, çocuklarımızı dövmeye ne hakkınız var, madem dövüleceksiniz ülkenizde kalıp topraklarınızda savaşabilirdiniz” diyerek tepki göstermiş. Yakından şahit olduğum bu konuşmalar yabancı olana yöneltilen olumsuzluğu bir parça da olsa örnelemektedir. Ayrıca görüşmelerde Yemenli erkek katılımcının fabrikada beden işçisi olarak çalışırken çalışma izni olmadığı için bir başka çalışan tarafından şikâyet edilmesi üzerine işten çıkarıldığı söylenmişti.

Bir başka örnek şöyle: Günışığı Derneği’ndeki bir çalışan yardım yapmanın güzelliğinden, sevabından bahsederken, sığınmacıların Karaman’ın her yerine dağılmış olmalarından şikâyet etti. Sebebini, ilk gelen göçmenlerin arasında daha iyi ve asil oldukları, son gelen göçmenlerin ise laftan anlamayan, daha çok kırsal kesimlerden gelenlerden oluştuğu şeklinde anlattı. Yardım gönüllüsünün aklındaki çözüm sığınmacıların şehrin dışında kamp gibi bir yere yerleştirilmesiydi. Ona göre bu sayede onların ihtiyaçlarını karşılamak daha kolay olacaktı. Bu şahısla, sığınmacıların toplumdan izole bir hayat sürmelerinin topluma uyum ve toplumla bütünleşme zorluğu yaratması ihtimali üzerine konuşmamıştık.

Sadece Karamanlılarla sığınmacılar arasındaki ayrımcılıktan değil, göçmen grupların birbirlerine yönelttikleri dışlayıcı pratiklerden de söz edilebilir. Sığınmacılar zorunlu göç nedeniyle geldikleri ülkelerde “öteki” olarak nitelendirilirler. Sığınmacılar genellikle kendi aralarında Arapça ya da Farsça konuşurlar. Türkçe konuşabilseler bile Karamanlıların yanında genellikle kendi kültürlerine özgü dili konuşuyorlar. Böylece dışarda kalan halka karşı kendilerini bir nevi korumaya çalışıyorlar.

Yemenli bir kadın katılımcının, dışarda kurmuş olduğu sosyal ilişkileri etnik kimliklere göre kurduğu gözlemlenmiştir: Karaman’da yaşayan diğer sığınmacılarla ilişkilerini sorduğumda, Arap kökenli olanlarla iyi olduğunu, Afgan sığınmacılarla dil engeli yüzünden anlayamadığı, İranlı sığınmacılarla ise görüşmek istemediğini belirtmiştir. Niçin böyle düşündüğünü sorduğumda, Yemen’de savaşın çıkmasına İranlı Şiaların neden olduğunu anlatmıştır.

Meselen savaş niye fitne. Ben Müslüman, Sünni. Şia var şimdi, İran’da Şia çok var. Ben sevemiyor Şia. Bak ben meselen, burada Arap çok, ama ben Sünni. Ama niye meselen Müslim değil Şia. Bilmiyor, meselen Estağfurullah, Muhammet Resul seviyor, ama burada Karaman’da çok Şia. Konuş[uyorum] ama ben biliyor o İranlı, selam o kadar. Meselen selam, ama ben biliyor o iyi değil, aynı Şia ben Sünni niye, meselen hepsi Müslüman, hepsi Şia meselen İslam yok, hepsi meselen Estağfurullah önce Yemen hepsi Sünni, Şia yok. [oysa] şimdi çok Şia var Yemen’de.

Bu anlatım etnik kimliğin sorun olarak görülmesinin göçmenler arası iletişimi kısıtladığına işaret etmektedir. Katılımcı bir etnik kimliği topyekün olumsuzlarken, bireyleri de bu kalıp yargı çerçevesinde dışlamaktadır. Yemen’de İranlıların artmasıyla birlikte fitne ve fesadın ortaya çıktığı, böylece savaşa neden olduğu düşünülmektedir.

Görüşme sırasında Ramazan ayında olduğumuz için Yemenli katılımcı ibadet mekânlarında Şia’ların da olduğunu, bu yüzden kendi ibadetini evinde yaptığını belirtti. Ayrıca çocuk kıyafetleri gibi yardım yapıldığını, bu yardımlardan yararlanmak için kendisi

Sünni olduğu halde, Şia olarak tanıtması gerektiği başkaları tarafından söylenmiş. Bu durumda katılımcı kendisini Şia olarak tanımlanmasına itiraz ederek yardımları reddetmiş. Görüşmede de anlaşılıyor ki katılımcı, yaşamın her alanı etnik kimliklere göre ilişkilendirilmektedir.

Meselen burda vakıf var ders Kur'an var sünni meselen Mutasım [oğlu] şimdi bayram gelecek kıyafet ama ben gitmedim çok şia var sünni az. Burda çok yakın ben gitmedi meselen şia neden sünni ben gitmedim ben istemiyor. Elhamdülillah çalışıyor Muhammet [eşi] ben aldım kıyafet başka var. Ben neden meselen yalan şia değil sünni yardım istiyor... (Grş. 11, Yemenli, 32 yaşında).

Kendilerini ait oldukları etnik gruplara göre tanımlayan sığınmacılar, yabancı olarak geldikleri yerde diğer ülkelerden gelen sığınmacılara karşı da olumsuz tavır sergilerler. Sorunun dil gibi görüldüğü bir örnekte, konuşma ilerledikçe benzeri bir etnik ayrımcılık açığa çıkmaktadır. Örneğin 17 yaşında ve nişanlı olan Afgan katılımcı önce Karaman'da bulunan diğer sığınmacılarla iletişim kurmamasını dil uyumsuzluğuna bağlayıp, ardından Türkçeye hakim olmasına rağmen Türkçe konuşan Suriyeli sığınmacılarla da konuşmadığını şu şekilde anlatmıştır: “Tanımıyorum onları Suriyeliler falan var, ama konuşmuyorum. Çarşıda falan çok görüyorum ama tanıımıyorum, dil de uyuşmuyor.”

Ancak buna aykırı durumlar da kaydedilmiştir. Örneğin bir başka katılımcı, aralarındaki dil farklılıklarına rağmen, diğerleriyle Türkçe anlaştıklarını ve bu durumdan hiç rahatsızlık duymadığını ifade etmiştir:

Iraklılar var, ben çok seviyorum; evde yakın, meydanın orda, ama sıkıntı, ben Arapça bilmiyorum, oda Farsça bilmiyor, sadece Türkçe konuşuyoruz. Burada tanıştık Kur'an kursunda (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Başka ülkelerden gelen sığınmacıların birbirlerine karşı yapmış oldukları ayrımcılığın temeli dini inançlar, ırk ya da etnik kimlik, kimi zaman ise kültür olmaktadır. Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bazı sığınmacılar iletişim kurmamanın nedenini dili gösterirken, bazı sığınmacılar açıkça etnik kimliği engel olarak görmektedir. Bazı sığınmacılar tarafından etnik kimliklere karşı yapılan ayrımcılık, bu çalışmada küçük bir örneklem grubu temsil ettiği için elbette büyük gruba genellenemez. Yemenli katılımcı diğer sığınmacılarla kurduğu ilişkiler kent/kır, erkek/kadın ve okumuş/okumamış olarak fark göstermektedir. Katılımcının gözlem yapmak için bizi götürdüğü evler ve tanıştırdığı diğer sığınmacılar bunu göstermektedir. Örneğin bizi tanıştırdığı Sudanlı aile üyelerinden biri doktor diğeri ise bilgisayar mühendisiydi. Ülkelerinde yüksek gelir seviyesinde olan insanlar ama Karaman'da ortak payda olan sığınmacılık üzerine kurdukları dostluk ve aralarındaki yardımlaşma görülmüştür. Aynı şekilde Karamanlılarla kurduğu ilişkilerde de fark gözlemlenmiştir.

3.8. Karaman'da Sığınmacılara Sağlanan Kurumsal Destekler

Karaman'da bulunan sığınmacılara verilen geçici kimlikler ile bazı kurumlardan nasıl ve ne şekilde faydalandıklarına bu başlık altında değineceğim.

3.8.1. Valilik ve Göç İdaresi

Araştırmaya katılan sığınmacı aileler mülteci statüsünde olmadığı için uluslararası kuruluşların yardımlarından faydalanamıyorlar. Birleşmiş Milletler tarafından Karaman'a gönderilen sığınmacılara, Göç İdaresi'nden verilen geçici koruma kimlikleri ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'ndan ve Kızılay gibi kuruluşlardan da yardım yapılmaktadır. SYDV'den her iki ayda bir aileye 100-200 TL arasında para verilmektedir. Kızılay'dan ise ailedeki birey sayısına göre 100 TL ve okula giden çocukların yaş ve cinsiyetine göre maddi yardım yapmaktadır. Kızılay bu maddi yardımları aile üye sayısı en

az beş kişi olunca yapmaktadır. Ayrıca geçici koruma kimliklerine sahip olan sığınmacılar eğitim ve sağlık imkânlarından ücretsiz olarak yararlanmaktadır. 36 yaşındaki Suriyeli katılımcı sağlık imkânlarından ücretsiz olarak yararlandığını şu sözlerle ifade eder:

Acile gittik hemen ameliyat yaptılar. Dört gün kaldık. Allah razı olsun bir lira bile almadılar, yemek, ilaç verdiler. Hasan yatıyor, hasta ya dedi ki ‘bu yemek sizin’ ben yedim.

Sosyal [SYDV] da iki ayda bir 100 TL veriyor. Babası [çocuğu göstererek] Kızılay kartı almış, para geliyor diyor. Babası Güneş’ten [Günüşiği Derneği] gıda verdiler, bir şeyler verdi (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

3.8.2. Karaman Belediyesi

Karaman Belediyesi tarafından belirlenen ailelere iki ayda bir BİM ya da Hayır Çarşısı’ndan alışveriş yapabilmek için kart verilmektedir. Ancak Karaman’a kaçak yollarla gelen ailelerin göç idaresinden verilen ikamet izni ve geçici koruma kimlikleri olmadığı için, onlar bu yardımlardan faydalanamamaktadırlar.

Belediyeden iki ayda bir 100 TL. Mesela şeker, yağ, sabun. Bunlar 100 TL tutuyor. Kızılay’dan da yardım veriliyor (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Belediye iki ayda bir [gıda kuponu] veriyor (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

Yirmi sekiz yaşındaki Özbek asıllı Afgan kadın katılımcının eşi kendi ülkelerine özgü ürünlerin satıldığı bakkal dükkânının yanı sıra tercüman olarak da çalışmaktadır. Belediyenin Mülteci Komisyonu bölümündeki yetkili tarafından oldukça güvenilir bulunan erkek katılımcı, toplanan yardımların (gıda, giyim) dağıtılmasına da yardım etmekte. İhtiyacı olan kişiler erkek katılımcıya; ‘gerçekten ihtiyacı var mı?’ diye sorulduktan sonra dağıtılmaktadır. Buradaki sebep, katılımcının onlardan biri olduğu için kolayca içlerine girip çıkması ve ihtiyacı olmayan kişilerin, verilen yardımlardan çok fazla almasını engellemek olarak görülebilir. Karaman Belediyesi Mülteci Komisyonu yetkilisiyle görüşmelerimde evlerine ziyarete gittiğimde vermemiz için bize de gıda kuponları

veriyordu. Bu gıda kuponlarıyla aileler gıda BİM'lerden alışveriş yapabiliyorlar. Ayrıca belediye tarafından dağıtılan gıda kolilerine de kolayca ulaşabiliyorlar.

Belediyedeki yetkili kişi yardımları çoğunlukla evleri ziyaret ederek, ailenin neye ihtiyacı olduğunu belirleyip, kurulan sosyal medya hesapları üzerinden fotoğraflar paylaşarak başka kişiler tarafından da yardım etme imkânı sunmaktadır. Böylece yeni gelen sığınmacı ailenin ihtiyaçları kısa sürede tamamlanmaktadır.

3.8.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Karamanlılar

Karaman'da bulunan Günışığı Derneği, Yunus Emre Vakfı gibi sivil toplum kuruluşları sığınmacıların giyim, gıda ve ev eşyaları bulmasına yardım etmektedir. Bazen de gönüllülerden oluşan, hiçbir vakfa ya da derneğe üye olmayan insanlar yardım görevini üstlenmektedir. Böylece sığınmacı ailelere yardım eden STK'lar aracılığıyla devletin yetişemediği alanlar doldurulmaktadır. Araştırma süresince Günışığı Derneği çalışanlarıyla sığınmacılara yaptıkları yardımlar konusunda sohbet ettik. Ayrıca yardımların toplandığı binayı yakından görme fırsatımız oldu: Burada ev eşyaları, kıyafet, ayakkabı ve gıda bölümleri ayrı ayrı düzenlenmişti. Hem kullanılmış kıyafetler hem de hiç kullanılmamış kıyafetlerin olduğunu gördük. Karaman'da bulunan bütün sığınmacılar bu derneğe mutlaka uğrar, ihtiyaçları doğrultusunda istediklerini alırlarmış. Dernek, başvuruları ve yapılan yardımları kayıt altında tutuyor. Yardım etmek isteyen hayırsever Karamanlılar bu sayede sığınmacılara ve ihtiyacı olan yerli halka kolaylıkla ulaşabiliyor.

Günışığı Derneği kent merkezinde yer alıyor. Üç katlı binanın bordum katının bir bölümünde gıda malzemeleri (zeytin, yağ, çay, şeker, mercimek, pirinç, buğday...) depolanmışken, diğer bölümünde ayakkabılar var. Bu ayakkabılar hiç kullanılmamış ve her yaştan kişiye uygun. Binanın ikinci katında kullanılmış kıyafetler, ayakkabılar ve ikinci el ev eşyaları bulunuyor. İhtiyaç sahipleri önce bu kata geliyor ve kendilerine uygun eşyaları

seçiyorlar. Çalışanlarla görüşmelerimiz esnasında iki sığınmacı oraya gelip, uygun kıyafet ve ev eşyaları seçtiler. Üçüncü katta ise Karaman'daki mağazaların sezon sonu ürünlerinin yer aldığı takım elbise, gelinlik ve günlük kıyafetler var. Kış aylarında kömür ve odun yardımı yapmak isteyen Karamanlılar bağışlarını derneğe getiriyor ya da evlerine gelip almaları için çalışanlardan ihtiyaç sahiplerini göndermelerini istiyorlar. Dernek çalışanları ile sohbetimiz sırasında telefonla arayan kişi evde kullanmadıkları ev eşyaları olduğunu, onları almak için birilerini göndermelerini istedi. Telefonu kapatan dernek çalışanı önündeki listeye baktı ve ev eşyasına ihtiyacı olan kişileri arayarak eşyaları almaları için adresi verdi. Böylece derneğin ihtiyacı olan kişilere daha kolay ulaşacağını düşünen Karamanlılar bağışlarını dernek aracılığıyla yapmaktadır.

Derneklerin yanı sıra gönüllü olarak sığınmacılara maddi ya da manevi yardım yapan kadın grubuyla da tanışma fırsatı bulduk. Gönüllülerden oluşan bir grup ailelere gıda, kıyafet, beyaz eşya gibi ihtiyaçlara ulaşmada yardım etmekte. Bu kadın grubunu genellikle Karaman'da varsıl ailelerden gelen kişilerden oluşmaktadır. İhtiyacı olan sığınmacıları belediye'deki yetkili kişilerden öğrendikten sonra yaşadıkları evlere giderek ihtiyaçlarını belirliyorlarmış. Daha sonra bu ailelerin ihtiyaçlarını tamamlıyorlarmış. Tamamlanamayan yerde ise ilgili kişilerle iletişime geçip, eksiklikler giderilmeye çalışılıyor.

Sığınmacılar yapılan kurumsal ya da gönüllü desteklerini kimi zaman yeterli kimi zaman yetersiz bulmaktadır. Afgan aileler Suriyelilere yapılan yardımların kendilerine yapılmadığını söylerken, kimliksiz olarak kaçak yerleşenler de yardımlardan yararlanamadıklarından şikâyet ettiler. Suriyelilere daha çok yardım yapıldığından ve kendilerinin bunlardan çok az kısmına erişebildiklerinden şikâyet eden 17 yaşındaki bir

Afgan katılımcı şöyle söyledi: “Elbise veriyor sadece Güneş [*Günüşiği Derneği*], Sosyal [*SYDV*] üç ay, dört ay sonra 100 lira veriyor o kadar. Bayramda belediye verecek, gıda kartı verdi abime.”

3.9. Çalışma Hayatı

Katılımcılara, Karaman’a geldikten sonra hayatlarında ne gibi değişiklikler olduğunu sorduğumda olumlu ve olumsuz birçok değişiklik meydana geldiğini belirttiler. Katılımcıların genel özelliklerinin anlatıldığı bölümde yaklaşık yarısının kendi ülkelerinde çalışmadığı saptanırken, Karaman’da çalıştıklarını söylemişlerdir. Eve ekmek getiren koca iken Karaman’da bu rolü kadın sığınmacılar da üstlenmiştir. Örneğin 26 yaşında Afgan kadın katılımcı ile görüşmeye gittiğimde eşi evde beş aylık bebeği ile karşıladı. Bebeğe evde babası bakarken, anne elma deposuna çalışmaya gitmişti. Ülkelerinde tarımla uğraşan bu ailede erkek Karaman’da iş bulamazken kadın tarımsal üretime ilişkin becerileriyle gelir elde etmektedir. Karaman’da elma işlerinde ağaçtan toplama, elmanın küçüklük ve büyüklüklerine göre paketleme işlerinde kadın tercih edilirken, taşıma ve yükleme için erkek tercih edilmektedir. Yaz aylarında elma toplamak için tarlaya gidilirken, kış aylarında kapalı elma deposuna gidilmektedir. Afganların yoğunlukta yaşadığı Zembilli Ali Ağa ve Abbas Mahallelerindeki sığınmacı kadınlar, görüşmelerin yapıldığı Haziran ve Temmuz aylarında seçim ve paketleme yapmak üzere elma deposuna çalışmaya gitmiş.

Sosyal hayata daha çabuk uyum sağlayan kadın ev bütçesine katkıda bulunarak erkeğin önüne geçebilir ya da aynı seviyeye gelebilir. Bu durum da aile içi ilişkilerde özellikle iş bölümünde çeşitli değişimlere yol açabilir; tıpkı annenin elma deposunda çalışması, babanın beş aylık bebeğe evde bakması gibi. Afgan kadınların özellikle çalışmak için elma deposunu tercih ettiğini gördüm. Karaman’da Afganlara önyargılarla yaklaşılması, onların başka alanlarda çalışmalarını engellemiş gibi görünmektedir. Bu

durumu fırsata çeviren işverenler, böylece düşük ücretle Afganları elma tarlasında ve deposunda çalıştırmaktadır.

Otuz iki yaşındaki Yemenli katılımcı ihtiyacı olmasına rağmen yapılan yardımlardan yararlanmak istemiyordu. Her sohbetimizde yardım değil, çalışmak için izin istediğini anlattı. Eczacı olan katılımcı birkaç kere iş görüşmesine gitmiş, ancak Türkçeye yeterince hâkim olmadığından sistemi öğrenemeyeceği için işverenler tarafından reddedilmiş: “Sosyal [SYDV] iki ay bir 100 TL gıda.....Burda gidiyor çok [başka sığınmacılar], biliyor ben, amma ben gitmiyor. Elhamdülillah...”

Daha önce ülkesinde okul öncesi öğretmeni olan 38 yaşındaki Afgan katılımcı ise, Karaman’a geldikten sonra özel bir iş yerinde temizlik çalışmıştı, fakat yapılan denetlemeler neticesinde çalışma izni olmadığından işten çıkarılmıştı. Görüşmelerimiz sırasında haftanın belirli günleri hasta bakıcılığı yapmakta olan bu katılımcı aldığı ücret ihtiyaçlarını karşılamadığı için sosyal yardımlardan yararlandığını anlatmıştı. Bu şahıs boş günlerinde ise sığınmacılara yardım eden kuruluşlarda (ör., Yunus Emre Vakfı, Günışığı Derneği, Belediye) tercümanlık yapmaktaydı.

Suriyeli 36 yaşındaki bir diğer katılımcı göçten önce çalışmadığını, göçten sonra ise yabancı bir ülkede daha rahat bir yaşam sürmek için çalıştığını anlattı. Komşusunun yardımlarıyla iş bulan kadın, bir hanedeki engelli anne ile engelli kızına bakıyordu; ayrıca ev işlerinde de onlara yardım ediyordu. Kendisinin de hasta olduğunu söylemesine rağmen bakımını üslendiği kişilerin kişisel ihtiyaçlarını karşılarken onları sırtında taşıdığını vurguladı:

Komşu dedi ki, “Tuğba bir tane hasta var, idare git. Meselen kaç veriyor? 750 bir ay.” Bu hem kız hem annesi, kızın iki kırık var yürüyemiyor. Ben taşıyacam, annesi omuz kırık, ben yardım edecem. Mutfak sonra, zor ama olsun. Sırtımda taşıyom, ihtiyaç olduğunda. Günah yürüyemiyor. Bugün gittim, kahvaltı yaptım[hazırladım], meselen kardeşi[gil]

geldiler, topladım bulaşık yaptım[yıkadım] geldim. [Pazar]Tatil ama misafir vardı. Pazartesi oruç tuttum, bayıldım gitmedim izin aldım; bugün gittim.

Özetle kadın sığınmacılar Karaman'a geldikten sonra bir kısmı Türk olan komşularından yardım alarak iş bulmakta, bu konuda erkeklerden daha aktif olabilmekte, ama onlardan daha az kazanmaktadırlar. Zaten bu da onların daha rahat iş bulmalarıyla ilgilidir. Bu arada kadınlar, ülkelerindeki gibi özel alan ve hane içi üretici rollerine odaklanmaktan çıkmakta, göç yerinde en kıymetli olan alana, yani eve ekmek getirme işine girişmektedirler. Bunun hane içi statü yapılanmasına nasıl yansıdığını aşağıda tartıştım.

Burada kritik noktalardan biri, erkeklerin düşük ücretlerden kadınlardan daha fazla kaçınma eğilimi göstermeleridir. Örneğin, 17 yaşındaki Suriyeli erkek katılımcı şöyle demişti: “fırında çalışıyorum.... Babam işe her zaman gitmez. Başka bacılarım bazen tarlaya bazen de bisküvi fabrikasına gider...” İşin ilginç yanı, erkekler olabildiğince seçici olma olanaklarını kullanırken, hane içinde çocuklar daha kolayca çalışma yaşamına yönlendirilebiliyorlardı. Katılımcıların genel özellikleri bölümünde söz ettiğim gibi, 21 hanedeki 18 yaşından küçük 63 çocuğun %7'si çalışmaktaydı; katılımcı hanelerinde yalnız erkek çocukların çalıştırıldıkları düşünüldüğünde bu oranın daha da yüksek olduğu anlaşılmaktadır: Hanelerdeki toplam 0-18 yaş aralığında erkek çocuk sayısı 36'dır ve bunların %11'i çalışmaktadır. Çalışan çocukların yaşı 11-17 aralıktadır.

Ziyaret ettiğim sığınmacı ailelerin okul çağındaki çocukların Karaman'a geldikten sonra okulu bırakıp, dışarda düşük ücretli de olsa herhangi bir işte çalışmaya başladıkları görüldü. Ayrıca ailenin düzenli işi olmaması okul çağındaki çocukların da dışarda çalışmasına neden olmuştur. Böylece çocukların da çalışmasıyla aileler yoksullukla başa çıkma stratejisi geliştirmişlerdir.

3.10. Kent Kullanımı ve Harcamalar

Araştırmadaki kadın katılımcılar, alışveriş merkezlerinde, pazarda, cadde ve sokaklarda rahatlıkla dolaştıklarını belirttiler. Daha önce evdeki diğer hane üyelerinin iznini almadan sokağa çıkamayan kadınlar pazarda, parklarda, Aktekte Meydanı'nda akşam saatlerinde kocaları olmadan da gezdiklerini söylediler. Kadınlar haftanın belirli günlerinde dini toplantılara gidebiliyor ve ilgili mekânları rahatlıkla kullanıyorlar. Bu mekânlar çoğunlukla camiler ya da evler olmaktadır. Erkek sığınmacılar gibi kadınlar da sokak, park ve bahçeyi kullanıyorlar. Alış-veriş merkezleri ve semt pazarlarına gidip rahatlıkla ihtiyaçlarını karşıladıklarını söyleyen kadınlar, yeme-içme mekânlarını kullanmıyorlar. Sığınmacılar herhangi bir sorunla karşı karşıya geldiklerinde ilk olarak Göç İdaresi ve Emniyet Müdürlüğü'ne gidiyorlar. Sığınmacıların kenti epey kullandıkları görülmektedir.

Sığınmacılar arasında küçük bakkal dükkânı açanlar da vardı. Resmi çalışma izinleri ve vatandaşlık kimlikleri bulunmayan sığınmacılar dükkân açma işini bir Türk kimliğine sahip kişiler üzerinden yapabilmektedir. Görüşmeler sırasında Afganistan'dan gelen 1980'li yıllardan bu yana Türkiye'de yaşayan ve Türk vatandaşlığına geçen kişi, yeni gelenlerle ortak bakkal dükkânı açmışlar. Bakkalda bulunan ürünlerin tamamı İran ve Afganistan'dan geliyormuş. İçeri girdiğimizde kalabalık bir grup Afgan bizi karşıladı. Öğrendiğimize göre oradaki kişiler işe gitmedikleri zamanlarda bu dükkânda vakit geçirirlermiş. İçlerinde çok az kişi Türkçe biliyor ve onlar hakkında bize bilgi veriyordu. Abbas Ağa Mahallesi'nde birbirine yakın mesafede beş tane bakkal dükkânı vardı. Rekabet içerisinde olan işletmeci Afganlar, birbirlerini şikâyet ederek iş yerlerinin kapanmasına da neden oluyorlar. Hatta çalışmada doğrudan katılımcı olan Afgan bireyin bakkal dükkânını da şikâyet etmişler. Bunun üzerine katılımcı Karamanlı birinin yardımıyla tekrar dükkânı

açmış. İnternet kafe ve bakkal dükkânı açan Suriyelilerin de olduğu belediye'deki yetkili kişilerce söylendi.

Katılımcılar kazandıkları parayı daha çok temel ihtiyaçlarını (ör. barınma, gıda) karşılamak için kullanıyorlar. Sığınmacıların söylediklerine göre kazandıkları para kira ve faturaları ancak karşılıyormuş. Geçici kimlik kartlarına sahip olan sığınmacılar, gıda ihtiyaçlarını ise çoğunlukla belediyeden verilen kartlarla alıyorlarmış.

Giyim gıda almıyoruz, çocuk sütü, bez alıyorum. Öyle haftalık pazar olur, bişeyler alıyoruz, para harcıyoruz (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

500 kira, elektrik bunlar çok yani (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Kıramız çok mesela elektrik, suda vereceksin. İnternet var 400-500 hepsi o kadar (Grş. 20: Afganistanlı, 17 yaşında).

Kafe yok. Dışarda meselen çarşı[ya çıkıyorum] (Grş. 11: Yemenli, 32 yaşında).

Yemek, ev kirası önemli. Önce meselen ev kirası sonra yemek. Ev sahibine mecbur kira verecen (Grş. 4: Suriyeli, 36 yaşında).

Sığınmacı kadınlar kıyafet ihtiyaçlarını genellikle Karamanlıların ya da Günişığı Derneği'nin karşılandıklarını belirttiler. Katılımcıların hepsi ilk olarak kirayı ödemekte güçlük çektiklerini söylediler. İkinci olarak en çok harcama yapılan alan faturalar olmaktadır. Üçüncü sırada gıda, kıyafet ve bebek malzemeleri gelmektedir. Kadın ve erkek sığınmacıların kazandıkları para daha çok ev içi ihtiyaçlar için kullanılmaktadır. Göçmen olmaktan kaynaklı ortaya çıkan sorunlar nedeniyle kadın katılımcılar, kazandıkları parayı kendileri için harcamıyorlar. Çünkü kazanılan para temel ihtiyaçlarını ancak karşılıyor.

3.11. Değişen ve Değişmeyen Kültür Kalıpları

Karaman'daki kadın sığınmacıların göç öncesi ve göç sonrası kadınlık deneyimlerinin farklarına bu başlık altında değineceğim.

Göçten sonra ortaya çıkan değişimler kadınlar için kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz yönde olmuştur. Örneğin ülkesindeyken eşinin bir sabah evden çıktığını ve bir daha geri dönmediğini söyleyen Iraklı 47 yaşındaki kadın üç çocuğuyla birlikte savaştan kaçıp Karaman'a gelmiştir. Karaman'a geldikten sonra, 16 ve 14 yaşındaki çocukları okulu bırakıp çalışmak zorunda kalmışlardır. Dokuz yaşındaki en küçük çocuğu ise okulda yabancı olmasından kaynaklı olumsuz davranışlarla (ör., kavga, hakaret) baş etmek zorunda kalmıştır. Kadın katılımcı dini sohbetlerde Kur'an okuyarak para kazanıyor ve Karaman Belediyesi'nin yardımıyla geçimlerini sağlıyorlar. Hane reisi olan kadın, yabancı bir ülkede ilk olarak dil engeli ile karşılaşmış. Kadın olmasını ev dışında başka bir işte çalışmasını engelleyen bir faktör olarak görmüş. Kadının ev dışında çalışamaması ve çevreden yapılan yardımların yetersiz olması nedeniyle 16 ve 14 yaşındaki erkek çocuklar sanayi sektöründe çalışmaya başlamışlar.

Aynı hanelerde erkeklere odaklanarak araştırmasını yürüten Toluk (2018: 64), yoksullukla başa çıkmak için okula gitmesi gereken çocukların çalıştıklarını kaydetmişti. 'Arkadaş zaman alır, çalışmam lazım' diyerek dışarda arkadaşlık bile kurmayan 13 yaşındaki bir çocuk aile masraflarına katkıda bulunduğunu anlatıyordu. Bir başka örnekte ise 17 yaşındaki erkek katılımcı göç etmeden önce evde hiçbir söz hakkı olmadığı, çalışmaya başlayıp eve para getirmesiyle birlikte evde babasına bile sözü geçirdiğini, hatta ablalarının bile yaşça küçük olmasına rağmen ona, ağabey diye seslendiğini kaydetmişti.

Yukarıda örneğini verdiğim Yemenli ve Afgan kadınlar gibi ülkesinde kendi işinde çalışan ama göçten sonra kendi işini yapamayanlar açısından göç, olumsuz bir deneyim

olmuş. Bu durum Yemenli eczacı kadında olduğu gibi bazı katılımcıların eve kapanmasına neden olurken, Afgan ve Suriyeli kadınlarda görüldüğü gibi bazılarının hayata tutunmasına, daha da mücadeleci davranışlar sergilemesine neden olmuş. Benzeri şekilde Toluk'un (2018: 73) araştırmasında ele aldığı 17 yaşındaki erkek katılımcının eve para getirmesinin anlatıldığı örnekte olduğu gibi genç erkek sığınmacılar ve bu araştırmadaki kadınların ev içi rollerinde değişim görülmüştür.

Değişimin hepsi olumsuz yönde olmamış. Örneğin Yemenli katılımcı ülkesindeyken alışveriş, fatura gibi dışardaki işlerin eşinin yaptığını, Karaman'a geldikten sonra ise bu işlerin hepsine kendinin baktığını söyledi. Eşinin Yemen'deyken çocukların bakımında yardım etmediği, göçten sonra çocukların bakımını eşinin de üstlendiğini belirtmiştir.

Ben temiz[lik yaparken] El-Bara[çocuğu] bak[ar], ben hasta [isem]Muhammet temiz[ler] Muhammet çok iyi yardım [eder ama]yemek (...) bilemiyor. Meselen El-Bara mama [yapar], temiz[lik yapar]. Meselen ben hasta Mutasım ödevini yaptı beraber.(...) El-Bara önce iki gün ben gidiyor, akşam Aktekke Mutasım [ile] beraber, Muhammet ve El-Bara ev[de kalıyor]. Yemen'de anne var o bakıyor. Muhammet [işten] gelecek, çok yoruldu[m] [diyor] yatıyor. Fatura ben, hepsi ben, hastane, market hepsi ben. Yemen Muhammet,ben yok (Grş. 11: Yemenli, 32 yaşında).

Yemenli katılımcı ülkesinde çalışan bir kadın olması dolayısıyla ailesinden çocuk bakımı başta olmak üzere birçok destek almış. Ülkesindeki çalışma saatlerinin esnekliği hem ev kadınlığını hem de anneliğini çok zorlamamış. Ev dışındaki fatura, alışveriş gibi işler genellikle eşinin sorumluluğundaymış. Göç ettikten sonra eşinin sadece eve para getirdiğini, çok yorulduğu için eve gelince hemen yattığını, bu yüzden dışardaki işleri kendisinin üstlendiğini anlattı. Ailesinden uzakta olmasından şikâyet eden katılımcı, ilk fırsatta annesinin de yanına geleceğini söyledi. Savaşın bitmesi durumunda Yemen'e geri

dönmek isteyen kadın, Türkiye’de Karaman dışında başka bir şehirde yaşamak istememektedir.

Muhammet[*eşi*] gelecek, ‘çok yoruldu[m]’[*diyor*] yatıyor. Fatura ben, hepsi ben, hastane, market hepsi ben. Yemen Muhammet [*yapıyor*], ben yok. Meselen Yemen’de saat dokuz gidiyor, çalışıyor, saat 12 gelecek. Çok iyi meselen, yemek [*öğle yemeğinden sonra*] saat dört tekrar[*gidiyor*], saat dokuz gelecek, çok iyi. Mutasım[*oğlu*] bebek, lazım meselen ben çalışıyor dört saat. Ama burda meselen çok saat[*çalışıyor*]. Muhammet saat altı gidiyor, saat altı gelecek ama mecbur çalışıyor.

Yemenli katılımcı annesini de Karaman’a getirerek onun emeğinden yararlanmayı planlarken, 28 yaşındaki Afgan kadın katılımcı ülkesinde eşinin annesi, erkek kardeşleri ve eşleriyle birlikte büyük bir evde yaşadıklarını ve bu durumdan memnun olmadığını söylemiştir. Afganistan’da dışarı çıkamadıkları, çıkmak isteseler eşinin annesinden ve erkek kardeşlerinden izin alması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle savaş bitse dahi geri dönmek istemediğini; ayrıca dönmek zorunda kalsalar bile ayrı ev tutacaklarını söylemiştir.

Kunduzda pazara ben gitmiyordum köyde kalıyorduk eşim getiriyordu köyde hanımlar dışarı çıkmak yok. Burası çok iyi orası çok sıkıntılıydı. Babasının büyük abisi var o çok şey hanımlar dışarı çıkmaz diyor. Dügünlerde kaynanamdan izin alıyoruz akrabalara izin verirse çıkıyoruz her zaman çıkmıyoruz (Grş. 16: Özbek asıllı Afgan, 28 yaşında).

Aynı haneye bir başka ziyaretimiz sırasında Afgan ailedeki erkek, dört kızı olduğunu ve eşinin yine beşinci kıza hamile olduğunu söylemiştir. Bu anlatım erkeğin az da olsa beşinci çocuğun da kız çocuğu olmasından rahatsız olduğu izlenimi uyandırmıştır. Bunun üzerine katılımcı kadına, eşinin tekrar evlenmesini isteyip istemediğini sordum: Kadın ülkesinde çok eşli evliliklerin yaygın olduğunu ama eşinin tekrar evlenmesini istemediğini belirtti:

Bir daha geri dönmek istemiyoruz. Savaş var şimdi geri gidemeyiz. Gidersek ayrı ev tutarız. Ben istemem Afganistan’da zenginler çok eşli. Eşimin yedi tane abisi var. Birinin dört tane eşi, dayısının iki tane eşi var. Çocuk olmasa hemen başka karı istiyorlar.

Oysa 36 yaşındaki Suriyeli katılımcı, üçüncü ziyaretimizde eşinin ikinci kez evlenmesini istediğini dile getirmiştir, çünkü bu “iki taraf için de sevap olacak”tır. Eşine aynı soruyu sorduğumuzda ise erkek ikinci bir evliliği hiç düşünmediğini belirtmiştir.

Kadınlar yalnız çok veya tek eşlilik konusunda değil, ama evdeki kararlara katılım, kararları ve uygulamaları yönlendirme konularında da farklılaşmaktadırlar. Örneğin, Afganistanlı 38 yaşındaki kadın katılımcı oldukça baskın bir karakter olarak görünmektedir. Evde herhangi bir konuda karar alırken kendisinin sözünün daha çok geçtiğini kaydetmiştir. Ülkesinde okul öncesi öğretmeni olarak çalışan bu katılımcının ev dışındaki alanlarda (ör., pazar, alışveriş, komşu ev ziyaretleri, park...) oldukça aktif olduğu gözlemlenmiştir. Sohbetimiz esnasında çocukları, annelerinin “hiç evde durmadığını, her zaman dışarda olduğunu” söylemişlerdir.

Baskın olan benim çünkü [eşi] Türkçe az biliyor. Dışarı alışverişe hep ben gidiyorum. Böle yani anne baba tartışmalarda baba biraz baskın, çocukların yanında olmaz tabi. (...) kızlar evlenip gitse belki yardım eder. Dışarı en çok ben çıkıyorum, o sadece çalışıyor. Alışverişe ben çıkıyordum, Afganistan’da yiyecek için o çıkıyor (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Yukarıdaki örneklerde kadın katılımcıların göçten önce ve göçten sonra hayatlarında değişim meydana gelmiştir. Dışarda çalışmayan kadın, göçten sonra ev içi ekonomiye katkı yapmak, savaşın yaratmış olduğu olumsuz durumdan çıkmak için çalışmaya başlamış. Ülkelerinde sadece kadın olmaktan kaynaklanan ev içi rollerle kısıtlanan kadın, göçten sonra farklı alanlarda da kendini göstermiş. Örneğin düşük ücretli işlerde gurur yapıp, çalışmak istemeyen erkeğin yerine kadın ve çocuk ücret düşük olsa da eve para getirmektedir. Kadının göç ettikten sonra rollerinde değişim meydana gelse de

hanelerin hiyerarşisinde değişim meydana gelmemiş. Kadın alınan kararlarda fikrini belirtmiş ama göçten önce olduğu gibi yine son sözü evin reisi olan erkek söylemektedir. Kadın alınan kararlara rıza göstermekle kalmıştır.

Kadın katılımcıların göç ettikten sonra kıyafetlerinde de bir değişme olduğunu gözlemledim. Ülkesinde geleneksel kıyafetlerini (nikap, burka) giyenlerin, Karaman'a geldikten sonra Karamanlılar gibi giydiklerini gördüm. Afganistanlı 28 yaşındaki katılımcının söyledikleri şöyle:

Orda biz yüzümüz örtük yürüyorduk, sadece gözümüz görünüyordu. Burada öle bir şey yok. İstanbul'da da öle yapıyordum, sonra buraya geldik valiliğe gittik. Orada kimlik verirken 'Hanımını dışarda yürürken tanıyabiliyor musun senin eşin mi başka biri mi?' diye 'Yok dedi böyle yüzü kapalı şekilde yürüyor.' 'Onlar da başka yerleri kapalı olsun yüzü açık olsun' dediler. Babası bir şey demedi artık; burada kimse bir şey demez; orda kimse koymaz öle yüzümüz açık olsa dışarı çıksa bağırıyordu, orda yasaktı. Küçük çocuklar başı örtük gidiyordu. Burada nasıl istersek öyle yürüyoruz. Kimse bir şey demiyor. Mükerrerem [kızı] 'Okula örtüsüz gidecem' dedi. Babası 'yok örtük git' dedi. 'Biz Afganız bunlar Türkiye'ye gelmiş değişmiş derler' dedi. Babası örtü örtün dedi. Babası izin vermedi.'

Geleneksel kıyafetlerini Karaman'da da giyen kadınlar aldıkları olumsuz tepkiler sonucu Karaman'da yaşayanlar gibi tesettür kıyafetleri giymiştir. Karamanlılar arasında daha fazla dikkat çekmemek için kıyafetler hâkim olan kültüre uyarlanmaktadır. Ülkesinde geniş bir ailenin üyesi olan Afgan 28 yaşındaki katılımcı çok küçük yaşta evlendiğini, kayınvalidesi ve eşinin ağabeyleri tarafından sürekli ezildiğini, eşinin katılmadığı sohbetimizde dile getirmiştir. Evden dışarıya çıkmak için kayınvalidesinden ve kayınlarından izin alması gerektiği, ama Karaman'da böyle bir sorumluluğu olmadığı söyledi. Görüşme esnasında benimle birlikte kanepede oturan kadın katılımcı, eşinin aniden içeri girmesiyle kanepeden kalkıp kapı önüne oturması ilgi çeken detaylardan biridir.

Kadın katılımcılar, kadın olmaktan kaynaklanan sorunlara ek olarak göç sonrası da sorumluluklarında artış görülmektedir. Ayrıca yapılan görüşmelerde kadınların daha çok dil problemi yaşadığını gördüm. Kadınlar erkeklere göre Türkçeyi daha az öğrenmektedir. Çünkü kadınların daha içe kapanık oldukları, evden dışarıya çok fazla çıkmadıkları, Karamanlılarla ve başka ülkeden gelenler ile iletişim kurmadıkları gözlemlenmiştir. Mecbur olmadıkça evden dışarıya çıkmayan bazı kadın sığınmacıların perdeleri kapalı loş ortamlarda oturdukları yaptığımız ziyaretlerde görülmüştür. Erkekler günlük hayat içerisinde sosyal alanda daha fazla görünür oldukları için çok fazla insanla karşılaşmaları Türkçeyi öğrenmelerini de kolaylaştırmıştır.

Bir başka örnekte ise 16 yaşındaki Suriyeli erkek katılımcı evde olmadığı zamanlarda aile üyeleriyle iletişim kuramıyorduk. Evde Türkçe bilen tek kişi olduğu için genellikle erkek katılımcının evde olduğu zamanları tercih ediyorduk. Evdeki kadın aile üyelerinin daha çekingen, içe kapanık oldukları hemen fark ediliyordu. Birden fazla ziyaretimiz olmasına rağmen bulunduğumuz odada genellikle anne dışında evdeki genç kadınlar olmuyordu. Anne Suriye'den söz açıldığında gözleri yaşlı bir şekilde cevap vermeye çalışıyordu. Suriye'ye savaş biter bitmez dönmek istediklerini belirttiler. Zorunlu göç sürecinde savaş travmasını daha derin bir şekilde deneyimleyen grupların arasından kadınların, kırılgan ve hassas oldukları bu örnekte gözlemlendi. Kadın sığınmacılarda ki savunmasızlık, mutsuzluk ve umutsuzluk duygusu sohbet derinleştikçe açığa çıkıyordu.

Afganların yoğunlukta oldukları mahallede gözlem yaptığımızda da kadınların yabancılarla iletişim kurmadıklarını anladım. Afgan çocuklar yetişkinlere oranlara daha iyi Türkçe konuşuyorlar ve çocukların tercümanlığı sayesinde yetişkinlerle anlaşabiliyorduk.

3.12. Sığınmacıların Gelecekte Beklentileri

Sığınmacı aileler genel olarak Türkiye’den memnun olduğunu belirtirken, çok az kişi savaş biter bitmez ülkelerine dönmek istemektedir. Türkiye’de kalmak isteyen sığınmacılar, Müslüman bir ülke olmalarından dolayı hiçbir yere gitmek istemediklerini söylediler. Vatandaşlık verilmesini isteyen sığınmacılar, ülkelerinde savaş bitse dahi geri dönmek istememektedir. Memnuniyetsizliklerini dile getiren sığınmacıların genellikle Avrupa ülkelerine gitmek isteyenler olduğu gözlemlenmiştir. Sadece bir Afgan katılımcı yaşam şartlarının daha iyi olduğu düşüncesi ile Avrupa ülkelerine (özellikle Kanada) gitmek istiyor. Bu nedenle de üçüncü ülkeye gitmek için Türkiye’yi uğrak noktası olarak belirlemiş.

Katılımcılar, gelecekte beklentilerini, çocuklarının okullarına devam edip, meslek sahibi olmaları, savaşın bitmesi ve imkânlar dâhilinde geri dönme istekleri şeklinde sıraladılar:

Savaş biterse gitmek isterim. Çocuklar okul bitince çok istiyorum üniversiteye gitsin çalışsın diye. İzin yok [Avrupa] çağırmadı. Kanada ya da Amerika kabul ederse gitmek isterim çünkü problem iş. Baba, büyük oğlan, kızlar güzel çalışsın istiyor.[o ülkelerde] iş imkânları fazla (Grş. 21: Afganistanlı, 38 yaşında).

Meselen ben istiyor çalışıyor; (...) Mutasım ve El-Bara okula gidiyor; (...) savaş yok, yatıyor meselen elektrik [fatura] Elhamdülillah. Ben istemiyorum, Mutasım, El-Bara istemiyor büyük Avrupa. Meselen burada olur; ben Yemen seviyor istiyor gitmek, ama şimdi çok zor; meselen anne dedi, 10 sene yok: (...) hepsi bozuk, meselen okul yok, hastane yok (...) Vize ama otur yok, meselen burada ben istiyor. Amerika pasaport var, gelecek burada otur, imaret çok yakın, ama meselen İslam istiyor (Grş. 11: Yemenli, 32 yaşında).

Toluk’un (2018:56) aynı hanelerde araştırma yaptığımız ama erkekleri merkeze alan çalışmasında 17 yaşındaki Suriyeli katılımcı geri dönme isteğini şöyle açıklar:

Burada tam olarak çalışmıyoruz. Savaş bitince buradan gideceğiz. Herkes ülkesine geri dönmek ister. ... Başka bir yere [Avrupa, Amerika] de gitmek istemiyorum. Halep'e dönmek istiyorum.

Yine Toluk'un (2018:57) çalışmasında Yemenli 38 yaşındaki erkek katılımcı Karaman'dan ayrılmak istemediğini şu sözlerle açıklamış:

Savaş bitince geri dönerim diyordum ama çok zaman geçti fikrim değişti. Ben de ailem de buraya alıştık. Burada kalmak istiyoruz. Kısmet ne olur bilmiyorum ama ben Karaman'a çok alıştım. Burada kalmak istiyorum. Güzel memleket. ... Vatandaşlık verirlerse çok iyi olur. Ben çocuklarımın burada yaşamasını istiyorum. Çocuklarım artık Karamanlı oldular. Onlar burada okusunlar, iyi yerlere gelsinler istiyorum. Burada evlenip hayatlarına devam etsinler istiyorum. Tabi bu yine Türkiye devletinin vereceği bir karar. Ama biz burayı çok sevdik ve gitmek istemiyoruz. Bizim Arap tarafında sürekli savaşlar var. Vatan sevgisi öğretilmiyor. Hep birbirleriyle savaşıyorlar. Ama burası öyle değil. Burada insanlara değer veriyorlar.

Bazıları ise, Türkiye'de başka bir şehre yerleşmek istemektedir. Birleşmiş Milletler'in yönlendirmesi doğrultusunda başka şehirlere yerleşen aile üyeleri ya da akrabaları gitmek istedikleri şehirlerde bulunmasından dolayı Karaman'dan ayrılmak istemektedir.

Bize vatandaşlık verirlerse biz istiyoruz burası ama keşke verse. Babam Avrupa istemiyor. Çok zor geldik, vatandaşlık istiyor. Türkiye'de başka bir yer olsa gidecek (GRŞ. 20: Afganistanlı, 17 yaşında).

Ülkelerine geri dönmek isteyenler başka ülkelerde sığınmacı olarak yaşamak istememektedir. Resmi oturma izni ve çalışma izni olmadıkları gibi buna bağlı olarak da pek çok hak (sağlık, yardım) elde edememekteler. Bu nedenle savaşın bitmesi durumunda ülkelerine geri dönmek, savaşın bitmemesi halinde ise başka bir ülkeye (Amerika, Kanada) gitmek istemektedirler. Bazı sığınmacılar ise Türkiye'de başka şehirlerde aile üyelerinin yanına yerleşmek istemektedirler.

3.13. Göç Sürecinde Kadın Olmanın Anlamı

Bu başlık altında kadın sığınmacıların göç ettikten sonra geleneksel kadınlık rollerinde meydana gelen değişimleri ve yaşanan yeni deneyimleri sunacağım.

Küreselleşme, savaş, yoksulluk, işsizlik gibi nedenlerle artan göç kadın ve erkek tarafından farklı şekillerde deneyimlenir. Göç kadınların geleneksel cinsiyet rollerinin değişmesine neden olabilir. Göç kimi kadının özgürleşmesine neden olurken kimi kadının da boyun eğmesine neden olmuştur. Örneğin 28 yaşındaki Afgan kadının ülkesinde büyük bir ev ve geniş aile üyeleriyle birlikte yaşaması, geleneksel kıyafetlerini (nikap, burka) giymeden sokağa çıkmazken Karaman'a geldikten sonra dışarı çıkmak için kimseden izin alma sorumluluğu artık yoktur. Ayrıca aynı kadın sokağa çıkarken yanında bir erkek ya da kayınvalidesi olmadan çıkmazken artık özgürce hareket ettiğini söylemiştir. Savaş bitse bile bu gibi nedenlerle ülkesine dönmek istemeyen katılımcı yine de "Biz Afgan'ız Türkiye'ye gidince değişmişler, demesinler" kaygısı da yaşamaktadır. Görülüyor ki bir taraftan özgürleşen kadına geleneksel kültürlerini yaşatma, yeni kültüre uyum sağlama, aile ve akraba ilişkilerini koruma olarak ek görevler de verilmiş. Özgürleşen kadın evle ilgili kararlarda etkin rol oynamaya başlamış. Önce eşinin ailesi ile birlikte yaşayan kadın ev içinde alınan kararlara uyan kişi iken Karaman'da ev içi kararları kendisi almaktadır.

Göç edilen yerde yaşama daha sıkı tutunmaya çalışan kadın yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle düşük ücretli, güvencesiz ve vasıfsız işlere yönelmelerine neden olmuş. Çocuk, yaşlı, hasta bakımı, ev içinde yaptığı günlük işlerde yoğun emek harcadığı ama hiçbir ücret almayan kadın göçle birlikte dışarda çalışarak düştükte olsa eve para getirmeye başladı. Böylece geleneksel kadınlık görevlerinin dışında çalışma hayatında da var olma çabası göstermektedir.

Eşi savaşta kaybolan kadının göç sürecine çocukları ile birlikte dâhil olması sorumluluk ve görevlerinde artış olduğunu göstermektedir. Hem hane reisi hem de annelik rolünü gerçekleştiren kadına, iki çocuğunun da dışarda çalışarak eve katkı sağlaması yaşanan yoksullukla başa çıkma stratejisi olarak görülebilir. Yaptığım görüşmelerde göç edilen yerde uyum sağlamada kadınların daha hızlı ve başarılı oldukları gördüm. Sadece yapılan bir görüşme kadınların göç sürecinde uyum konusunda daha başarılı olmadığını örneklemektedir. On yedi yaşındaki erkek katılımcının annesi her ziyaretimizde ülkesi hakkında sorduğumuz sorulara gözleri yaşlı bir şekilde cevap veriyor ve mutsuzluğunu dile getiriyordu. Yaşanan savaş gibi travmatik olaylar, hayatta kalma mücadelesi, yakınlarını kaybetme duygusal olarak derinden etkilemiş.

Sığınmacı kadınların en önemli sorunlarından biri istihdam konusudur. Katılımcılar iş bulmada da birçok engelle karşılaşmış. Bu nedenlerin en başında dil ve çalışma izinlerinin olmayışı gelmektedir. Yemenli eczacı kadının dil bilmediği için kendi işini Karaman'da yapmaması, 38 yaşındaki öğretmen Afgan kadının hasta bakıcılığı yapması, farklı alanlarda iş hayatına katılmaları göçün yarattığı olumsuz etkilerdendir. Kaçak çalışmak zorunda kalan bu kadınlar ne kadar eğitilmiş olsalar da düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda bırakılmış.

Keyifli sohbetlerin yapıldığı, birlikte güzel vakit geçirdiğim evlerden biri olan Suriyeli aileyi ziyaret etmek için, kocanın evde olmadığı zamanları tercih ediyordum. Oldukça şakacı bir kişiliği olan 36 yaşındaki kadın katılımcı, eşinin evde olduğu zamanlarda fazla konuşmuyor ve sorulan soruları cevaplarırken eşinden onay alıyordu. Dışarda çalışan kadın yorgun gelen eşine hizmet ediyor ayrıca ek olarak evin günlük işlerini yapıyordu. “Eşinize ev işlerinde yardım eder misiniz?” şeklinde soru yönelttiğimizde hem kadın hem erkek “ev işlerini kadın yapar” şeklinde yanıtlamıştı.

Araştırmada kadınların ev dışı alanda çalıştığını gösteren örnekler olsa da genellikle kadının görevleri değişmiyor. Kadın her ne kadar çalışsa da eve gelince ev işlerini, yemeği yine kendisi yapıyor. Erkeğin görevi burada sadece dışarda çalışıp eve para getirmek. Görüşme yaptığım kadınların kocaları ev işlerinde yorgun olan kadına yardım etmiyor.

Yemenli 31 yaşındaki kadın katılımcının eşi ev işlerinin büyük bir kısmını eşinin yaptığını, yardıma ihtiyacı olduğu zamanlarda kendisinin yaptığını söylemiştir. Örneğin eşi hasta olduğunda çocuklara bakma, temizlik ve yemekleri kendisinin yaptığını belirtmiştir. Hatta çoğu zaman kadın çocukları evde eşine bırakıp, komşularıyla gezmeye çıktığını söylemiştir.

Göç olgusunu evli, nişanlı ve bekâr kadınlar farklı farklı deneyimlemektedir. Evli kadınlar çocuklarının geleceğini düşünerek savaş ortamından kaçarken, nişanlı olan kadın mutlu bir hayat sürmek için ülkesinden ayrılmaktadır. 17 yaşındaki Afgan nişanlı kadın ülkesinde savaş nedeniyle yarım kalan evlilik hayallerini Karaman'da gerçekleştirmek istemektedir. Yaptığım ziyaretlerde çatışmalardan uzak, mutlu bir yuva kurmak istediğini söyleyen katılımcı evlilik hazırlıklarını karşılamak için elma deposunda çalışmaktadır.

Araştırma süresince gözlemlediğim ve katılımcıların anlatımlarıyla desteklediği şey kadınların sokakta ve çalışma hayatında daha aktif rol aldıklarıdır. Çocukların günlük hayat içerisinde dili daha iyi kullanmaları ve kadınların daha görünür hale gelmesi evin reisi olan erkeğin bir adım önüne geçmesine de neden olmuştur. Çünkü yabancı bir ülkede erkeğin iktidarının az da olsa sarsılmasına neden olmaktadır. Kadın ve çocukların hem çalışma hayatında aktif olmaya başlamasıyla hem de karar almada söz hakkı elde etmesiyle erkeğin otoritesi göçten önceki etkisini dışardan bakınca göstermiyor gibi görünse de erkek sığınmacılar hane içerisinde otoritesini devam ettirmektedir. Suriyeli katılımcı, kocası evde

olduğu zaman sorduğumuz sorulara göz teması kurarak cevaplaması bu duruma örnek gösterilebilir.

Kadınların, göç sürecinde kültürel şokla karşı karşıya geldiklerini çalışmamda deneyimledim ve bu da çalışmanın geçerliliğini arttırdı. Göç edilen yerde kadınlar sosyal dışlanma, yalnızlık, dil ve kültürel farklılık gibi nedenlerle çevreye yabancı kalmaktadırlar. Nitekim araştırmada sığınmacı kadınlarla yaptığım ön görüşmelerde, aşağıda bazı ayrıntılarına değindiğim üzere, geri gitmeyi istemedikleri halde dışlanma, ayrımcılık gibi sorunlar yaşadıkları gözlemledim. Örneğin, kız çocukları ülkelerinde okula gittikleri halde, dil ve dışlanma sorunları yüzünden Karaman'da okula devam etmedikleri dile getirilmiştir. Görüşmelerde sadece kocası olan kadınlarla değil, kocası kaybolan, savaşta ölen kadınlarla da görüşülmüştür. Bu kadınlar, çocuklarının geleceği için ülkelerinden ayrılmayı göze aldıklarını, bazıları da Avrupa'ya gitmek için Türkiye'ye geldiklerini anlatmışlardır. Göç edilen toplumda zaten ikincil konumda olan kadınlar, geldikleri toplumda da bir yer edinemediktedirler: Görüşüklerimin çoğu Türkçe bilmemekte, çoğunlukla ev içinde kalmakta, zorunlu olmadıkça dışarı çıkamamakta ve bu nedenle hem Türkçeyi öğrenememekte, hem de yaşadıkları ortamı tanıyamamakta ve yerli halkla çok fazla iletişime geçmemektedirler. Yaptığım ev ziyaretlerinde göçmen kadınların genellikle perdeleri kapalı, loş ortamlarda vakit geçirdiklerini gözlemledim. Kadın sığınmacıların çalışmama nedenleri arasında onların zaten kendi ülkelerinde de çalışmıyor olmalarının yanı sıra, dil sorunu, yasal sorunlar, kültürel farklılıklar gibi faktörler de rol oynamaktadır. Görüşmelerden birinde ailedeki üç kadın üniversite mezunu olup, ülkelerinde de hiç çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Görülüyor ki genellikle sosyal alanı erkekler, "erkeklik bağları" ve oluşturdukları "ataerkil pratikleri" ile şekillendirirken, kadınlar bu yaşam pratiklerini dezavantajlı kişiler olarak deneyimlemektedir.

3.14. Toplumsal Cinsiyet Örüntüleri

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların geleneksel kadınlık ve erkeklik rollerinde göçten sonra herhangi bir değişiklik meydana gelip gelmediğini irdeledim.

Kadın sığınmacılar çocuk bakmak, yemek yapmak gibi geleneksel rollerini göçten önce olduğu gibi yine sürdürmektedir. Kadınlar ev dışında çalışsa bile akşam eve gelince kaldığı yerden rollerini gerçekleştirmektedir. Kadının dışarda çalışma alanları yine rolüne uygun işler olmaktadır. Araştırmaya katılan kadın katılımcılar genellikle elma deposu, hasta bakıcı ya da ev içi hizmet sektörlerinde çalışmaktadır.

Erkek katılımcılar göçten sonra kendi mesleklerine uygun işlerde çalışmasalar da toplum tarafından erkeklerin çalışması gereken alanlar olarak görülen inşaat, bekçilik, elma deposunda yük taşıyıcılığı yapmaktadır. Araştırmada görüştüğüm erkek katılımcıların tamamına yakını ev işlerinde kadına yardım etmemektedir. Çok az kişi mecbur olduğu zamanlarda yardım edebileceğini söyledi. Bir erkek katılımcı ise yemek, temizlik ve çocuk bakım işlerinde kadına sık sık yardım ettiğini belirtti. Hatta kadın dışarıda gezmek istediğinde çocuklara kendisi bakıyor ve eşi tek başına bazen de komşularıyla gezmeye gidiyor.

Suriyeli 36 yaşındaki katılımcı hem hasta bakıcı hem de ev işlerinde çalışmakta. Bir ziyaretimizde evde olan 16 yaşındaki erkek çocuğa; “annesini çalıştığı günlerde ev işlerinde kız kardeşine yardım edip etmediğini” sorduğumda “hayır” yanıtını aldım. Aynı soruyu annesine sorduğumda; ev işlerinde yardım ettiğini, kız kardeşi yemek yaparsa erkek kardeşinin de temizlik yaptığını söylemesi üzerine 16 yaşındaki erkek çocuk odadan utanarak çıktı. Kadının uğraş alanı olarak görülen ev işleri erkek tarafından yapılması kimi zaman onur kırıcı olarak görülmektedir. Aynı hanedeki 16 yaşındaki erkek çocuk başka bir şehirde, şantiyede bulaşıkçılık ve garsonluk yapmış. Kadının yapması gereken işi orada

niye kendisinin yaptığı sorduğumda; “çünkü orada hepsi erkek” yanıtını aldım. Mekânın cinsiyetlendirilmesi içinde bulunulan koşullara göre değişmektedir. Başka bir hanede aşçılık yapan erkek katılımcı, evde yemeklerin kadının yapması gerektiğini ima etti ve evin “kadının memleketi” olduğunu söyledi.

Afgan evli katılımcılar arasında en çok dikkatimi çeken kadın erkek arasındaki yaş farkı oldukça belirgin olmasındı. Erkeğin 50’li yaşlarda kadının ise 20’li yaşlarda olduğu katılımcılar var. Erkek ileri yaşından dolayı iş bulmada zorluk yaşamış ve erkeğin yerine kadın çalışmaya başlamış. Ziyaret ettiğimiz sırada erkek katılımcı bir yaşından küçük bebeğiyle bizleri kapıda karşıladı. Çalışmayan yetişkin erkeklere göre çalışan genç erkeklerin otoritesinin ev içerisinde arttığını gözlediğimiz örnekler de var. Örneğin Toluk’un (2018: 71) çalışmasında ortaya koyduğu gibi 17 yaşındaki Suriyeli erkek katılımcı otoritesinin arttığını şu sözlerle ifade etti:

Önceden ben söylüyor onlar beni dinlemiyordu, şimdi beni dinliyorlar. Önceden baba çalışıyor para veriyordu, şimdi ben çalışıyor para veriyorum.

Babanın otoritesinin çok belirgin olduğu hanelerde vardı. Erkek evde yokken rahat konuşan kadınlar, erkek evde iken göz teması kurarak sorularımızı yanıtlıyorlardı. Sohbetimiz erkeğin kontrolü altında yapılıyor ve erkeğin olduğu mekânda kadın az konuşuyordu. Aynı hanede erkek katılımcıyla görüşme yapan arkadaşşıma, başka bir odaya geçmesi için baba izin vermedi ve yanında görüşme yapmasını istedi.

Araştırmada çok eşli katılımcılarla karşılaşmadım ancak ikinci evliliği yapmak isteyen bir erkek katılımcı ve kocanın ikinci kez evlenmesini isteyen bir kadın katılımcı vardı. Ayrıca belediyeedeki mülteci komisyonundaki yetkili kişi bazı Karamanlı erkeklerin eşlerini sığınmacı kadınlarla (özellikle İranlı kadınlarla) evlenmekle tehdit ettiğini belirtti.

Bir kadının bir başka kadın için tehlike görüldüğü ve erkeğin bu şekilde kadını kontrol altında tuttuğu görülmektedir.

Katılımcılar arasındaki evlilikler genellikle aile büyüklerinin istekleri doğrultusunda olmuş. Çok az katılımcı evlenmeye kendileri karar vermiş. Araştırmada akraba evliliklerinin de olduğu örnekler var. Örneğin 38 yaşındaki Afgan katılımcının kızı amcasının oğlu ile nişanlanmış. BM bu aileyi Karaman'a yerleştirirken, kızının nişanlısını Adıyaman'a yönlendirmiş. Gerekli izinler alınıp, resmi olarak evlenen çift Karaman'da ailesiyle birlikte aynı evde yaşamaktadır. Akraba evliliğinin olduğu bir başka örnek ise, 28 yaşındaki Özbek asıllı Afgan katılımcının evliliğidir. Küçük yaşta babasını kaybeden kadın, amcasının evinde büyümüş. Evlilik yaşına gelince aynı evde büyüdüğü amcasının oğlu ile evlendirilmiş. Kendi evliliklerinde söz sahibi olmayan katılımcılara, "Türkiye'de kalması halinde çocukların Türk biriyle evlenmesini isteyip istemediklerini" sorduğumda bu duruma "çocuklarının karar vereceğini, tek şartlarının ise Müslüman olması" gerektiğini söylemişlerdir.

Araştırmada evlenmeye kendileri karar veren katılımcılar da var. Örneğin Yemenli katılımcılar evlenmeye kendileri karar vermiş ve iki oğlu var. Çocuklardan biri Karaman'a geldikten sonra doğmuş. "Bir kız çocuk daha ister misin?" diye sorduğumda kendisinin hep kız kardeşi olduğu için istemediği söyledi:

İkimiz[karar verdik]. Muhammet komşu oğlu. Bir sene konuş biz, anne biliyor, anne öğretmen Muhammet'in annesi öğretmen. Benim anne Muhammet'in anne arkadaş. Muhammet dedi evlenelim.... Başka çocuk istemiyor ben. Seviyor oğlan, kız güzel ama önce ben dört kız bir erkek. Muhammet yeter [dedi] şimdi. Meselen hepsi zor, bebek var para lazım. Var iki çocuk yeter (Grş. 11: Yemenli, 32 yaşında).

SONUÇ

Sığınmacıların Karaman'a yerleşme süreçlerini ve yaşam deneyimlerini anlamaya çalıştığım bu çalışmada, yeni yaşama tutunmak için geliştirdikleri stratejilere, geçim mücadelesinden sosyal ilişkilerine, iş bulma ve çalışma tecrübeleri gibi konuları irdelemeye çalıştım. Göç edenlerin göç hikâyelerini, yeni yerleşim yeri olan Karaman'a yerleşme süreçlerini, bu sürecin güçlüklerini, sağlanan desteklerden nasıl yararlandıklarını, önceki göç edenlerle bağlarını, göç etmenin sosyal dünyalarına etkilerini ve değişen kültürel özellikleri üzerinde durdum. Araştırmanın en başında toplumsal cinsiyet konusu olarak ele alsam da daha çok göçmen kadının deneyimlerine odaklandım.

Katılımcıları Suriye, Afganistan, Sudan, Yemen, Filistin ve Irak'tan gelenler oluşturmaktadır. Afganların hepsi, Suriyelilerin ise tamamına yakını kırsal kesimden gelmektedir. Diğer ülkelerden gelenler ise şehirde yaşayanlarmış. Sığınmacıların yarısı BM tarafından diğer yarısı ise eş, dost, akraba ile kurdukları sosyal ağlar aracılığıyla Karaman'a gelmişlerdir. Sosyal çevre ile olan ilişkilerde Karaman'daki "istenmeyen grup" genellikle Afganlardır. Çalışma boyunca hem yetkililer hem de sığınmacılar arasında bu görüşün yaygın olduğunu gördüm. İranlılar da sığınmacılar arasındaki bir başka istenmeyen grubu oluşturmaktadır. Diğer ülkelerden gelen sığınmacılar İranlılar hakkında çok fazla bir şey söylemeseler de Yemenli katılımcılar İranlı sığınmacılarla iletişim kurmak istememektedir, çünkü ülkelerinde çıkan savaşa İranlıların neden olduğunu düşünmektedirler.

Sığınmacılar Türkiye'ye gelirken pek çok zorluk atlatmışlardır. Bazıları pasaportlarıyla yasal yollardan giriş yaparken, bazıları bu işin ticaretini yapan insanlara para vererek kaçak yollardan Türkiye'ye giriş yapmışlardır. Göç yolunda çocuklar hastalanmış, hamile olan kadınlar açlık ve susuzluk çekmiş. Yolun bir kısmını yürüyerek,

bir kısmını atla, bir kısmını ise arabaların bagajlarında saklanarak gelmişler. Pasaportlarıyla Türkiye'ye giriş yapmak istemeyen Suriyelilerin ise resmi olarak ülkeden çıktıklarının görünmesini istemedikleri ön görüşmelerde söylenmiştir.

Karaman sığınmacıların şehir içinde yaşamalarıyla birlikte artan kiralar, azalan işçi ücretleri dikkat çekilmesi gereken özelliklerdir. Yerli halk bu durumu bir fırsata çevirip, kiraları arttırmaktadırlar. İstihdam sorunu sığınmacıların yaşadığı en önemli konulardandır. Sığınmacı aileler, fahiş kira ve ucuz emek politikalarıyla baş etmek için aile üyelerini iş hayatına katmaya çalışmaktadır. Tekil olarak az kazansalar da çalışan kişi sayısının artmasıyla, Karamanlı bir ailenin aylık kazancından fazla olabilmektedir. Sığınmacı oldukları için bu insanlar kaçak çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Eğitim seviyeleri yüksek olmasına rağmen sığınmacılar, yerli halkın çalışmak istemediği alanlarda düşük ücretle çalıştırılmaktadır. Örneğin bilgisayar mühendisi olan Sudanlı erkek katılımcı hurdacılık, okul öncesi öğretmeni olan kadın ise hasta bakıcılığı ve ev temizliği yapmaktadır.

Sığınmacıların yerleşim yeri olarak tercih ettikleri mahalleler çoğunlukla etnik, sınıfsal ve kültürel ilişkilerini yansıtmaktadır. Afgan aileler daha çok Karaman'da "abdal" olarak adlandırılan Romanların yaşadıkları semtlerde yaşamayı tercih ederken, diğer ülkeden (Suriye, Yemen, Filistin, Sudan, Irak) gelen aileler merkeze yakın yerlerde yaşamaktadır. Afganların barınmak için "seçtikleri" yerler fiziksel yönden kötüydü. Merkezde yaşayan sığınmacılar içerisinde de apartmanların bodrum katlarında, ev sahibinin depo olarak kullandığı yerlerde veya evin yalnız bir odasında yaşayanlar vardı. Tokyo'ın (2018) dediği gibi geçici koruma statüsünde bulunan kadınların çoğu hiç güneş ışığı almayan bodrum katları ya da gecekondularda yaşadıkları belirtirken bazı aileler masrafları azaltmak için evleri başka kişilerle paylaşıyor. Bu durum kadınların savunmasızlıklarını da artırıyor. İyi evlerde oturanların ise ülkelerinde varlıklı aileler

olduğu ve belirli bir birikimle geldikleri anlaşılıyordu. Evler kiralanırken ve iş bulurken akraba veya hemşeri ağlarına sahip olanlar daha şanslı idiler. Görüşmeler sırasında fabrikada çalışan sığınmacıları Karamanlılar şikâyet ederek işten çıkarılmalarına yol açmışlardı. Görülüyor ki göçmenler var olan yedek iş gücünü çoğaltmakta iken, az sayıdaki iş imkânını yerleşik halkın elinden aldıkları düşünülmektedir.

Sığınmacılar geldikleri ülkelere uyum sağlamaya çalışırken kimi zaman isteyerek kimi zamansa o toplumda yaşayabilmek için mecbur bırakılmaktadır. Sığınmacılar kendi ülkelerine özgü ürünlerin satıldığı küçük bakkal dükkânları açarken, Arapça tabelalar yerine Türkçe tabelalar kullanarak asimile edilmek istediklerini göstermektedir. Öner'in (2016:13-17) Abadan Unat'tan aktardığına göre göçmenler bir tehdit unsuru olarak algılandıklarında güvenliği sağlamak için asimile edilirler ve entegrasyon yerine asimilasyon derecelerine bakmak daha uygun olur. Üniversitelerin açmış olduğu TÖMER ve belediyenin açtığı Türkçe kurslar sığınmacıların sosyal hayata uyumu için önemlidir. Kimi zaman büyük grup içerisinde küçük grubu temsil eden sığınmacılar, kendi yaşam tarzı ve alışkanlıklarıyla var olma çabasını sürdürmektedir. Örneğin sığınmacı ailelerin bayram kutlamaları (bayram boyunca yemek masasının kurulu olması) ve düğün adetlerini (yeşil elbise ve kadın/erkek ayrı eğlencelerin yapılması) kendi ülkelerindeki gibi yapmaları bu durumu örneklemektedir. Evlere yaptığımız ziyaretlerde kendi ülkelerine ait televizyon kanallarının açıldığını ve kendi aralarında sürekli Arapça ve Farsça (Afganlar) konuştuklarını gördük. Kadınlarla sohbetimizde ülkelerine geri dönemeseler bile çocuklarına kendi ana dillerini öğreteceklerini belirttiler. Kandiyoti'nin de (2011: 173) söylediği gibi kadınlar hem kültür hem de dil olarak daha geniş toplumda kolay erimez, alt kültürel özelliklerin koruyucusu olarak kabul edilirler. Göçmen kadınlar ana dillerini kullanmayı ve yöresel alışkanlıklarını sürdürerek çocuklarını yetiştirirler. Böylece

kültürlerini yeniden üretirler. Kendi ülkelerinde bile azınlık kadınlar kültürel farklarını erkeklerden daha iyi bilir ve korurlar.

Örnekleme grubundaki sığınmacıların tamamına yakını kendilerini Türkiye'ye borçlu hissetmektedir. Evlerinde ya da işlerinde kendi bayraklarının yanında Türk bayrağının da olması minnet duygularını görünür kılmaktadır. Türkiye'de olmaktan memnun olmayan sığınmacılar daha çok Avrupa ülkelerine gitmek isteyen kişilerdir. Neden Avrupa'ya gitmek istediğini sorduğumda ise şartların daha iyi olduğunu yabancılara verilen maaşı gerekçe göstermişlerdir. BM'nin Avrupa ülkelerinde mülteci olan kişilere verdiği harçlığı Türkiye'deki sığınmacılar muhtemelen maaş olarak düşünmektedir.

Hanedeki bireyler arası ilişkileri de irdelediğim ama daha çok kadını merkeze alarak yaptığım araştırmada, zorlu durum karşısında göç etmeye karar vermede kadının rolü erkekle birlikte ortak karar sonucu olmuş. Kadınların sığınma deneyimini erkeklerden farklı yaşadıklarının bir göstergesi, göçten sonra kadınların sorumluluk ve görevlerinde artış olması gösterilebilir. Kadınların göç sürecine daha hızlı uyum göstermeleri aile reisi ve annelik rollerini sürdürme, aile üyelerini bir arada tutma için güçlü olmasını da gerektirmiş. Daha önce ülkesinde ev kadını olan kadın göçle birlikte ev dışında gelir getirici işlerde çalışmaya başlamış. Okul, hastane, alışveriş ve fatura gibi işler için sosyal alana çıkan kadın böylece yeni kapılar da aralamış. Ayrıca yeni sorumluluklar yüklenen kadına yeni kültüre uyum gösterme zorunluluğu kendini göstermiş. Kadın üzerindeki ülkesinde yaşadığı baskının azalması, göç sürecinde olumlu nedenlerinden olmuş. Örneğin Özbek asıllı Afgan kadın katılımcı ülkesinde kocasının ailesi tarafından baskı görürken Karaman'a geldikten sonra bu durum ortadan kalkmış.

Sorguladığım argümanlardan biri küreselleşmenin göçün niteliği ve miktarını etkilediğiydi. Ulaşım ve teknolojiye gelişmelerin artmasıyla birlikte insan hareketliliği

önemli ölçüde hız kazanmıştır. Göçmen kadınlar, ülkelerinde bıraktıkları aile üyeleriyle her an iletişim halinde olup, gerekli şartlar sağlandığında internet üzerinden görüntülü olarak konuşuyorlarmış. Böylece her iki tarafta ülkede olan bitenlerden haberdar oluyorlar ve geri dönüp dönemeyeceklerine karar veriyorlarmış. Böylece yakın ve uzak ayrımlarının bir anlamının kalmadığı, iletişimle zaman sorununun ortadan kalkması ile birlikte sınırların, sürekli hareket halinde olan göçmenler için sorun olmaktan çıkmıştır.

Bauman'ın (2012) "aşağıdakiler" ve "yukarıdakiler" ile "yakın" ve "uzak" mekânlara ilişkin kavramlaştırmaları, Karaman'a sığınmacı olarak yerleşen kadınların analizi için yararlı olmuştur. Şöyle ki, sığınmacılar da ülkelerinden uzakta başka bir ülkede, kendi kültürlerine yabancı, alışkanlıklarına uymayan, dolayısıyla bilinmezlerle dolu ve endişe yaratıcı hayat şartlarına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Örneğin bulgularda ortaya çıkan Suriyeli bir kadının, ülkesinden söz açıldığında gözleri yaşlı bir şekilde bize bakarken yeni yerleşim yerlerinde kültüre yaban kaldığı ve uyum sağlamak için hiçbir uğraşı içinde olmadığını gözlemledim. Göçten sonra hayata tutunmak için diğer kadınlardaki mücadelecî davranış Suriyeli kadında görülmemiştir.

Göçmenlerin yeni yerleştikleri ülkelere nasıl uyum sağlayacakları ataerkil ve erkeklik pratikleriyle pazarlık edilmesine bağlıdır (Akis, 2016:395). Göçten sonra sığınılan ülkede kadınların sonradan kazandığı ve kaybetmek istemediği toplumsal roller olabilirken erkekler kaybettikleri statülerini kazanma çabası içerisine girebilirdi ama aşağıda kaydedildiği gibi, toplumsal cinsiyet düzeni veya rejiminde radikal bir dönüşüm olmadığından dolayı buna gerek kalmamıştır. Göçmen ağlarıyla birlikte geliştirilen bazı değerler, göçmenleri ve göçmen ailelerini de etkilemektedir. Yaşanan bu etkilerden bir tanesi de, göçle gelinen ülkede göçmen ailelerin var olan ataerkil aile yapılarında belli kırılmaların gözlenmesidir. Daha önce belirtildiği üzere, küreselleşme sürecinin işgücü

üzerindeki etkilerinden bir tanesi de, ucuz işgücüne olan aşırı taleptir. Bu talebin yarattığı sonuç ise kadınların ve çocukların çalışma hayatının içerisine itilmesidir. Göçmenlerin (daha fazla) kazanç sağlama istekleri, göç ettikleri ülkede tutunma ve yaşama istekleri kadını iş hayatına sokmuş ve aile yapısı içerisinde gerek sosyal gerekse de ekonomik bir yeniden yapılanma yaratmıştır. “Buna göre denilebilir ki, göçün oluşturduğu ilişkiler ağı sadece göçmene destek hizmeti vermekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlıyor” (Abadan-Unat, 2002, 19).

Görüştiğim göçmen kadınlar sosyal alana daha kolay, çabuk uyum sağladıkları ve daha kolay iş buldukları saptanmıştır. Böylece kadının eve para getirmeye başlamasıyla, geldiği ülkedeki işine devam edemeyen ve toplumsal statüsünü kaybeden erkeğin önüne geçmesiyle birlikte aile içi iktidar dağılımının değişmesine de yol açabilirdi. Ancak kadınların iş hayatına atılmalarıyla ev içinde cinsiyet rollerinde bir değişme ya da yeni bir iş bölümü meydana gelmemiştir. Kadınlar yine geleneksel kadınlık rollerini erkeklerin kararları çerçevesinde yerine getirmeye devam etmektedir. Mekân ve pratiğin iç içe geçmesinden kaynaklı kadınlık genelde ev içinde bırakılmaktadır.

Büyük kentlerde ev dışında çalışan kadınlar ev işlerinde yardımcı olmaları için alt sosyo-ekonomik gruptan kadınları çalıştırırlar. Günümüzde göçlerin artmasıyla ev işleri görevinde göçmen kadınlar da yer almaktadır. Bu durum işveren için fırsata dönüşmüş olsa da göçmen kadının yoksullukla mücadele açısından aile gelirine katkı sağlamaktadır. Bu durum kadının ataerkil aile ilişkilerinde bir dönüşüm yaratmamış, ama Böylece aile içindeki konumunu daha iyi hale getirme, ev içinde ve dışında alınan kararlarda söz sahibi olma bakımından bir dönüşüm yaratmış.

Yerel yönetimler tarafından kadınlara meslek edinme faaliyetleri yapılmaktadır. Karaman Belediyesi kadınların hem sosyal hayata uyum hem de yapılan el işlerini pazarlayarak aile gelirine destek olmaları amacıyla kurslar açmıştır.

Göç eden insanlar cinsiyetlerine göre ayrı ayrı etiketlenmiştir. Kadın ise fuhuş yapmakla, erkek ise var olan iş gücünü yerleşik halkın elinden almakla etiketlenmektedirler. Araştırmada kadınlardan taciz gibi sorunla karşılaşan biriyle görüşmedim.

Geniş aile ilişkilerinin çözülerek çekirdek aile ilişkilerine doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Katılımcılar ülkelerinde büyük evlerde anne, baba, kardeşler ve onların aileleriyle hep bir arada yaşayıp, kazandıkları para ortak bir havuzda toplanırken göçten sonra çekirdek aileye dönüşmüşler. Geniş ailede yaşayan kadınlar kocalarının daha önce kendileri için para kazanmadığını söylerken, göçten sonra kazandığı paranın kendi ev ihtiyaçları için olduğunu söylemiştir.

Connell (1987: 131-167) toplumsal cinsiyet alanının ana yapıları olarak ifade ettiği emek, iktidar ve kateksis ilişkisinde şekillenen farklı erkeklikler olduğunu söyler. Bunlardan biri de “işbirlikçi erkekler” tiplmesidir. Bu araştırmada işbirlikçi erkek tiplmesini kadınlara uyarladım ve katılımcılar arasında bu tiplmeye uyanlarla karşılaştım. Araştırmada, Connell’ın (1987) belirlediği kadınlık tiplerinden özellikle “öne çıkarılmış kadınlık”la karşılaştım. Bazı “direnen dişilik” tiplmeleri de karşıma çıktı. Evde “daha çok benim sözüm geçer” diyen kadın, çocukların yanında erkeğin otoritesini sarsmamak için rol yapabiliyordu. Bu durum Connell’ın (1987) erkeklik tiplmesinden kadınlara uyarladığım “işbirlikçi kadın” tiplmesini çalışmada örnekliyordu. Kadınlardan biri eşinin ikinci bir evlilik yapması halinde karşı çıkmayacağını söylemişti. Kadınlar bizimle rahatça konuşuyor ve sokakta sık sık kocası olmadan gezebiliyordu.

Sığınmacı kadınlar toplumsal cinsiyetten ve göçmenlikten kaynaklanan sorunlarıyla başa çıkmaya çalışırken, kendi yaşamlarını az ya da çok kurma olanakları da buluyorlar mı? Araştırmamı bu soruya cevap alacak şekilde kurgulamıştım. Kadınlar göç öncesine göre daha fazla çalışma hayatına atılmışlar. Bu durum kadın-erkek ilişkilerinde önceki yaşamlarına oranla eşitlik bakımından bir iyileşme yaratmamış ancak bir ilerleme kaydetmelerine olanak sağlamış. Göç ettikten sonra erkeğin yerine kadının çalıştığı hanelerle görüşme yaptım. Çalışmayan bir erkeğin kadının rolü olan çocuk bakmayı üstlendiğini gördüm. Ayrıca çocukların evin “reisi” olan erkekten daha iyi bir şekilde günlük yaşamı şekillendiren dili (Türkçeyi) konuşabildiğini gözlemledim. Bu değişmelerin hepsi, eril iktidarı az ya da çok sarsıyor. Dolayısıyla bu araştırma, Connell’in (1987) terminolojisindeki yeniden inşayı veya bir başka deyişle kısmi dönüşümü doğruluyor.

Belirli işlerin belirli insan kategorilerine göre düzenlenerek bölüştürülmesiyle oluşturulan cinsiyete dayalı iş bölümü, güçlü bir toplumsal kısıtlama mekanizmasını da beraberinde getirir. Bu kısıtlama, kadınları ustalık veya beceri gerektirmezmiş gibi görünen alanlara sıkıştırırken, emeklerinin karşılığını da önemsizleştirip değersizleştirir (Connell, 1987). Tüm bunlara rağmen cinsiyete dayalı işbölümü her ne kadar belirlenmiş olsa da kesinlikten uzaktır. Tıpkı erkeğin çocuk bakması, kadının erkeğin yerine çalışması gibi. Bu tür dönüşüm ev içi iktidarı değiştirdiğinin önemli bir göstergesi olabilir. Kadın az da olsa erkeğin hane içi iktidarına ket vurarak karar mekanizmasına müdahale edebilecek hale gelebilir. Dolayısıyla karar mekanizmasının değişmesiyle Connell’in (1987) ifade ettiği gibi erkeklerin hane içerisinde daha az saygı görecekları yönünde endişelendirmektedir.

Araştırmanın iddialarını şu şekilde sıralamıştım: Birincisi toplumsal cinsiyet düzeninin etkisiyle kadın göçmenlerin, zorunlu göç sürecinden, erkeklerden daha farklı şekillerde etkilendikleriydi. Görüşmelerimde çocuklarıyla göç eden kadınlarda vardı.

Ülkesinde eve ekmek getiren erkek iken, göçten sonra bu sorumluluğu kadın üstlenmişti. Kadınların duygusal ve sosyal hayatlarında çalkantılar meydana gelmiş olduğunu gördüm. Örneğin gözleri önünde ölen akrabalarını, gözleri yaşlı bir şekilde anlatıyorlardı.

İkinci iddia, yaşanan somut mekândaki (ör., Karaman'daki) yerleşiklerin sığınmacıları kabul etme biçimleri ve düzeyleri, sığınmacıların toplumla olan ilişkilerini ve geldikleri toplumda kendilerini konumlandırma biçimlerini etkiler; ama sığınmacıların bu ilişkilere katılma biçimleri, kendi aralarında kurdukları göçmen olmaktan kaynaklanan dayanışma ağlarından da etkilendiği idi. Araştırmada hem Karamanlıların hem de göçmenlerin birbirlerine olan dışlayıcı tutumları açığa çıktı. Göçmen kadınların birçoğunun mecbur olmadıkça evden dışarıya çıkmadıkları görüldü. Evlerin pencereleri kapalı, loş ortamlarda yaşadıkları görüldü. Akrabalık, eş, dost gibi sosyal ağlarla kurdukları ilişkiler sayesinde sığınmacılar bir arada dayanışma içinde yaşadıkları görüldü. Karamanlıları bu sosyal ağ içerisine çok fazla dâhil etmedikleri ve kendilerini bir nevi koruma altına aldıkları görüldü. Aynı şekilde Karamanlılar arasında da sığınmacıları kabul edenler olduğu gibi kabul etmeyen kesim de var. Karamanlılar ve sığınmacıların gerçekleştirdiği pratikler nedeniyle bu grubun toplumda yabancı konumunu kalıcı hale getirdiği görülmektedir.

Üçüncü iddia, toplumsal hiyerarşinin altındaki unsurlar daha kırılıgandır; dolayısıyla göçmenlik ve yerleşiklik arasında kurulan dinamik ilişkide, sığınmacılar genellikle zayıf / madun tarafı temsil etmesiydi. Sığınmacılar, gerek ilişki ağları gerek ülkelerinden yanlarında getirdiği para nedeniyle göç yolunu kendileri belirleyebiliyordu. Örneğin başka bir ülkeye gitmek yerine Türkiye'ye geliyorlar. Bu nedenle sığınmacıları tam anlamıyla madun olarak göremeyiz. Sığınmacıların zorunluluklar karşısında eyleyenler olarak madunluk kimliğinde bazı yarılımlar meydana gelmektedir.

Bu araştırmanın zaman ve maddi kaynak kısıtlılıkları ile yürütülen bir yüksek lisans tezi olması, bir takım eksiklikleri fark ettiğim halde çalışmayı devam ettirmememe neden olmuştur. Örneğin, daha uzun süre bu konu üzerinde çalışabilseydim, gözlem ve görüşmelerin sayısını arttırma olanağım olurdu. Bunu, yalnızca bu 21 hanede bile yapsam, daha derinlikli bilgi üretebilirdim. Bu noktada belki de en önemli eksiğim kadınların çalışmasının ev içi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin iktidar yapılanmasında herhangi bir değişime yol açıp açmadığının daha ayrıntılı saptanması, olduğu ve olmadığı koşulların belirlenmesidir. Bütün sorunlara rağmen Karaman’da sığınmacı kadınlarla yapılan ilk araştırma olmasından dolayı bu tezin, sonraki araştırmacılar ve kaynak yaratabildiğim ölçüde benim bundan sonraki araştırmalarım için bir başlangıç niteliği taşıyacağını umuyorum.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N., (2002), **Bitmeyen Göç Konut İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

_____ (2015), **Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü**, Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler içinde, ss: 261-275, Der. M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Açıklan, O. (2017), **Yüzyılın Hesabı**, Yeni İnsan Yayınevi: İstanbul.

Akis, Y., (2016), **Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler**, Küreselleşme Çağında Göç içinde, ss: 379-398, Der. S. G. İhlamur-Öner, N. A. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

Arslan, E., (2012), **Etnik Farklılık Kendini Anlamlandırma ve Göç: Denizli'ye Göç Eden Kadın ile Batıdan Göç eden Kadının Kimlik ve Cinsiyet Deneyimleri**, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Baran, A.,G., (2012), Toplumsal Cinsiyet, Davranış Bilimleri Kitap İç. Ed. Nevin Güngör-Ergan, Birsen Şahin Kütük ve Recai Coştur, Ankara: Siyasal Yayınları.

Barın, H., (2015), **Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Göç Araştırmaları Dergisi 1 (2): 10-56, Erişim: 20.10.2016.

Barth, F., (2001), **Etnik Gruplar ve Sınırları: Kültürel Farklılığın Toplumsal Organizasyonu**, Bağlam Yayıncılık.

Bauman, Z., (2012), **Küreselleşme Toplumsal Sonuçları**, Çev.: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

_____(2017), **Akışkan Modernite**, Çev.: Sinan Okan Çavuş, İstanbul: Can Yayınları.

Bolak, H., (2015), **Aile İçi Kadın-Erkek İlişkilerinin Çok Boyutlu Kavramlaştırılmasına Yönelik Öneriler**, 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar kitabı içinde, ss: 209-219, Der. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Bora, A., (2009), **Rüyası Ömrümüzün Çünkü Eşyaya Siner**, Cins Cins Mekân içinde, ss: 63-75, Der. Ayten Alkan, İstanbul: Varlık Yayınları.

_____(2010), **Kadınların Sınıfı Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası**, İstanbul: İletişim Yayınları.

Buz, S., (2007), **Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma**, Toplum ve Sosyal Hizmet 18 (2): 37-50.

_____(2009), **Köken Ülke- Sığınan Ülke Hattında Kadın Sığınmacılar ve "Geçicilik"**, Cins Cins Mekân içinde, ss: 303-312, Der. Ayten Alkan, İstanbul: Varlık Yayınları.

Canatan, K., (1990), **Göçmenlerin Kimlik Arayışı**, İstanbul: Endülüs Yayınları.

Catles, S. ve Miller, J.M., (2008), **Göç Hareketleri Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Connell, R.W. (1987), **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Coşkun, E., (2016), **Türkiye'nin Göç Rejiminde Toplumsal Cinsiyet Faktörü: Ugandalı Göçmen Kadınlar Örneği**, Fe Dergi 8 (1): 91-104.

Creswell, J. W., (2013), **Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma Deseni**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çağlayan, S., (2006), **Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi**, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE) Güz (17) ss: 67-91.

Çakır, S., (2009), **Osmanlı'da Kadınların Mekanı, Sınırlar ve İhlaller**, Cins Cins Mekan içinde, ss: 76-101, Der. Ayten Alkan, İstanbul: Varlık Yayınları.

Çayır K. ve Ceyhan M. A., (2012), **Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çubukçu, S. U., (2013), **Küreselleşme, Göç ve Kadın Üzerine**, Kadın Araştırmaları Dergisi 12 (1): 227-233.

Erbaş, H., (2011), **Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler**, Doğu Batı Dergisi 18 (5): 175-195.

_____ (2009), **Küreselleşme, Kapitalizm ve Toplumsal Dönüşümler**, Ankara: Palme Yayıncılık.

Erder, S., (2000), **Uluslararası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye Göç Alan Ülke mi?**, Mübeccel Kıray İçin Yazılar içinde, ss: 235-261, Der. F. Atacan, F. Ercan, H. Kurtuluş, M. Turkey, Ankara: Bağlam Yayınevi.

Erdoğan, M. M., (2014), **Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması**, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi: Ankara.

_____ (2015), **Türkiye'ye Kitleli Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler**, Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler içinde, ss: 317-342, Der. M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erşen, U., B., (2015), **Farklı Sosyal Kategorilerden Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algıları**, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Göç ve Uyum Raporu Mart 2018, Erişim Tarihi: 09.07.2018, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf

Habertürk Gazetesi, (2017), "Süleyman Soylu: Mülteci sayısı 3 milyon 551 bin 78 kişi" <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1391973-suleyman-soylu-multeci-sayisi-3-milyon-551-bin-78-kisi>, Erişim:03.03.2017.

Hazan, J. C., (2016), **Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler**, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar

içide, ss: 183-197, Der. S. G. İhlamur-Öner, N. A. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Temmuz 2018, Erişim Tarihi: 19.07.2018
http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

İçduygu, A., (2015), "Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç Dalgaları İçinde Transit Göç,"
Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler içinde ss.
277-295, Der. M. Erdoğan ve A. Kaya, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kandiyoti, D., (2011), **Cariyeler Bacılar Yurttaşlar, Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümleri**, Çev.: Aksu Bora, Fevziye Sayılan, İstanbul: Metis Yayınları.

Keat, R., ve Urry, J., (2001), **Bilim Olarak Sosyal Teori**, Ankara: İmge Kitabevi.

Kıvılcım, F., (2013), **Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 5 (1), ss: 219-230.

Kineşçi, E., (2017), **Düşünümsel Sosyoloji Açısından Zygmunt Bauman Sosyolojisi**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 19 (33), ss: 61-70.

Körükmez, L., ve Südaş, İ., (2015), **Göçler Ülkesi**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kümbetoğlu, B., (2015), **Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, Ankara: Bağlam Yayınları.

Macionis, J.J., (2012), **Sosyoloji**, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Neuman, W.L.,(2016), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Cilt I-II**, Ankara: Yayın Odası Yayınları.

Öner, N. A., (2016), **Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar**, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar içinde, ss: 13-27, Der. S. G. Ihlamur-Öner, N. A. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

Öner, S. G. (2016), “Küresel Bir Göç Ve Mülteci Rejimine Doğru”, **Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar** içinde, ss. 577-601, Der. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

Özer, Y. Y., (2015), **Türkiye ve Fransa Örnekleriyle Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı**, İstanbul: Derin Yayıncılık.

Özmenteş, G., (2014), <http://gozmentes.blogspot.com.tr/2014/05/nitel-arastirmalarda-genelleme-uzerine.html>, Erişim Tarihi: 28.01.2014.

Özyakışır, D., (2013), **Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama**, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Punch K., (2014), **Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, Ankara: Siyasal Kitapevi.

Ritzer G., (2011), **Küresel Dünya**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sancar, S., (2013), **Erkeklik: İmkansız İktidar**, İstanbul: Metis Yayınları.

Segal, L., (1992), **Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Selek, P., (2011), **Maskeler Süvariler Gacılar: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekânı**, Ankara: Ayizi Yayıncılık.

Tokyol, G., (2018), **Türkiye'nin 'arka oda'sında Oturan Suriyeli Kadınlar**, https://m.t24.com.tr/haber/turkiyenin_arka_odasinda_oturan_suriyeli_kadinlar,690693, Erişim: 01.09.2018.

Toluk, K., (2017), **Yoksulluk Kısılcındaki Sığınmacılarda Toplumsal Cinsiyet Pratikleri: Karaman Örneği**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Unutulmaz, K. Onur, (2016), **Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu” Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği**, Küreselleşme Çağında Göç içinde, ss:135-159, Der. S. G. Ihlamur-Öner, N. A. Şirin Öner, İstanbul: İletişim Yayınları.

Uluslararası Göç Örgütü –UGÖ, (2009), **Göç Terimleri Sözlüğü**, Erişim:20.12.2016.

UNHCR, (2017), <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>, Erişim: 17.02.2017.

EKLER

EK 1: Gözlem Kontrol Listesi

Göstergeler 1: Kapalı perdeler, loş ortam, koku, ev eşyaları, televizyon kanalı, süs eşyaları, sembol ve simgeler, kıyafetler, temizlik ...

Göstergeler 2: Samimiyet, güven, istekli/isteksiz cevap verme, konuyu değiştirme, sıklık, üzüntü, katılımcıya başkası tarafından müdahale...

1) Görüşme Ortamı (Göstergeler 1):

2) Katılımcı (Göstergeler 2):

3) Görüşmenin Akışı (Göstergeler 2):

4) Ortamda sürekli veya geçici olarak bulunanlar:

EK 2: Görüşme Formu

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı

Görüşme Formu

Görüşme No: .....
Tarih: .....
Görüşmeci: .....
Sonuç: .....
Başlama/Bitiş Saatleri: .....
Varsa, randevu tarihi: .....

Sonuç Kodları

1. Görüşme yapıldı
2. Randevu alındı
3. Görüşmeyi reddetti
4. Diğer: .....

A) Göç Öyküsü

1. Neden ayrıldı?

-Karar süreci

-Tartışmalar, aktörler, olaylar

-Tarih

-Katılacaklar, geride bırakılanlar

-Katılımcının duyguları

2. Göç ve sınırı geçme deneyimi

-Ülkeden ayrılış tarihi, neyle seyahat etti, seyahat süresi, duraklar, yaşantılar

-Bu göç sürecinde yaşanan en büyük problemler (güvenlik, sağlık, barınak, gıda, dil vs.)

-Çözümler

-Ülkede kalanlarla iletişim

3. Türkiye'ye geçiş sonrasında Karaman'a gelene kadar yaşananlar

-Türkiye'de ilk gelinen şehir ve deneyimler

-Karaman tercih etme nedenleri (akraba, eş, dost, BM)

B) Karaman'da Hayat

1. Karaman'a geliş tarihi, ilk temasta bulunulan kişiler, iş bulma süreci

2. Karşılaştığı zorluklar, gerilimler ve çözümler (kurum ve kişiler)

3. İhtiyaçlar ve kaynak durumu

- En çok para harcanan alanlar (gıda, giyim, sağlık vs.)

4. Karaman'da nerede yaşadığı ile ilgili bilgiler (ev, imkanlar, sorunlar, ev halkı ile ilişkiler, sosyal yaşam vs.)

5. Karaman'da uyum faaliyetleri (kurs, eğitim vs.)

6. Karaman'da komşularla ilişki (sığınmacı ve yerleşik halk)(yardımlaşma, ev ziyareti, sosyal aktivite vs.)

7. Geçim faaliyeti, evli ise eşin işi

-Göçten önce

-Göçten sonra

8. Göç edilen yerin adetlerini Karaman'da uygulama

- Tepkiler (olumlu-olumsuz)

9. Karaman'da yardım kanalları (yeterlilik durumu)

-Sorun çözümünde ilk başvuru yeri/kışı (kurum-STK)

-Bulma, kullanma

-Sıklık

C) Evde Hayat

1. Evlilik sürecindeki aktörler ve ağırlıkları (ve düşünceler)

2. Göçün gündelik hayata etkileri (ev işleri, çocuk bakımı, kadın-erkek ilişkileri vs.)

3. Paylaşılan İşler (temizlik, yemek, çocuk bakımı vs.)

- Sorumluluklarda artış-azalış (göçten önce ve sonra)

4. Gerilimler

5. Çözümler

D) Kentte Hayat

1.Kamusal alanda görünür olma

-Sosyal alanı, yerleşik halkla paylaşma

2. Karşılaşılan ayrımcılık, ötekileştirme, dışlama

-Yerli halktan alınan olumlu-olumsuz tepkiler

-Sığınmacıların aldığı karşı tepkiler

E) Düşünceler

1. Göçten önce Türkiye hakkındaki bilgileri
2. Göçten sonra Türkiye hakkındaki düşünceleri
3. Sığınmacılar hakkındaki düşünceleri (Önce ve Şimdi)
4. Karaman hakkındaki düşünceler
5. Göçün ilk zamanından bu yana meydana gelen değişiklikler
  - Ülkeye geri dönme isteği (nedeni)
  - Başka bir ülkeye-şehre gitme isteği (nedeni)
6. Gelecekle ilgili beklentiler ve planlar
7. Karaman'dan beklentiler

Notlar:

EK 3: Anket

Haneye İlişkin Sorular															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Sıra No	Ad	Katılımcıyla ilişkisi	Cinsiyet	Eğitim	Yaş	Medeni Durum	Evlendiği Yaş	Çocuk Var Mı?	Çocuk Sayısı	Doğduğu yer	Meslek	Çalışma Durumu	Gelme Nedeni	Geldiği Tarih	Türkiye'deki Resmi Statüsü
		1. Kendisi 2. Eşi 3. Çocuğu 4. Diğer (Belirt)	1. Kadın 2. Erkek	1. Ok - Yaz 2. Değil 3. İlkokul (5) 4. Ortaokul (3) 5. Lise (4) 6. Üniversite		1. Bekar (9'a geç) 2. Evli 3. Boşanmış 4. Dul		1. Var 2. Yok (10'a geç)		Ülke, Şehit, Köy	1. İmalat 2. İnşaat 3. Hizmet 4. Tarım 5. Evde İş (Hepsini Belirt)	1. Çalışıyor (Ne iş yapıyor?) 2. Çalışmıyor (Nedenini kaydet)	1. Savaş 2. İş 3. Diğer (Belirt)		1. Mülteci 2. Sığınmacı 3. İkincil Koruma 4. Mevzuat Dışı 5. Kaçak
1															
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															

